

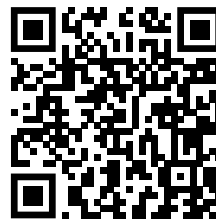
Здоров'я, безпека та добробут

Розробки уроків з інтегрованого курсу
для 6 класу
закладів загальної середньої освіти

Частина 2

за модельною програмою авторів
Т. Воронцової, В. Пономаренка,
І. Лаврентьевої, О. Хомич

Всі відео та онлайн
активності за посиланням
<https://tinyurl.com/2v7jv6kz>

Київ
Видавництво «Алатон»
2022

ЗМІСТ

§ 17. Тютюн, алкоголь і здоров'я.....	3
Розділ 3. Соціальне здоров'я.....	15
§ 18. Спілкування і здоров'я.....	24
§ 19. Навички ефективного спілкування.....	32
§ 20. Стосунки і здоров'я.....	43
§ 21. Стосунки з однолітками.....	50
§ 22. Види і наслідки конфліктів.....	57
Розділ 4. Безпека у побуті і довкіллі.....	64
§ 23. Безпека оселі.....	71
§ 24. Пожежна безпека.....	77
§ 25. Аварії на підприємствах.....	85
§ 26. Дорожня безпека велосипедистів.....	97
§ 27. Перша домедична допомога.....	105
Розділ 5. Добробут.....	116
§ 28. Фінансова грамотність.....	122
§ 29. Підприємливість і волонтерство.....	130
Підсумковий урок.....	137

§ 17. Тютюн, алкоголь і здоров'я

Мета

Надати учням достовірну інформацію про тютюн, алкоголь. Розвінчати поширені міфи про популярність і магічні властивості тютюну та алкоголю. Визначити наслідки вживання алкоголю та куріння.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- *знають* про небезпечні складові тютюнового диму;
- *розвінчують* поширені міфи про тютюн і алкоголь;
- *розповідають* про миттєві та віддалені наслідки куріння та вживання алкоголю;
- *пояснюють* причини, чому люди курять або вживають алкоголь.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери, аркуші паперу;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- М'ячик або кулька для руханки.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати *Додатки 1-5*.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час (1 урок)	Час (2 уроки)
Стартові завдання	5 хв	8 хв
Бесіда «Небезпека сигарети і тютюнового диму»	5 хв	8 хв
Робота у групах «Наслідки куріння»	8 хв	12 хв
Руханка «Небезпечна кулька»	2 хв	2 хв
Вправа «Вартість куріння»	5 хв	7 хв
Взаємонавчання: «Кожен кожному»	7 хв	10 хв
Інтерактивна вправа <i>(за наявності часу)</i>		4 хв
Робота в групах: «Шкода від вживання алкоголю і наркотиків»	8 хв	10 хв
Руханка <i>(додатково)</i>		3 хв
Індивідуальна робота «Наслідки зловживання алко-голем» <i>(за наявності часу)</i>		7 хв
Робота в групах «Тверезе свято» <i>(додаткова впра-ва)</i>		10 хв
Підсумкові, домашні завдання	5 хв	9 хв
Усього тривалість	45 хв	90 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів, запропонуйте пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Запитайте, які шкідливі (згубні) звички вони знають. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Інформаційне повідомлення. *Слово вчителя:* «Куріння — вдихання диму тліючого висушеного листа тютюну. Куріння цигарок одна з найшкідливіших звичок, що негативно впливає на здоров'я не тільки самих курців, але й оточуючих. Зараз вона перетворилася в епідемію, що поширюються не тільки серед чоловіків, жінок, а й серед підлітків і навіть дітей».
3. Мозковий штурм: розділіть класну дошку навпіл. На одній половині запишіть причини, з яких люди курять, на другій — чому не курять.
4. Попросіть учнів проаналізувати міфи і факти про тютюн (підручник, с. 98 або роздрукуйте *Додаток 1*), Визначте, які з них є фактами, а які — міфами.

<https://tinyurl.com/yrx3abe8>

5. Обговоріть:
 - Чому сигарета не допомагає заспокоїтись?
 - Чому важко кинути курити?
 - Чому нині курити не модно?

Підсумуйте: «Куріння є однією з найбільших загроз життю і здоров'ю людей. Куріння загрожує не лише курцям, а й оточуючим».

Бесіда «Небезпека сигарети і тютюнового диму»

1. *Слово вчителя:* «В тютюновому димі міститься багато хімічних речовини, які використовуються людиною в різних галузях — ацетон (для виготовлення рідин для зняття лаку), амоній (є у рідинах для миття туалету), кадмій (високотоксичний метал, який використовують у акумуляторних батареях). Те, що куріння небезпечне для здоров'я — прописна істина. Але не меншою небезпекою наражаються люди, як змушені вдихати тютюновий дим. Шкода від пасивного куріння може настати через роки і виражається в онкологічних захворюваннях, нападах астми тощо».
2. Роздайте учням аркуші паперу і попросіть записати місця, де вони можуть піддаватися впливу тютюнового диму. Попросіть кількох бажаючих поділитися результатами. Скажіть, що в Україні діє заборона на куріння у громадських місцях. Але, на жаль багато хто порушує це правило.
3. Запитайте учнів, як часто вони бачать рекламу сигарет і алкоголю. Обговоріть, чи знають діти що таке електронні сигарети, вейпи. Чи чули вони такий міф, що курити електронні сигарети не так шкідливо, як звичайні?
4. Продемонструйте учням презентацію про вплив електронних сигарет.

<https://tinyurl.com/5funvtmx>

Підсумуйте: «Тютюновий дим містить багато шкідливих речовин, які отруюють організм не лише курця, а й тих, хто дихає цим димом».

Робота в групах: «Наслідки куріння»

1. Об'єднайте учнів у 2 групи. Групи мають підготувати інформаційні повідомлення про:
група 1: негайний ефект куріння (підручник с. 99, мал. 56);
група 2: наслідки куріння протягом двох років (підручник, мал. 57, с. 100).
2. Групи презентують свої роботи.

Руханка «Небезпечна кулька»

Запропонуйте учням встати з-за парт. Вчитель бере кульку або м'ячик і говорить: «Вітер приніс до нас хмарку тютюнового диму — це ось ця кулька, тікайте від неї». Вчитель з кулькою або м'ячиком наближається до учнів, учні тікають. По завершенні вправи обговоріть, які відчуття виникали в учнів, коли до них наближалась кулька-хмарка тютюнового диму.

Вправа «Вартість куріння»

1. Роздайте учням шаблон для виконання завдання (роздрукуйте за QR-кодом або з Додатку 2).

<https://tinyurl.com/2p9ptvn8>

2. Учні повинні обчислити, скільки грошей витрачає людина за відповідний

період часу, щотижня купуючи по 7 пачок сигарет за середньою ціною.

3. Проведіть мозковий штурм, як можна було б витратити ці кошти, якби їх не довелося витратити на сигарети.

Взаємонавчання: «Кожен кожному»

1. За допомогою підручника підготуйте картки з інформацією (про міфи і факти, с. 102 підручника або з Додатку 3). Роздайте учням по одній картці. Нехай кожен уважно прочитає свою інформацію і підготується пояснювати її іншим. Відтак учні ходять по класу і розмовляють з іншими. Одночасно кожен може розмовляти з одним учнем. Завдання полягає в тому, щоб розповісти свою інформацію і дізнатися один факт від іншого учасника. Вправа закінчується, коли всі учні дізнаються усі факти.

<https://tinyurl.com/bd4dww94>

2. Обговоріть, які ще існують міфи про алкоголь і як можна їх спростувати.
3. Обговоріть, що можуть і чого не можуть зробити алкоголь і наркотики (наприклад, можуть призвести до ДТП, не можуть допомогти розв'язувати проблеми).

Інтерактивна вправа (за наявності часу)

Запропонуйте учням перевірити, як вони засвоїли матеріал і виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/yxxffent>

Робота в групах: «Шкода від вживання алкоголю і наркотиків»

1. Об'єднайте учнів у 3 групи. Учні мають прочитати інформацію, розміщену за QR-кодом на с. 103 підручника (або у Додатку 4). Учні обирають по одному представнику від кожної групи. Обрані учні переходять до іншої групи і розповідають, про що вони дізналися у своїй групі. Відтак переходять до наступної і т. д. Коли вони повертаються до своїх груп, їхні товариші коротко розповідають, що їм розказали діти з інших груп.

<https://tinyurl.com/bdcwshcc>

Запитання для обговорення:

- Які почуття в оточуючих викликає людина в стані алкогольного сп'яніння?
- Які наслідки зловживання алкоголем для родини, інших людей, суспільства.

Підсумуйте: «За кількістю жертв алкоголь є найнебезпечнішим наркотиком».

Руханка (додатково)

Запропонуйте учням перевірити свою координацію і сприйняття. Попросіть їх

повторювати рухи за героями на відео.

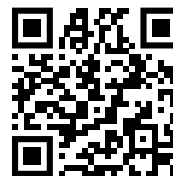

<https://tinyurl.com/49te6bwa>

Індивідуальна робота «Наслідки зловживання алкоголем» (за наявності часу)

Слово вчителя: «Під дією алкоголю чи наркотичних речовин втрачається координація тіла. В стані сп'яніння людина погано контролює рухи, мову».

1. Запропонуйте учням розглянути мал. 59. (с. 104 підручника) і розказати про наслідки зловживання алкоголем.
2. Попросіть учнів виконати інтерактивну вправу, щоб закріпити отримані знання.

<https://tinyurl.com/2cue2tyf>

Робота в групах «Тверезе свято» (додаткова вправа)

1. *Слово вчителя:* «Більшість дорослих вживають алкогольні напої кілька разів на рік. У цьому разі вживання алкоголю є символічним, адже люди чудово вміють відпочивати та розважатися і без нього. Вони також поважають право інших не пити, і тому на їхньому столі є безалкогольні напої.

Такий спосіб вживання алкоголю називають соціальним».

2. Об'єднайте учнів у чотири групи: «День народження», «Новий рік», «Різдво», «День українського козацтва».

Групи мають розробити сценарії «тверезих» свят:

група 1: дня народження;

група 2: Нового року;

група 3: Різдва;

група 4: Дня українського козацтва.

3. Організуйте презентацію робіт.

Підсумуйте: «Весело провести час і відсвяткувати події можна без вживання алкоголю. Головне — хороша настрій і гарна компанія».

Підсумкові, домашні завдання

1. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу. *(за наявності часу)*

<https://tinyurl.com/ha43tkku>

2. Домашнє завдання: виконати завдання до теми у зошиті.
3. Роздайте учням бланки (завантажте за QR-кодом с. 104 підручника або з *Додатку 5*) і попросіть заповнити його своїми ідеями, що можна зробити замість вживання алкоголю.

<https://tinyurl.com/ymdba87u>

У парах або черзі назвіть свою причину (одну або декілька), чому ви не будете курити.

4. Подякуйте учням за плідну роботу.

Міф. Пасивне куріння нешкідливе.

Факт. Пасивне куріння дуже шкідливе. Тютюновий дим, який видихається курцем, містить багато токсичних речовин, які викликають різні хвороби — від серцево-судинних до онкологічних.

Міф. Куріння шкодить тільки старшим людям.

Факт. Хоч важкі захворювання частіше вражають курців зі стажем, але тютюн шкодить і тим, хто почав курити нещодавно.

Міф. Із сигаретою я наче розумніший / розумніша.

Факт. Бернард Шоу сказав: «Сигарета — це паличка, з одного кінця якої вогник, а з другого — дурник».

Міф. Курити — це модно і сучасно.

Факт. Коли люди не знали всіх згубних наслідків куріння, то так і думали. Нині куріння вважають пережитком, характерним для старшого покоління. В усьому світі точиться боротьба за право на чисте повітря. У багатьох країнах світу за куріння на вулиці чи в іншому громадському місці стягують штрафи. В Україні також ухвалено закон про заборону куріння не лише у службових приміщеннях, а й у всіх громадських місцях. То чи варто набувати такої непопулярної шкідливої звички?

Міф. Я можу покинути, коли захочу.

Факт. Про куріння кажуть: «Вхід — гривня, вихід — п'ять». Восьмеро з десяти курців хотіли б кинути курити, а кожен другий вже намагався зробити це хоча б раз.

Міф. Сигарета допомагає заспокоїтися.

Факт. Нікотин — це стимулятор. Він збуджує, а не заспокоює. Цей поширений міф можна легко спростувати.

Міф. Із сигаретою я здаюсь дорослішим / дорослішою.

Факт. Тільки в тому разі, якщо вважаєш ознакою дорослості зморшки і жовті зуби.

МІФИ І ФАКТИ ПРО АЛКОГОЛЬ І НАРКОТИКИ

Міф. Алкоголь робить із хлопчиків справжніх чоловіків і не шкодить дівчатам.

Факт. Навпаки, він зменшує в організмі концентрацію тестостерону — гормона, який перетворює хлопчика на чоловіка. Дівчата швидше за хлопців звикають до алкоголю і, отже, ставлять під загрозу своє здоров'я і життя майбутніх дітей.

Міф. Випивати — це весело.

Факт. Випивати — це вживати алкоголь, що міститься в напоях. Подумайте про це! Невже це весело — втратити здатність тверезо мислити?

Міф. Я взагалі не п'ю. Це лише пиво.

Факт. Вміст алкоголю у пляшечці пива (0,33 л) такий самий, як у чарці горілки.

Міф. Алкоголь ще нікого не вбив.

Факт. Якраз навпаки. Багато людей помирає від передозування алкоголю, від вживання неякісних алкогольних напоїв, а ще більше — від хвороб, спричинених хронічним алкоголізмом, та необачних вчинків, скоєних у стані алкогольного сп'яніння.

Міф. Алкоголь і наркотики не зашкодять мені. Наркотична чи алкогольна залежність — це хвороби дурнів і слабаків.

Факт. Доказом протилежного є жертви серед відомих людей. Вони були розумними і сильними, інакше не стали б тим, ким стали. Та ні їхні гроші, ні найкращі лікарі їм не допомогли.

Міф. Слабоалкогольні напої не шкідливі.

Факт. Алкоголь із газованих напоїв засвоюється швидше, ніж з вина чи горілки. Лікарі вже давно спостерігають випадки алкоголізму серед підлітків саме з цієї причини.

Міф. Алкоголь допомагає від застуди.

Факт. Алкоголь ослаблює організм і лише ускладнює перебіг інфекційних захворювань.

ВПЛИВ АЛКОГОЛЮ НА ОРГАНІЗМ

Проникаючи через слизові оболонки рота, стравоходу, шлунку та кишківника, алкоголь потрапляє у кровоносні судини і розноситься по всьому організму. Найбільше він впливає на мозок — пригнічує його функцію. Як це позначиться на самопочутті та поведінці людини, залежить від вжитої дози.

Мала доза алкоголю діє на передню частину мозку і спричиняє:

- збудження або розслаблення;
- послаблення самоконтролю;
- зниження здатності приймати рішення;
- сповільнення реакції, а це посилює ризики на дорозі, на виробництві тощо.

Середня доза алкоголю впливає на інші частини мозку, спричиняючи:

- ще більшу розкутість, яка може перерости у розв'язність;
- порушення координації рухів і здатності тримати рівновагу;
- хвалькуватість і схильність до ризикованої поведінки (п'яному море по коліна);
- різкі зміни настрою (від меланхолії до агресії).

Велика доза алкоголю може призвести до серйозного порушення мозкової функції та спричинити:

- отруєння (нудоту, блювання);
- втрату здатності зв'язно говорити, триматися на ногах, контролювати свою поведінку. Дехто може заснути просто на вулиці, інший починає голосно лаятися, чіплятися до перехожих;
- втрату контролю за функціями організму (наприклад, може статися мимовільне випорожнення сечового міхура);
- алкогольну кому.

Мал. 81. Вплив дози алкоголю на організм

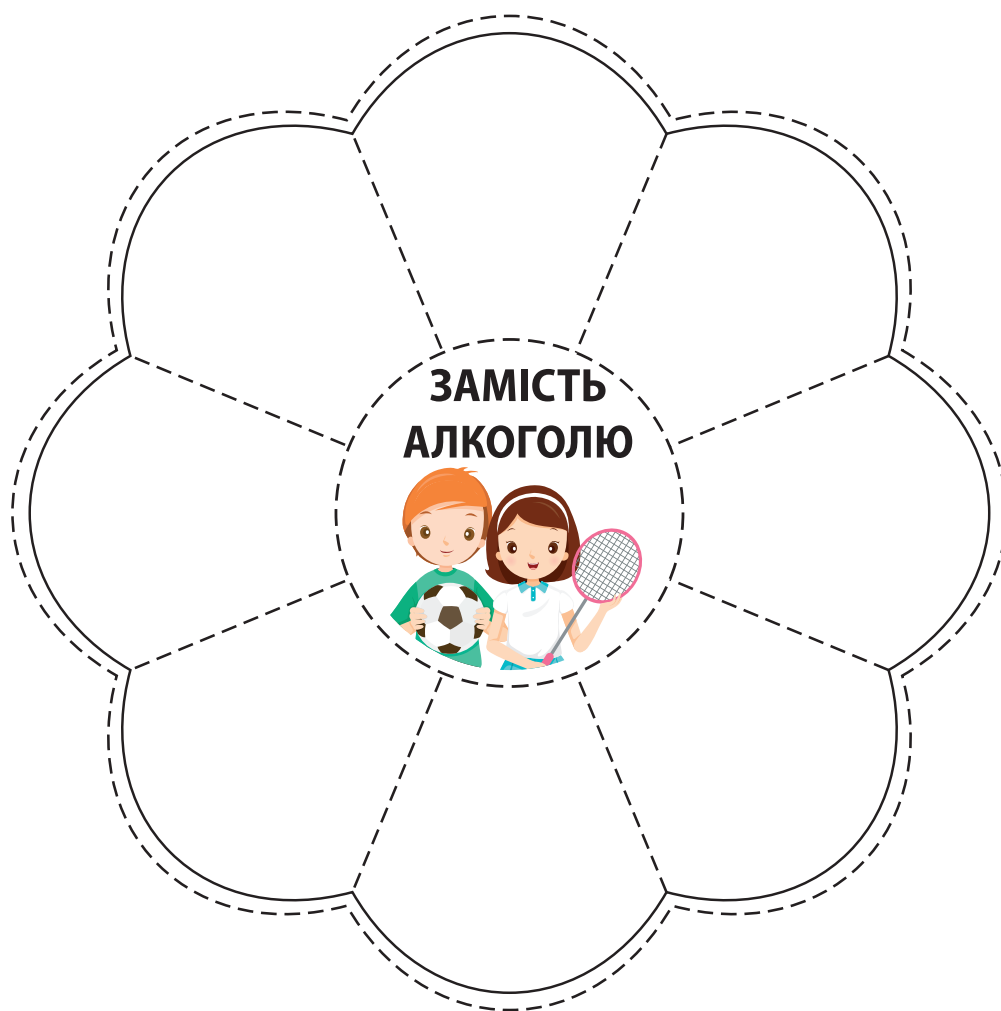
Яка ж доза алкоголю є малою, середньою чи великою? Для кожної людини вона різна і залежить від віку, маси тіла, статі тощо.

На дітей та підлітків алкоголь впливає особливо сильно і згубно. Що менша маса тіла, то менша доза алкоголю спричиняє сп'яніння. На жінок алкоголь діє сильніше, ніж на чоловіків. Вплив алкоголю залежить і від того, що людина їла чи пила, як вона спала, які ліки приймала, і навіть від того, в якому вона настрої.

ПРИЧИНИ, ЩОБ НЕ ВЖИВАТИ АЛКОГОЛЬ

Приблизно третина дорослих взагалі не вживає алкоголь з різних причин.

- Їм не подобається його смак.
- Вони не люблять втрачати над собою контроль.
- Прагнуть бути прикладом для своїх дітей.
- Це важливо для їхньої роботи.
- Підтримують хорошу фізичну форму.
- Це заборонено їхньою релігією.
- Їм не можна пити за станом здоров'я.

Розділ 3. Соціальне здоров'я

Рекомендована тематика	Тривалість
1. Спілкування і здоров'я	1 год
2. Навички ефективного спілкування	1—2 год
3. Стосунки та здоров'я	1 год
4. Стосунки з однолітками	1 год
5. Види та наслідки конфліктів	1 год

Орієнтовні / проблемні запитання:

- Які є канали комунікації?
- Які переваги і недоліки є у різних стилів спілкування?
- Що таке конфлікти та які вони бувають?
- Які є способи розв'язання конфлікту?
- Як поводитись у незнайомій компанії?
- Як стосунки впливають на здоров'я людини?
- Як можна удосконалювати свої стосунки?
- Як розрізнити дружні і недружні компанії?
- Як відмовлятися від небажаних пропозицій?

Цілі розділу:

1. Обговорити, які переваги і недоліки мають різні стилі спілкування.
2. Навчитись ввічливо просити про послугу і висувати справедливі вимоги.
3. З'ясувати, якими бувають конфлікти.
4. Навчити контролювати себе у конфліктних ситуаціях.
5. Вчитися уникати непорозумінь під час спілкування.
6. Оцінити якість своїх стосунків і розробити план їх удосконалення.
7. Навчитись розпізнавати маніпуляції і відмовлятися від небажаних пропозицій.
8. Навчитись розрізняти дружні, недружні та небезпечні компанії.

Очікувані результати розділу:

Наприкінці вивчення розділу учні:

- розповідають, які переваги і недоліки мають різні стилі спілкування;
- вміють розпізнавати конфліктні ситуації і контролювати себе у таких ситуаціях;
- знають, як уникати непорозумінь під час спілкування;
- оцінюють якість своїх стосунків і розробляють план їх удосконалення;
- розрізняють дружні, недружні та небезпечні компанії;
- оцінюють свій рівень навичок у спілкуванні;
- вміють розпізнавати маніпуляції і відмовлятися від небажаних пропозицій.

Очікувані результати за Державним стандартом базової середньої освіти

Загальні результати	Конкретні результати
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь	
Турбота про особисте здоров'я і безпеку, уникання факторів ризику, реагування на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного та інших осіб	
Діє відповідально [СЗО 1.1]	<p>Демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • демонструє модель безпечної поведінки згідно з інструкціями і правилами в соціальному і природному середовищі [6 СЗО 1.1.1-1] • за алгоритмом у небезпечних ситуаціях, використовуючи інформацію, що міститься в тексті інструкції [6 СЗО 1.1.1-2] • обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та громадських місцях [6 СЗО 1.1.1-3]
Надає допомогу [СЗО 1.2]	<p>Відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • бережливо ставиться до власного майна та майна інших осіб, обґрунтовує недоторканність чужого майна [6 СЗО 1.2.1-3]
Надає допомогу [СЗО 1.3]	<p>Ідентифікує способи та можливість надання необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [6 СЗО 1.3.2]</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатний викликати необхідні рятувальні служби, повідомляючи відповідно до ситуації необхідну інформацію [6 СЗО 1.3.1-2] • ідентифікує причини та наслідки виникнення конфліктів у різних ситуаціях [6 СЗО 1.3.2-1] • моделює ситуацію з конструктивним залагодженням конфліктів [6 СЗО 1.3.2-2] • розробляє стратегію подолання булінгу, визначає джерела допомоги жертвам булінгу, звертається за допомогою до інших осіб [6 СЗО 1.3.2-3]

Визначення альтернатив, прогнозування наслідків, прийняття рішень з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я та добробуту	
Розпізнає небезпечні ситуації [СЗО 2.1]	<p>Визначає ймовірні небезпеки в повсякденному житті [6 СЗО 2.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> розпізнає ймовірні небезпеки природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження [6 СЗО 2.1.1-2]
Прогнозує наслідки [СЗО 2.2]	<p>Прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> прогнозує наслідки своїх дій у непередбачуваних і надзвичайних ситуаціях, апелюючи до набутих знань та достовірної інформації [6 СЗО 2.2.1-1] пояснює наслідки недотримання здорового способу життя на основі інформації, що міститься в різних текстах [6 СЗО 2.2.1-2] передбачає вплив на власне здоров'я, безпеку, добробут та здоров'я, безпеку, добробут інших осіб неналежного використання цифрових пристроїв [6 СЗО 2.2.1-3] прогнозує ризики комунікації у віртуальному середовищі [6 СЗО 2.2.1-4]
Приймає рішення [СЗО 2.3]	<p>Використовує перевірену інформацію для прийняття рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях [6 СЗО 2.3.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> використовує перевірену інформацію для прийняття рішення щодо вибору повсякденної поведінки на користь здоров'я, безпеки та добробуту [6 СЗО 2.3.1-1] приймає рішення щодо надання самопомоги та допомоги іншим особам, звернення до інших осіб чи відповідних служб [6 СЗО 2.3.1-2]
Поводиться безпечно [СЗО 2.4]	<p>Пояснює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> моделює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1-1] звертається до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідкам яких не може зарадити власними силами [6 СЗО 2.4.1-2] поводиться безпечно під час спілкування, зокрема з тваринами [6 СЗО 2.4.1-3]
Аргументований вибір здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків і ризиків	

<p>Спілкується конструктивно [СЗО 4.4]</p>	<p>Досягає ефективного спілкування, виявляючи повагу до особистого простору інших осіб, для організації ефективної спільної діяльності, задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.4.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює вплив спілкування на складники здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.4.1-1] • застосовує вербальні і невербальні засоби спілкування для конструктивної комунікації [6 СЗО 4.4.1-2] • розрізняє ситуації, коли силу переконання використали з позитивними чи негативними намірами [6 СЗО 4.4.1-3] • розрізняє складники особистого простору (інтимний, соціальний, публічний), поважає свій і чужий особистий простір під час спілкування [6 СЗО 4.4.1-4]
<p>Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7]</p>	<p>Працює самостійно або з іншими особами, виконуючи різні ролі та встановлюючи нові контакти [6 СЗО 4.7.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби [6 СЗО 4.7.1-1] • розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності [6 СЗО 4.7.1-2] • виконує різні ролі в груповій роботі [6 СЗО 4.7.1-3] • встановлює нові контакти та ефективно співпрацює для досягнення результату, використовує різні засоби зв'язку [6 СЗО 4.7.1-4]
<p>Поводиться етично [СЗО 4.8]</p>	<p>Виявляє повагу до почуттів інших людей, шанобливо ставиться до їх поглядів щодо збереження здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.8.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає відмінності між людьми як ціннісну ознаку індивідуальності [6 СЗО 4.8.1-1] <p>Толерантно і коректно ставиться до відмінностей інших осіб (захищені законом ознаки) [6 СЗО 4.8.2]</p> <ul style="list-style-type: none"> • толерантно ставиться до поглядів, переконань, інтересів і потреб інших осіб, що не загрожують здоров'ю, безпеці і доброту [6 СЗО 4.8.1-2] • пояснює почуття інших осіб і визнає їх право на вираження своїх почуттів [6 СЗО 4.8.2-1] • виявляє чуйне ставлення до людей з особливими потребами [6 СЗО 4.8.2-2] • виявляє розуміння індивідуальних відмінностей інших осіб [6 СЗО 4.8.2-3]

Мовно-літературна освітня галузь

Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях

Сприймає усну інформацію [МОВ 1.1]	Слухає висловлювання (зокрема художні тексти, медіатексти) у різних формах (монолог, діалог, полілог), сприймаючи подану в достатньо вільному темпі інформацію відповідного обсягу на відому і частково нову тематику [6 МОВ 1.1.1]
	Реагує на почуте, уточнюючи важливі для розуміння деталі [6 МОВ 1.1.2]
Перетворює інформацію з почутого повідомлення в різні форми повідомлень [МОВ 1.2]	Усно відтворює зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), акцентуючи увагу на окремих деталях [6 МОВ 1.2.1]
	Фіксує основний зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) відповідно до поставленого завдання [6 МОВ 1.2.2]
Виокремлює усну інформацію [МОВ 1.3]	Добирає відповідно до поставленого завдання або самостійно визначених цілей інформацію з одного чи кількох джерел (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 1.3.1]
Аналізує та інтерпретує усну інформацію [МОВ 1.4]	Визначає мету повідомлення [6 МОВ 1.4.4]
	Пов'язує, зіставляє почуте із життєвим досвідом [6 МОВ 1.4.5]
Оцінює усну інформацію [МОВ 1.5]	Обґрунтовує своє ставлення до змісту і форми почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.5.1] <ul style="list-style-type: none"> • обґрунтовує достовірність, повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі фрагменти почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту тощо) [6 МОВ 1.5.1-1]
Висловлює та обстоює власні погляди, ідеї, переконання [МОВ 1.6]	Конструктивно спілкується, використовуючи типові мовленнєві конструкції [6 МОВ 1.6.1]
	Обстоює власну позицію щодо окремих питань, зокрема тих, що порушені в почутому повідомленні (зокрема художньому тексті, медіатексті) [6 МОВ 1.6.2]

Використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок [МОВ 1.7]	Взаємодіє із співрозмовниками, супроводжуючи власне мовлення окремими вербальними та невербальними засобами для досягнення комунікативної мети [6 МОВ 1.7.1]
	Регулює власні емоції в комунікації [6 МОВ 1.8.2]
Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду	
Сприймає текст [МОВ 2.1]	Відповідно до мети застосовує основні види читання текстів (цілісних, перерваних, змішаних) (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 2.1.1]
	Робить висновки на основі аналізу тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 2.2.7]
Оцінює текст [МОВ 2.4]	Пояснює значення здобутої з прочитаного тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) інформації в контексті власного досвіду для розв'язання визначених завдань [6 МОВ 2.4.1]
Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови	
Створює письмові висловлення [МОВ 3.1]	Записує (від руки або з використанням спеціальних, зокрема цифрових, пристроїв) власні міркування або інформацію з різних джерел [6 МОВ 3.1.1]
	Добирає потрібні мовні засоби, дотримується основних мовних норм [6 МОВ 3.1.4]
Взаємодіє письмово в режимі реального часу (у цифровому середовищі) [МОВ 3.2]	Створює невеликі типові повідомлення/ медіатексти на захищених цифрових сервісах і в соціальних мережах щодо проблем, пов'язаних з особистим досвідом та освітньою діяльністю [6 МОВ 3.2.1]
Громадянська та історична освітня галузь	
Геопросторове мислення, орієнтація в соціально-історичному просторі, виявлення взаємозалежності в розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього середовища	

<p>Орієнтується у громадському просторі та долучається до його формування [ГІО 2.3]</p>	<p>Пояснює, що таке громадський простір та його значення для суспільства [6 ГІО 2.3.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює відмінності між громадським та особистим простором [6 ГІО 2.3.1-1] • наводить приклади і пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності [6 ГІО 2.3.1-2]
<p>Усвідомлення власної гідності, діяльність з урахуванням власних прав і свободи, повага до прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія виявам дискримінації та нерівного ставлення</p>	
<p>Формує себе як особистість і частина соціуму, усвідомлює власну гідність [ГІО 5.1]</p>	<p>Пізнає себе як неповторну особистість, наділену гідністю [6 ГІО 5.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • обґрунтовує унікальність та неповторність кожної людини [6 ГІО 5.1.1-1] • поводить з повагою до гідності інших осіб [6 ГІО 5.1.1-2]
	<p>Пояснює правила, яких має дотримуватися у цих спільнотах [6 ГІО 5.1.3]</p> <ul style="list-style-type: none"> • адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід [6 ГІО 5.1.3-1] • гнучко та конструктивно взаємодіє з новими людьми, адаптується до нових місць та ситуацій [6 ГІО 5.1.3-2] • визначає негативні емоції та застосовує способи їх опанування та реакції на них [6 ГІО 5.1.3-3]
	<p>Пояснює своє право на особистий простір (приватність) і право інших осіб на це [6 ГІО 5.1.4]</p> <ul style="list-style-type: none"> • дотримується вимог щодо непорушення особистого простору інших осіб [6 ГІО 5.1.4-1] • виявляє порушення права на особистий простір та протидіє цьому [6 ГІО 5.1.4-2]
<p>Поважає розмаїття серед людей, протидіє та запобігає виявам дискримінації та утисків [ГІО 5.3]</p>	<p>Конструктивно взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1-5]

<p>Поважає розмаїття серед людей, протидіє та запобігає виявам дискримінації та утисків [ГІО 5.3]</p>	<p>Протидіє утискам, насиллю (булінгу), виявам нерівності або несправедливості [6 ГІО 5.3.2]</p> <ul style="list-style-type: none"> • ідентифікує випадки дискримінації (зокрема утисків), булінгу (цькування) та визначає їх наслідки для особи і групи осіб, до якої ця особа належить [6 ГІО 5.3.2-1] • виявляє мову ворожнечі [6 ГІО 5.3.2-3] • конструктивно реагує на випадки утисків, насилля та вияви нерівності або несправедливості, не замовчує їх [6 ГІО 5.3.2-4]
<p>Бере участь у розв'язанні проблем спільнот [ГІО 6.2]</p>	<p>З допомогою вчителя долучається до розв'язання проблем різних спільнот, враховуючи інтереси їх представників [6 ГІО 6.2.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • критично визначає, що влаштовує/ не влаштовує в знайомому оточенні [6 ГІО 6.2.1-1] • бере до уваги і зважає у власній поведінці на інтереси класної та інших спільнот, до яких належить [6 ГІО 6.2.1-3] • описує почуття, емоції та потреби, що мають інші люди [6 ГІО 6.2.2-2] • намагається зрозуміти краще своїх друзів, уявляючи, як та чи інша ситуація виглядає з їх погляду [6 ГІО 6.2.2-3] • зважає на емоції та почуття інших осіб у своїй поведінці [6 ГІО 6.2.2-4] •

Інформатична освітня галузь

Пошук, подання, перетворення, аналіз, узагальнення та систематизація даних, критичне оцінювання інформації для розв'язання життєвих проблем

<p>Досліджує і оцінює вплив інформаційних технологій на своє життя, навколишній світ і розвиток [ІФО 1.1]</p>	<p>Пояснює призначення і використовує цифрові пристрої і технології для здійснення інформаційних процесів у повсякденному житті та навчальній діяльності [6 ІФО 1.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • розпізнає життєві, навчальні проблеми, для розв'язання яких можна застосувати цифрові технології [6 ІФО 1.1.1-2] <p>Обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі [6 ІФО 1.1.2]</p> <ul style="list-style-type: none"> • описує призначення та застосування цифрових пристроїв і технологій для здійснення інформаційних процесів з використанням відповідної термінології [6 ІФО 1.1.2-1] • пояснює вибір та використовує цифрові пристрої і технології для розв'язання конкретних задач [6 ІФО 1.1.2-2]
---	---

<p>Досліджує і оцінює вплив інформаційних технологій на своє життя, навколишній світ і розвиток [ІФО 1.1]</p>	<p>Висловлює міркування щодо сучасних інформаційних технологій і їх місця в суспільстві [6 ІФО 1.1.3]</p> <ul style="list-style-type: none"> • наводить приклади поширення цифрових інновацій у громаді, суспільстві, застосування їх для навчання, комунікації і творчості [6 ІФО 1.1.3-1] • описує та оцінює позитивний і негативний вплив інформаційних технологій на власне життя і суспільство [6 ІФО 1.1.3-2]
<p>Усвідомлення результатів використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього середовища і сталого розвитку суспільства, дотримання етичних і правових норм інформаційної взаємодії</p>	
<p>Усвідомлено дотримується норм соціальної, міжкультурної і міжособистісної взаємодії [ІФО 4.2]</p>	<p>Дотримується правил етикету спілкування у цифрових мережах [6 ІФО 4.2.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • розпізнає небезпечні/ конфліктні ситуації під час онлайн-спілкування (зокрема внаслідок негативних чи зневажливих дописів), знає, до кого звернутися за допомогою у разі їх виникнення [6 ІФО 4.2.1-3]

§ 18. Спілкування і здоров'я

Мета

Сформувати у дітей поняття про комунікації. Дослідити прогрес у розвитку засобів комунікації. Відпрацювати навички спілкування: уміння говорити, слухати, встановлювати контакти з іншими людьми.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- доводять існування швидкого прогресу в розвитку засобів комунікації;
- розпізнають вербальні й невербальні канали комунікації;
- називають вербальні і невербальні ознаки активного слухання;
- демонструють вміння ввічливо просити про послугу і висувати справедливі вимоги.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати Додатки 1-4.
- Роздрукувати бланк «Кінокритика» (Додаток 3, § 3)

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	10 хв
Робота у групах «Вербальне і невербальне спілкування»	7 хв
Інтерактивна вправа	3 хв
Бесіда «Стилі спілкування»	6 хв
Інтерактивна вправа	3 хв
Руханка	3 хв
Робота у групах «Як бути упевненим»	8 хв
Вправа «Спілкування та особистий простір» (за наявності часу)	
Підсумкові, домашні завдання	5 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів, запитайте, що вони вивчали на минулому уроці.
2. Знайомство. Запропонуйте учням стати у коло і привітатися різними способами: словами або жестами (бажано не повторюватися).
3. Назвіть тему і завдання сьогоднішнього уроку. Скажіть, що вони починають вивчати новий розділ «Соціальне здоров'я» і дізнаються, як люди передавали повідомлення у давні часи, які є переваги і недоліки різних стилів спілкування. Діти більше дізнаються про навички ефективного спілкування і будуть вчитись вирішувати конфлікти.
4. *Слово вчителя:* «Вітатися і спілкуватися один з одним можна не лише при особистій зустрічі, а й через різноманітні засоби зв'язку». Проведіть мозковий штурм: «Як можна спілкуватися на відстані?»(пошта, телефон...).
5. *Слово вчителя:* «Усе це — засоби комунікації. Вони постійно удосконалюються, і сьогодні ми з вами дослідимо їх прогрес».
6. Запропонуйте учням розглянути мал. 60 (підручник, с. 108) про прогрес передачі повідомлень людьми. Роздайте їм бланк (шаблон за QR-кодом або з *Додатку 1*) і попросіть заповнити його.

<https://tinyurl.com/ymdxmfc2>

7. Запропонуйте учням назвати

якнайбільше сучасних засобів комунікації.

8. Попросіть учнів уявити, які засоби комунікації з'являться через 20 років. Запропонуйте написати про них невелике оповідання або намалювати їх (*за нестачі часу це завдання учні виконують вдома*).

Робота у групах «Вербальне і невербальне спілкування»

1. Прочитайте інформацію про вербальне і невербальне спілкування (підручник, с. 109).
2. Об'єднайте учнів у 3 групи. Групи мають продемонструвати невербальні канали спілкування:
група 1: сказати якесь слово, наприклад «привіт», з різною інтонацією (радісною, сумною, саркастичною, зневажливою, закличною...);
група 2: сказати це саме слово голосом різної сили та у різному темпі;
група 3: сказати його, супроводжуючи різною мімікою і жестами.
3. Організуйте презентацію групових робіт. Обговоріть, які повідомлення отримували при цьому решта учнів.

Інтерактивна вправа

Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу, щоб потренуватися розпізнавати вербальне і невербальне спілкування.

<https://tinyurl.com/99exfnmh>

Бесіда «Стилі спілкування»

1. Попросіть учнів прочитати інформацію про стилі спілкування і прочитати байку Езопа «Сонце і вітер» (*Додаток 2*).

Затитання для обговорення:

- Як можна назвати поведінку Вітру? Чому?
 - Якою є поведінка Сонця? Поясніть свою думку.
 - Яка поведінка вам більше до вподоби? Чому?
2. Попросіть учнів розглянути таблицю про ознаки і наслідки різних стилів спілкування (за QR-кодом у підручнику, с. 110).

<https://tinyurl.com/muryma8n>

3. Запропонуйте проаналізувати варіанти поведінки та визначити стиль спілкування у наступних ситуаціях:

Сашко сидить у кінозалі. Дівчата позаду голосно розмовляють, сміються і шурхотять обгортками від цукерок. Він: мовчки терпітиме;

скаже «Дівчата, будь ласка, тихіше, мені погано чути»;

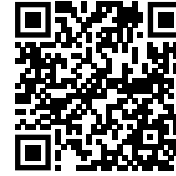
скаже: «Припніть язика!»

Підсумуйте: «Упевнена поведінка є найкращою у більшості життєвих ситуацій».

Інтерактивна вправа

Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу, щоб потренуватися

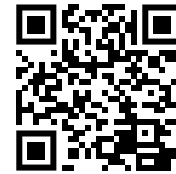
розпізнавати стилі спілкування.

<https://tinyurl.com/d2aejwjb>

Руханка

Запропонуйте учням відпочити і порухатись, повторюючи рухи за героями на відео.

<https://tinyurl.com/5w3f2jux>

Робота у групах «Як бути упевненим»

1. Попросіть учнів прочитати інформацію про впевнене спілкування (підручник, с. 111). Обговоріть, як потрібно дивитись, стояти, щоб виглядати упевненими.
2. Об'єднайте учнів у 2 групи. Роздайте їм шаблони, що розміщені за QR-кодом або у *Додатку 3*. Попросіть прочитати діалог про те, як можна ввічливо висловити прохання купити ліки для бабусі і обговоріть усі кроки.
3. Попросіть учнів прочитати ще один діалог про те, як ввічливо висунути справедливий вимогу і обговоріть кожен крок.
4. Розподіліть між групами ситуації, що розміщені за цим же QR-кодом або у *Додатку 4* і попросіть розіграти

ситуації, в яких їх поведінка має бути асертивною.

<https://tinyurl.com/5n7v7x8n>

Вправа «Спілкування та особистий простір» (за наявності часу)

1. Слово вчителя: «Особистий простір — це відстань, на якій людина почувається комфортно, знаходячись поруч з іншою людиною».

Запитання для обговорення:

- Як ви почуваєтеся, коли людина, яку ви не дуже добре знаєте, порушує межі вашого особистого простору?
 - Чи ви порушували коли-небудь особистий простір іншої людини? Як ви це зрозуміли?
2. Об'єднайте учнів у пари і запропонуйте обговорити ситуацію, коли порушували їх особистий простір. Попросіть поміркувати, як в цьому разі можна діяти. Запропонуйте сформулювати асертивний спосіб реагування. За бажанням і наявністю часу учні можуть розіграти ситуацію реагування на порушення особистого простору.

Підсумкові, домашні завдання

1. Запропонуйте учням по черзі назвати дві речі (висновки), які вони винесли для себе з цього уроку.
2. Домашнє завдання:
 - виконати завдання до теми у зошиті;
 - подивитись відео про безпечне

спілкування в інтернеті і заповнити бланк «Кінокритика» (Додаток 3, § 23.

<https://tinyurl.com/23f7cchr>

3. Завершальна вправа. Кожен учень має потиснути руку всім однокласникам, не відпускаючи руки одного учня, поки не візьметься за руку іншого.

Засоби комунікації постійно вдосконалюються. За допомогою дорослих досліді їх прогрес.

Розпитайте дідуся чи бабусю, які засоби комунікації існували, коли вони були дітьми.

Які засоби комунікації були доступні у дитинстві вашим батькам, учителям?

Запишіть кілька сучасних засобів комунікації.

Спробуйте уявити, які засоби комунікації з'являться через 20 років.

Сонце і вітер

Засперечалися одного разу Сонце і Вітер, хто з них сильніший.

— Я сильніше! — казало Сонце.

— Ні, я сильніший — казав Вітер.

Довго вони сперечалися. Аж ось побачили, що дорогою йде одягнений у пальто перехожий.

— Зараз ми перевіримо наші сили, — сказав Вітер. — Сильнішим буде той, хто зніме з цього чоловіка пальто.

Сонце погодилося. Першим почав Вітер. Він щосили дув і шарпав поли пальта перехожого. Але що сильніше дув Вітер, то більше чоловік кутався в пальто.

Потім настала черга сонця. Воно простягло до чоловіка свої промені, висушило одяг, зігріло. Спочатку він перестав кутатись, потім розстебнув пальто і нарешті зняв його, насолоджуючись теплим сонячним днем.

Сонце перемогло!

Прочитайте діалог про те, як можна ввічливо висловити прохання купити ліки для бабусі .

- Ввічливо перепросить і пояснить проблему: «Вибачте, мені терміново треба купити ліки для бабусі».
- Висловте прохання у позитивній формі: «Дозвольте, я пройду без черги».
- Якщо ваше прохання задовольнили, сердечно подякуйте: «Дякую, ви мені дуже допомогли».
- Якщо відмовили, прийміть це з гідністю: «Гаразд, я зачекаю (пошукаю іншу найближчу аптеку)».
- Спокійно закінчіть розмову: «Пробачте, що потурбував».

Складіть діалог до наступної ситуації.

Ви запізнюєтесь на поїзд, а вам потрібно купити воду. В магазині велика черга.

- Ввічливо перепросить і пояснить проблему.

- Висловте прохання у позитивній формі.

- Якщо ваше прохання задовольнили, сердечно подякуйте.

- Якщо відмовили, прийміть це з гідністю.

- Спокійно закінчіть розмову.

Прочитайте діалог про те, як ввічливо висунути справедливую вимогу.

- Поясніть, що ти відчуваєте, за допомогою «Я-повідомлення»: «Мені не подобається, що ти не повертаєш борг».
- Висуньте вимогу: «Я хотів(-ла) би, щоб ти віддав гроші».
- Запитайте, що він про це думає: «Добре?», «Що ти скажеш?»
- Якщо відповідь вас влаштовує, на цьому можна закінчити: «Дякую за розуміння. Ходімо гуляти».

Складіть діалог до наступної ситуації.

Ви позичили другові планшет до завтра, а він не повертає вже другий тиждень.

- Поясніть, що ти відчуваєте, за допомогою «Я-повідомлення».

- Висуньте вимогу.

- Запитайте, що він про це думає.

- Якщо відповідь вас влаштовує, на цьому можна закінчити.

§ 19. Навички ефективного спілкування

Мета

Розвивати базові комунікативні навички, виховувати доброзичливу, чемну і впевнену манеру спілкування.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- розповідають, як уникати непорозумінь;
- називають поради, як поводитись у незнайомій ситуації;
- демонструють уміння робити і приймати компліменти;
- оцінюють рівень навичок у спілкуванні.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери, маркери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Аркуші і ручки або олівці для кожного учня.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати Додатки 1-6.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час (1 урок)	Час (2 уроки)
Стартові завдання	8 хв	12 хв
Бесіда «Навички комунікації»	7 хв	12 хв
Вправа «Як уникнути непорозумінь» (за наявності часу)		10 хв
Вправа: «Малюнки за інструкцією» (додаткова вправа)		8 хв
Вправа «Незнайомі компанії»	9 хв	15 хв
Вправа «Як робити і приймати компліменти»	9 хв	10 хв
Бесіда «Як безпечно спілкуватися в інтернеті»	8 хв	15 хв
Підсумкові, домашні завдання	4 хв	8 хв
Усього тривалість	45 хв	90 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів, назвіть тему і завдання уроку.
2. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом і послухати аудіо (або включіть його цілому класу). Роздайте бланк (роздрукуйте за цим же кодом або з *Додатку 1*) і запропонуйте учням написати те, що вони почули. Обговоріть, чи почули учні однакові речі.

<https://tinyurl.com/2bdpfa88>

3. Слово вчителя: «Кожна людина по-своєму сприймає інформацію. Щоб краще порозумітися один з одним потрібно розвивати в себе навички активного слухання».
4. Запропонуйте учням розглянути мал. 63 на с. 113 підручника) і назвати ознаки вербального і невербального активного слухання.
5. Пограйте в гру «Зіпсований телефон». Об'єднайте учнів у дві команди і вишикуйте їх у дві шеренги. Позаду останніх учнів у шерензі поставте стільці і покладіть аркуші паперу, маркери. Вчитель показує учням, які стоять у шерензі першими, малюнки (можна взяти свої або роздрукувати з *Додатку 2*), а вони невербально передають їхній зміст наступному учасникові. Останні в шеренгах малюють те, що зрозуміли. Порівняйте ці малюнки з тими, що ви показували.

Підсумуйте: «Вербальне спілкування, змога щось запитати і почути відповідь

покращує взаєморозуміння між співбесідниками».

Бесіда «Навички комунікації»

1. Прочитайте інформацію про навички спілкування (за QR-кодом, підручник, с. 113) і про те, як розпочати розмову. Запропонуйте учням навести приклади фраз, якими можна розпочати розмову з:
 - бабусею;
 - однокласницею;
 - директором школи;
 - сусідом;
 - працівником магазину.
2. Попросіть учнів навести приклади ситуацій, в яких потрібно буде звертатися до цих людей.
3. Об'єднайте учнів у пари. Запропонуйте у парах розіграти діалог з початком розмови.

Вправа «Як уникати непорозуміння» (за наявності часу)

1. Слово вчителя: «Непорозуміння — це помилки у спілкуванні. Щоб уникнути їх, запам'ятайте правило: відповідність, конкретність, уточнення. Відповідність. Більш як половину інформації люди передають і сприймають невербально. Важливо, щоб ваші слова відповідали невербальним ознакам: виразу вашого обличчя, міміці, жестам. Наприклад, якщо вам сумно, але ви говорите про це з усмішкою, співрозмовник може подумати, що ви жартуєте, і не повірить вам. Конкретність. Непорозуміння часто виникають через те, що люди висловлюються неконкретно. Скажімо, ви домовилися, що друг завтра зателефонує вам. Ви з самого ранку чекали на його дзвінок.

Нарешті вам урвався терпець, ви зателефонували йому і висловили своє невдоволення. Але друг сказав, що збирався зателефонувати ввечері. Отже, він мав висловитися точніше або вам слід було запитати, коли саме очікувати дзвінка».

2. Запропонуйте учням навести приклади уточнювальних запитань. Наприклад, про час, місце зустрічі, кількість товарів тощо. Коли варто ставити уточнювальні запитання?
3. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом і визначити, в яких повідомленнях слід уточнити інформацію, а в яких — інформація вся наявна.

<https://tinyurl.com/yc39ax82>

4. Запропонуйте учням поміркувати, яке уточнювальне запитання треба поставити, коли їм кажуть:
 - «Приймай ці ліки, аж поки тобі стане краще».
 - «Зателефонуй мені».
 - «Приходь до мене на день народження».
 - «Заходь у гості».
 - «Купи мандарин».
 - «Я тебе чекатиму біля кінотеатру».

Вправа: «Малюнки за інструкцією» (додаткова вправа)

Підготуйте два малюнки з хаотично розміщеними геометричними фігурами (наприклад, як на малюнку у *Додатку 3*). Роздайте учням аркуші паперу і олівці. Запропонуйте двом учням уважно роздивитися малюнки і підготувати

інструкції для всього класу, який малюватиме за цими інструкціями. Спочатку діти уважно слухають інструкцію першого учня і малюють те, що він їм каже. Запитувати нічого не можна. Потім вони малюють за інструкцією другого учня, але можуть ставити уточнювальні запитання. Порівняйте обидва малюнки учнів, зробіть відповідні висновки.

Вправа «Незнайомі компанії»

1. Слово *вчителя*: «Багато людей почуваються невпевнено, коли спілкуються із незнайомими людьми. Через це вони нервують і можуть справляти негативне враження. Іноді вони думають, що з цим нічого не поробиш. Але ситуацію можна виправити, розвинувши у собі важливі соціальні навички».
2. Проведіть мозковий штурм. Попросіть учнів назвати ситуації, за яких вони можуть опинитись у незнайомій компанії.
3. Оцініть, як діти почуваються серед незнайомих людей. Для цього проведіть у класі умовну лінію. З одного боку стануть ті, хто вільно почувається будь-де, а з іншого — ті, хто дуже сором'язливий. Решта стають ближче до того чи того краю.
4. Об'єднайте учнів у дві групи: група 1 — ті, хто впевнено почувається у незнайомій компанії; група 2 — ті, хто соромиться. На аркушах паперу групи мають записати почуття, що виникають у них в таких ситуаціях. Обговоріть результати роботи груп, зробіть відповідні висновки.
5. Прочитайте інформацію у підручнику, с. 114. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом (або роздайте їм *Додаток*

4) і прочитати поради, які допоможуть їм познайомитися з однолітками, наприклад, у новій школі чи в таборі відпочинку, підтримати і правильно завершити спілкування.

<https://tinyurl.com/5x43yc25>

6. Об'єднайте учнів у пари і запропонуйте їм, користуючись цими порадами, розіграти сценку про спілкування у незнайомій компанії.

Вправа «Як робити і приймати компліменти»

1. Запропонуйте учням виконати вправу.
Слово вчителя: «Сядьте в коло і скажіть одне одному компліменти. Візьміть м'яч, киньте його тому учню, кого ви оберете, і скажіть цій людині комплімент. Той, кому адресований м'яч, кине його наступному і скаже свій комплімент, продовжуйте, поки м'яч не побуває у кожного».

Запитання для обговорення:

- Чи виникли у вас труднощі у тому, щоб зробити комплімент, і при цьому не повторюватись?
 - Чи приємно було отримувати компліменти? Чи приємно було робити компліменти?
2. Прочитайте інформацію про те, як робити і приймати компліменти (підручник, с. 115). Обговоріть, якими словами можна дякувати за компліменти. Запропонуйте

учням вдома потренуватися робити компліменти своїм батькам, родичам, сусідам.

Бесіда «Як безпечно спілкуватися в інтернеті»

1. Попросіть учнів прочитати 10 порад безпечного інтернету (підручник, с. 116) і розказати про подібні ситуації, з якими вони стикалися в інтернеті. Обговоріть, як вони діяли, що можна було зробити інакше.
2. Перегляньте відео про безпечне спілкування в інтернеті (*за наявності часу або дайте це відео на домашнє опрацювання*).

<https://tinyurl.com/23f7cchr>

Запитання для обговорення:

- Які дані заборонено надсилати малознайомим людям? (*особисті дані, місцезнаходження, домашню адресу чи адресу школи*)
 - Чи завжди людина пише правду у соціальній мережі?
 - Які незнайомі слова ви записали до бланку «Кінокритика»? Чи все тепер зрозуміло?
 - Підійміть руки ті, хто порадили б його подивитися друзям? Чому? (*дайте слово 1–2 бажуючим*)
 - Ті хто не підняв руку, чому б ви не порадили це відео? (*1–2 бажуючих*)
3. Роздайте учням діаграми Венна

(Додаток 5) і попросить записати спільне і відмінне між особистим спілкуванні і спілкуванням в інтернеті.

4. (За наявності часу) Попросить учнів створити пам'ятку про безпечне спілкування в інтернеті.

Підсумуйте: «Спілкуючись в інтернеті потрібно пам'ятати про ввічливість і власну безпеку».

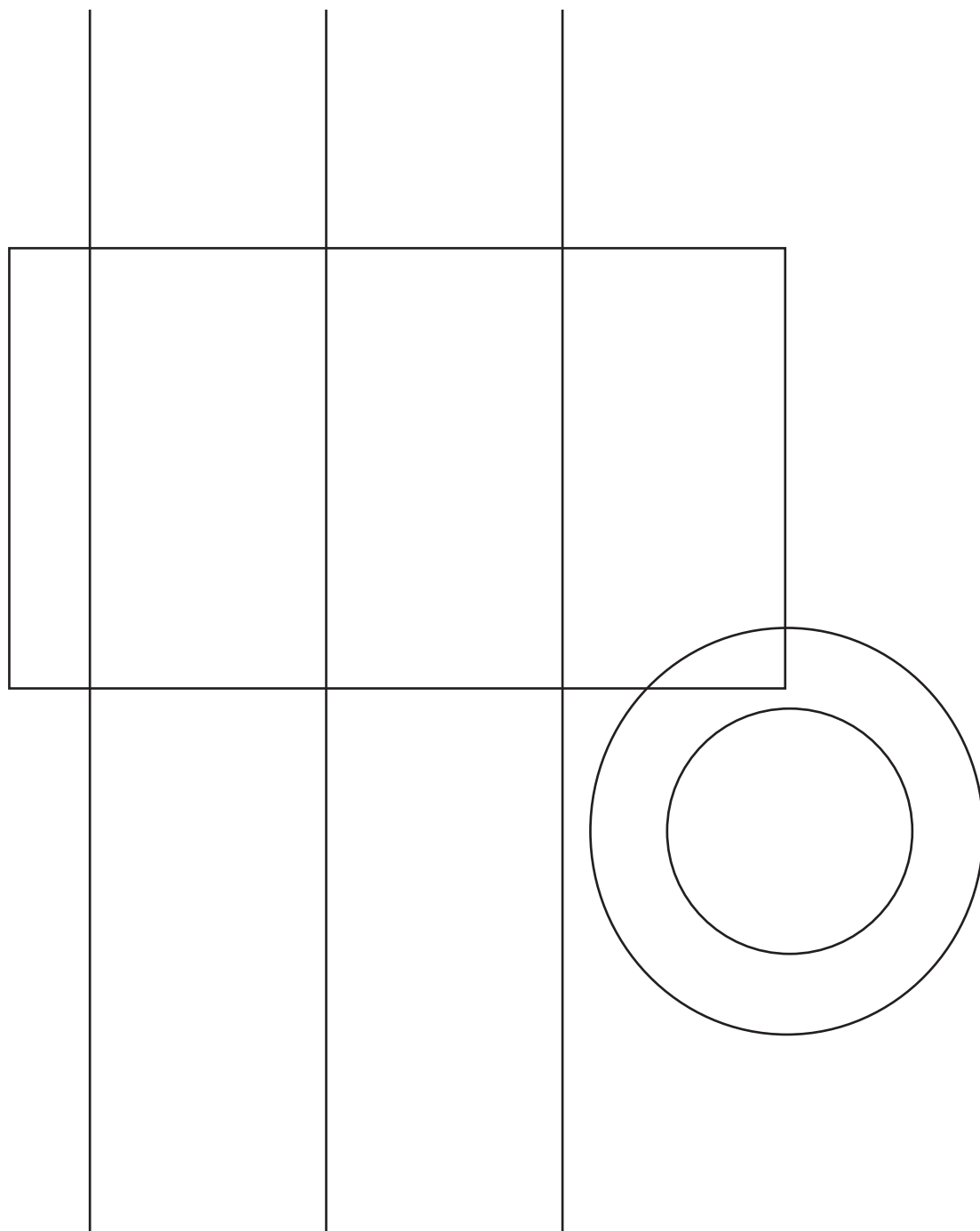
Підсумкові, домашні завдання

1. Запропонуйте учням заповнити бланк (Додаток 6) і визначити свій рівень навичок ефективного спілкування.
2. Домашнє завдання: виконати завдання до теми у зошиті.
3. Завершальна справа. Учні стають в коло і по черзі бажають сусідові зліва щось приємне на цей день.

Послухай аудіо і запиши на бланку, те, що ти почув.

Звук	Голосно чи тихо?	Що це?

КОРИСНІ ПОРАДИ, ЯК СПІЛКУВАТИСЯ У НЕЗНАЙОМІЙ КОМПАНІЇ

Як познайомитися

- Оберіть, з ким хочете познайомитися. Найкраще того, хто доброзичливий на вигляд, усміхається або сидить окремо.
- Привітайтеся і познайомтеся: «Привіт, я... А ти?»
- Обміняйтесь інформацією: де живете, в яких школах навчаєтесь.
- Зробіть комплімент: «У тебе класні черевики».
- Попросіть про невеличку послугу (потримати книжку, підказати час, показати дорогу).
- Поговоріть про погоду, обміняйтесь враженнями про вечірку.

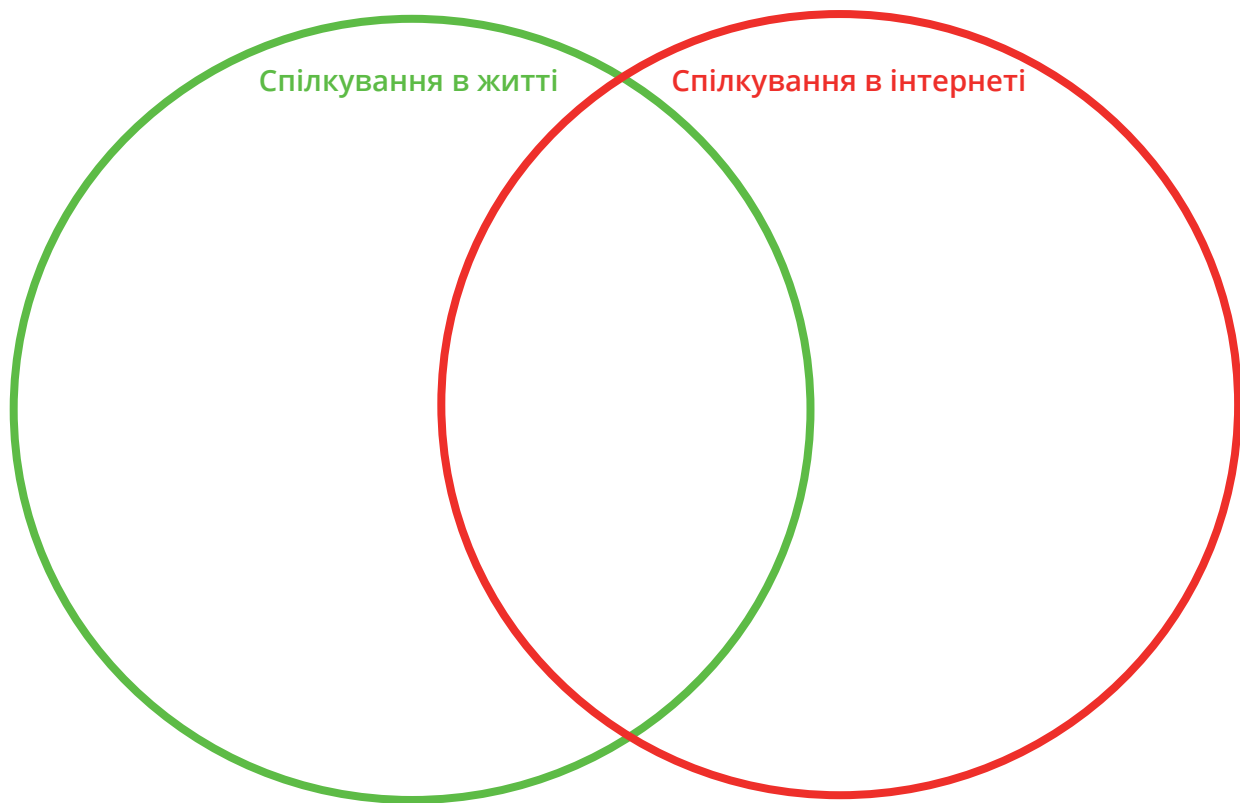
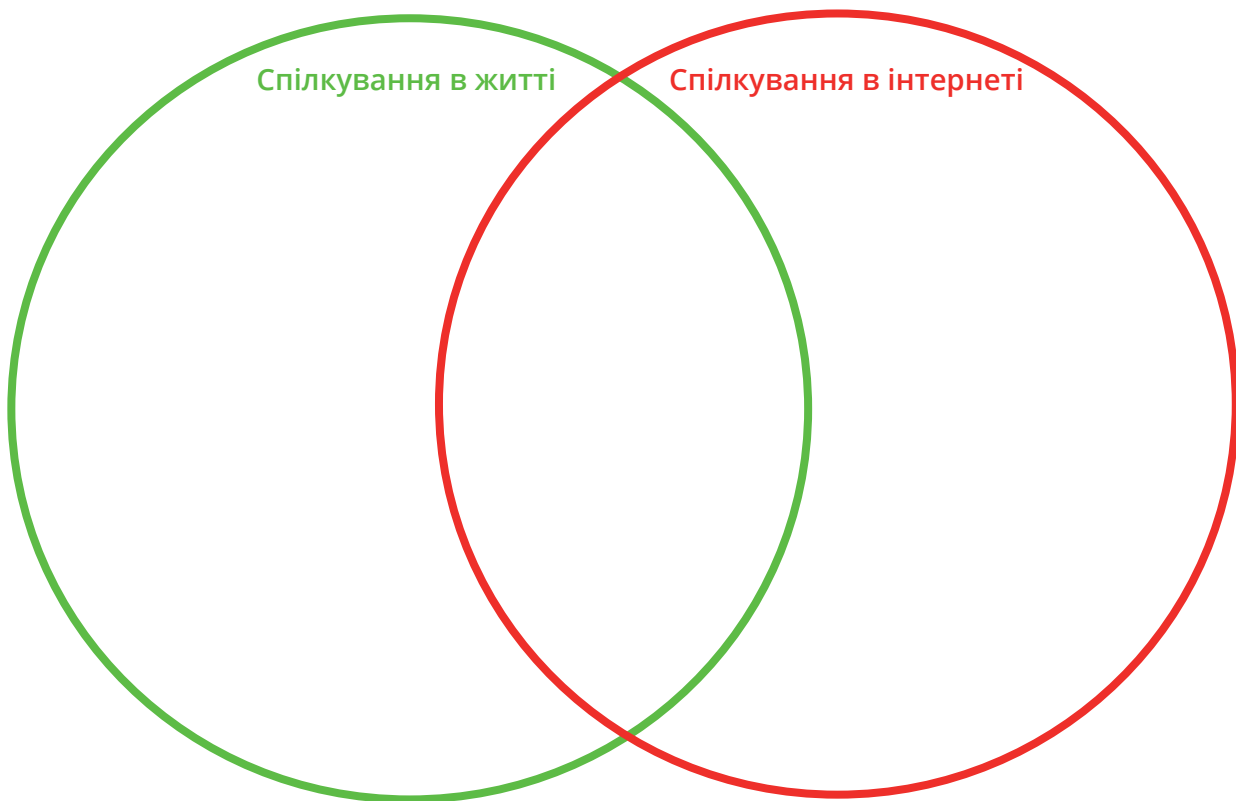
Якщо співрозмовник вам сподобався, можете продовжити спілкування.

Як підтримати розмову

- Звертайтеся до співрозмовника на ім'я.
- Розкажіть щось про себе, розпитайте про нього.
- Покажіть, що вам цікаво слухати, будьте активним слухачем.
- Від того, як завершилося спілкування, залежить, чи приємно буде зустрічатися з цією людиною наступного разу.

Як завершити спілкування

- Кінець розмови має бути невимушеним. Постарайтесь обрати для цього слушний момент. Не переривайте співрозмовника на півслові.
- Подайте невербальний сигнал про те, що вам треба йти: відведіть погляд, нахиліться до виходу.
- Скажіть, що мусите йти, запевніть співрозмовника, що вам було приємно спілкуватися з ним і ви сподіваєтесь на наступну зустріч.

Оцініть свій рівень навичок ефективного спілкування. Позначте його на шкалі (10 балів — ви почуваетесь дуже впевнено; 0 балів — невпевнено).

Уміння активно слухати

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Уміння розпочинати спілкування

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Уміння уникати непорозумінь

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Уміння спілкуватись у незнайомій компанії

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Уміння робити і приймати компліменти

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Уміння безпечно спілкуватися в інтернеті

☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

§ 20. Стосунки та здоров'я

Мета

Відпрацювання навичок розбудови міжособистісних стосунків.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- розповідають, як стосунки впливають на здоров'я людини;
- описують спільні риси і відмінності стосунків з різними людьми;
- оцінюють якість своїх стосунків і розроблюють план їх удосконалення.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано)..

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати Додатки 1-3.
- Роздрукувати бланк «Кінокритика» (Додаток 3, § 3)

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	5 хв
Робота у парах «Сім'я»	8 хв
Робота у групах «З ким ми спілкуємося»	10 хв
Вправа «Здорові стосунки»	5 хв
Руханка	3 хв
Обговорення історії (за наявності часу)	
Проект «Як поліпшити стосунки»	8 хв
Індивідуальна робота (додаткове завдання)	
Підсумкові, домашні завдання	6 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Слово вчителя: «Коли люди знайомляться, спілкуються, разом живуть або навчаються, між ними виникають стосунки. Стосунки бувають родинними, дружніми, діловими, романтичними. Деякі стосунки формуються за нашим бажанням, інші — незалежно від того, хочемо ми цього чи ні».
3. Запропонуйте учням навести приклади стосунків або сказати, на яких спільних інтересах вони можуть бути побудовані. Попросіть учнів по черзі назвати одного друга чи подругу і сказати, які в них спільні інтереси.

Робота у парах «Сім'я»

Прочитайте інформацію про сімейні стосунки (підручник, с. 118). Об'єднайте учнів у пари. Попросіть у парах намалювати свій комікс: «Сім'я — це ...» і презентувати його у класі.

Робота у групах «3 ким ми спілкуємося»

Об'єднайте учнів у 4 групи:

- група 1 — батьки;
- група 2 — брати (сестри);
- група 3 — вчителі;
- група 4 — друзі.

2. Завдання групам:

- дати загальну характеристику стосункам (мал. 68 у підручнику с. 119);
- продемонструвати дії (пантомімою або

інсценуванням), які можуть зіпсувати стосунки з цими людьми;

- продемонструвати дії (пантомімою або інсценуванням), які здатні зміцнити такі стосунки.
4. Попросіть учнів порівняти свої стосунки з батьками/опікунами, іншими членами родини, вчителями і друзями. Що спільного у цих стосунках? Чим вони різняться?

Вправа «Здорові стосунки»

1. Прочитайте інформацію про ознаки здорових стосунків (підручник, с. 120). Попросіть учнів розглянути мал. 69 і назвати ознаки здорових стосунків, додати свої ідеї.
2. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом і потренуватися розпізнавати здорові і нездорові стосунки.

<https://tinyurl.com/2p9ptjnf>

Зпитання для обговорення:

- Наведіть приклади нездорових стосунків. Що їх характеризує?
- Які стосунки можна назвати здоровими?
- Назвіть переваги здорових стосунків.

Підсумуйте: «Здорові стосунки — запорука щасливого і успішного життя, оскільки люди, між якими склалися здорові стосунки, краще задовольняють власні потреби, повніше реалізують себе, легше долають труднощі і розв'язують проблеми».

Руханка

Запропонуйте учням потанцювати, повторюючи рухи на відео.

<https://tinyurl.com/47ej46wz>

Обговорення історії (за наявності часу)

Прочитайте «Уроки гусей» (Додаток 1).
Заяпитання для обговорення:

- Які уроки вам сподобалися найбільше?
- Чи знаєте ви, коли люди чинили так, як це роблять гуси? Наведіть приклади.

Проект «Як поліпшити стосунки»

1. Прочитайте інформацію про поліпшення стосунків (підручник, с. 113).
2. Роздайте учням бланк (роздрукуйте за QR-кодом або з Додатку 2) і попросіть їх за допомогою бланка оцінити стосунки з різними людьми за 10-бальною шкалою: 10 балів — вони цілком їх влаштовують, 0 балів — абсолютно неприйнятні.

<https://tinyurl.com/yc4h73x5>

3. Запропонуйте учням обрати людину, стосунки з якою вони хотіли би

поліпшити. Для цього потрібно внести цей пункт до проекту самовдосконалення. Для цього попросіть їх виконати такі дії:

- спочатку продумайте, що може зруйнувати ці стосунки. Запишіть те, що спадає вам на думку.
- Поговоріть про це з мамою, татом чи другом. Можливо, вони додадуть кілька пунктів.
- Постарайтесь уникати дій, які погіршують стосунки. Постійно аналізуйте, чи вдається вам це робити.
- Приготуйте для цієї людини маленький подарунок. Не обов'язково купувати його, краще зробити своїми руками.
- Намагайтесь робити маленькі сюрпризи не лише на день народження чи інші свята, а постійно радуйте своїх рідних і друзів.

Індивідуальна робота (додаткове завдання)

Роздайте учням аркуші паперу, олівці. Запропонуйте намалювати портрет людини, стосунки з якою вони вважають особливими.

Заяпитання для обговорення:

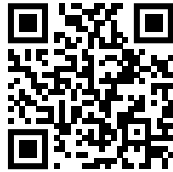
- Що ви найбільше цінуєте у цих стосунках?
- Які почуття і емоції виникають у вас при згадці про цю людину?

Підсумкові, домашні завдання

1. Об'єднайте учнів у 3 групи. Роздайте їм картки з навичками (Додаток 3). Запропонуйте групам розкласти ці картки у вигляді трикутника. На вершині — картка, на якій записано найважливіші, на їх думку, навички. У другому у рядку — дві картки з

менш важливими, а в третьому — три з найменш важливими навичками. Порівняйте трикутники у різних групах. Групи пояснюють свій вибір.

2. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/cvx33tah>

3. Домашнє завдання: виконати завдання до теми у зошиті.
4. Завершальна вправа. Попросіть учнів узятися за руки і тричі сказати: «Один за всіх і всі за одного!»

Уроки гусей

1. Махаючи крилами, гуси, які летять на чолі зграї, створюють підйомний потік для тих птахів, що летять за ними. V-подібна будова зграї приблизно на 70 відсотків зменшує зусилля під час польоту порівняно з тим, якби гуси летіли поодиноці.

Урок: той, хто рухається в одному напрямку з іншими, досягає бажаного швидше і легше, тому що інші члени команди створюють для нього сприятливі умови.

2. Якщо птах випадає зі зграї і починає летіти сам по собі, він одразу відчуває опір вітру і сповільнює рух. Тому намагається якнайшвидше повернутись у зграю.

Урок: краще залишатися в команді з тими, хто рухається у тому самому напрямку, бути готовим приймати допомогу і самому надавати її іншим членам команди.

3. Коли птах, що летить попереду, втомлюється, він повертається у зграю, а на його місце стає інший.

Урок: якщо учасники команди по черзі виконуватимуть найскладнішу роботу, це піде на користь усій команді.

4. Якщо гуску підстрелили або вона захворіла, зграю залишають ще два птахи. Вони летять за нею, допомагають і захищають її, аж поки вона одужає або помре.

Висновок: треба підтримувати одне одного і в радості, і в горі.

Оцініть свої стосунки з різними людьми за 10-бальною шкалою: 10 балів — вони цілком вас влаштовують, 0 балів — абсолютно неприйнятні.

_____ Ім'я

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

_____ Ім'я

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

_____ Ім'я

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Людина, стосунки з якою я хотів/хотіла би поліпшити _____

Що я для цього можу зробити

- _____
- _____
- _____
- _____

Які дії можуть погіршити стосунки

- _____
- _____
- _____

Навички співчуття і підтримки

Уміння розв'язувати конфлікти

Навички ефективного спілкування

Толерантність

Упевненість

Навички роботи в команді

§ 21. Стосунки з однолітками

Мета

Ознайомити учнів із ознаками дружніх, недружніх і небезпечних компаній, відпрацювати навички протидії агресії та насиллю.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- розповідають, коли вплив однолітків позитивний, а коли — негативний;
- вміють розпізнавати маніпуляції і відмовлятися від небажаних пропозицій;
- розрізняють дружні, недружні та небезпечні компанії.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Листочки для кожного учня.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати Додатки 1-2.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

ТРЕНІНГОВІ АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	4 хв
Робота у парах «Маніпуляції»	5 хв
Вправа «Як долати тиск однолітків»	7 хв
Індивідуальна робота «Вчимося відмовляти» (додаткова вправа)	
Інтерактивна гра «Відмова від небезпечних пропозицій (за наявності часу)»	
Бесіда «Компанії»	7 хв
Руханка	3 хв
Вправа «Небезпечні компанії»	7 хв
Бесіда «Як попередити булінг і протидіяти йому»	7 хв
Підсумкові, домашні завдання	5 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Прочитайте інформацію про вплив однолітків (підручник, с. 123).
3. Проведіть мозковий штурм. Запропонуйте учням навести не менше десяти прикладів позитивних й негативних впливів однолітків і запишіть їх на дошці. Напишіть літеру «П» поруч із позитивними впливами і літеру «Н» поруч із негативними.
4. Попросіть учнів по черзі описати випадок зі свого життя, коли вони під впливом друзів зробили щось таке, про що потім шкодували (*можна заслухати лише бажаних*).
 - Що сталося?
 - Які це мало наслідки?
 - Що ви відчували у зв'язку з цим?
 - Як можна було вчинити краще?

Підсумуйте: «Вплив однолітків є позитивним або негативним. У процесі набуття шкідливих звичок цей вплив найвагоміший».

Робота у парах «Маніпуляції»

1. Прочитайте інформацію про способи маніпуляцій (підручник, с. 124). Обговоріть, хто і для чого може використовувати маніпуляції. (*рекламодавці, які хочуть продати більше товару, люди, які хочуть отримати вигоду тощо*).
2. Об'єднайте учнів у пари. Попросіть у парах розказати один одному випадки, коли ними намагалися маніпулювати.

Підсумуйте: «Щоб протистояти негативному впливу, треба вчитися

розпізнавати маніпуляції і протидіяти їм, уміти організовувати здорове дозвілля».

Вправа «Як долати тиск однолітків»

1. Прочитайте інформацію про подолання тиску однолітків (підручник, с. 125). Розгляньте мал. 71 і обговоріть, як відмовитися від небезпечних пропозицій.
2. Об'єднайте учнів у пари. Учні за допомогою мал. 71 (підручник, с. 125) повинні розіграти сценку відмови від небезпечної пропозиції. *Ситуація:* подруга Мілани пригостила її сигаретами і вмовляє її спробувати: «На, затягнись. Ніхто ж не дізнається».

Індивідуальна робота «Вчимося відмовляти» (додаткова вправа)

Слово вчителя: «Навички відмови потребують тренування. Але не обов'язково у реальному житті. Ви можете уявити себе на місці людини, якій пропонують щось небезпечне і визначитись, як поводитись в цій ситуації». Зачитайте учням лист або роздайте його (*Додаток 1*) і попросіть написати відповідь.

Лист.

«У нашому класі з'явилася новенька — Каріна. На перервах вона пригощає мене сигаретами. Одного разу нас побачила вчителька, і про це дізналися мої батьки. Вони дуже засмутилися. Я пообіцяла їм більше не курити, але Каріна знову вмовляє мене йти з нею: «Ну хоч за компанію постоїш», а потім пропонує: «На, затягнись. Ніхто ж не дізнається». Що мені робити?»

Емілія»

Інтерактивна гра «Відмова від небезпечних пропозицій» (за наявності часу)

Слово вчителя: «Учениця 10-го класу однієї з українських шкіл досліджувала, як її однокласники почали палити. Вона з'ясувала, що у більшості випадків це сталося під тиском друзів. Наприклад, ви прийшли на дискотеку. Хтось приніс сигарети. Якщо ви відмовляєтесь, вам кажуть: «Та чого ти! Ніхто ж не побачить, мати не дізнається». Так і позивали. Протистояти впливу однолітків нелегко. Особливо якщо вас вмовляють не одна людина, а декілька. Щоб переконатися в цьому, пограймо у гру».

Попросіть учнів об'єднатись у трійки. Розрахуватись на перший, другий і третій номери. Спочатку другі номери переконують перших з'їсти цукерку, а ті відмовляються. Потім другі і треті номери разом вмовляють перші номери.

Попросіть перші номери поділитися своїми відчуттями. Коли важче було відмовитися?

Запитання для обговорення:

- Чому одна людина пропонує щось небезпечне іншій?
- Чи впливає реклама на зростання рівня тютюнопаління? Як?

Підсумуйте: «Потрібно вміти відмовлятися від небезпечних пропозицій».

Бесіда «Компанії»

1. *Слово вчителя:* «Друзі впливають на нас і нашу поведінку. У народі кажуть: «З ким поведешся, від того й наберешся», «Скажи мені, хто твій друг, і я скажу, хто ти». Тому для вашого здоров'я і безпеки важливо

навчитися розрізняти дружні, недружні і небезпечні компанії».

2. Прочитайте інформацію про ознаки дружних і недружних компаній (підручник, с. 126). Попросіть учнів розглянути Діаграму Венна (мал. 72).
3. Разом з учнями проаналізуйте наведені нижче ситуації. Обговоріть, який стиль компаній описано в них?

Ситуація 1. Максим запропонував Артему не підключатися до останнього онлайн-уроку, а замість нього цього піти в кіно

Ситуація 2. Нова подруга Софії запропонувала їй записатися в її танцювальну студію. Усі дівчата в студії були доброзичливими і радістю прийняли Софію у своє коло.

4. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом і потренуватися розпізнавати ознаки дружних і недружних компаній.

<https://tinyurl.com/y9fw957w>

Руханка

Запропонуйте учням потанцювати, повторюючи рухи на відео.

<https://tinyurl.com/2hzddv5j>

Вправа «Небезпечні компанії»

1. Прочитайте інформацію про небезпечні компанії (підручник, с. 127).

Запитання для обговорення:

- Як можна розпізнати небезпечні компанії?
 - Чи знаєте ви недружні або небезпечні компанії? Що робить їх такими?
 - Які дружні групи (компанії) є у вашій школі, у вашому дворі, на вашій вулиці? Чим вони займаються? Як розважаються?
2. Роздайте учням бланк (роздрукуйте за QR-кодом або з *Додатку 2*) і запропонуйте проаналізувати групи, до яких вони належать, за наданим зразком. Запропонуйте кільком бажаним поділитися результатами.

<https://tinyurl.com/4hzm7ax>

Бесіда «Як попередити булінг і протидіяти йому»

1. *Слово вчителя:* «Часто в недружніх компаніях можна спостерігати конфліктні ситуації, агресивну поведінку, випадки булінгу (цькування) тощо. Варто знати, як можна попередити таку поведінку, або що робити, коли опинились в такій ситуації».

2. Перегляньте відео про булінг.

<https://tinyurl.com/5j8p9wvs>

Запитання для обговорення:

- До кого можна звернутися за допомогою, якщо стали свідком булінгу?
 - Де може відбуватися булінг? Хто може бути булером, а хто — жертвою?
 - Які почуття виникають у того, кого ображають?
 - Які незнайомі слова ви записали до бланку «Кінокритика»? Чи все тепер зрозуміло?
 - Підійміть руки ті, хто порадили б його подивитися друзям? Чому? (*дайте слово 1–2 бажаним*)
 - Ті хто не підняв руку, чому б ви не порадили це відео? (*1–2 бажаних*)
3. Попросіть учнів розглянути поради, як попередити цькування (мал. 102, підручник, с. 74).
4. Запропонуйте учням прочитати ситуації і обговорити, обговоріть, що можна зробити і сказати в кожній з них.

Ситуація 1. На перерві до Сашка підійшло двоє однокласників і почали вимагати гроші.

Ситуація 2. Після літніх канікул Наталка повернулася в школу в окулярах. Її дві однокласниці почали насміхатися з неї та забирати окуляри.

Підсумкові, домашні завдання

1. Домашнє завдання: виконати завдання до теми у зошиті.

2. (*За наявності часу*) Прочитайте притчу «Скільки важить сніжинка».

Одного разу маленька синичка, сидючи на засніженій гілці дерева, запитала в дикого голуба:

— Скільки важить одна сніжинка?

— Не більше, ніж нічого, — відповів він їй.

— Тоді я хочу розповісти тобі дуже цікаву історію, — вела далі синичка.

— Одного разу я сиділа на ялиновій гілці, й почався снігопад. Це ще не була віхола, й легкі сніжинки спокійно лягали на дерева. Я нарахувала 5475 сніжинок, які опустилися на ялинову гілку. І коли остання сніжинка, що, як ти сказав, «важить не більше, ніж нічого», впала на неї — гілка зламалася.

Після цього синичка злетіла, залишивши голуба у глибокій задумі.

Запропонуйте учням відповісти на запитання: «Скільки важать наші слова?»

Слово вчителя: «Часом ті слова, які «не важать» нічого, наші вчинки, які ми робимо, непомітні для нас самих, лягають великою образою й болем на інших. І під таким тягарем може зламатися кожна людина. Я точно знаю, що хоча б раз, але кожен із нас завдавав образи іншим, навіть не помічаючи цього.

Насправді слова, з якими ми звертаємося одне до одного, важать дуже багато: добрими, лагідними можна підняти людині настрій, зробити її щасливою, а злими і жорстокими — засмутити, образити, принизити і навіть убити. Про це потрібно пам'ятати під час спілкування і конфлікту, щоб не зіпсувати стосунків

назавжди. Тому пам'ятайте правило, яке називають Золотим «Усе, що хочете аби робили вам люди, те робіть їм і ви».

3. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/3sfvcvpp>

4. Подякуйте учням за плідну роботу на уроці.

 Емілія С.

1 повідомлення

У нашому класі з'явилася новенька — Каріна. На перервах вона пригощає мене сигаретами. Одного разу нас побачила вчителька, і про це дізналися мої батьки. Вони дуже засмутилися. Я пообіцяла їм більше не курити, але Каріна знову вмовляє мене йти з нею: «Ну хоч за компанію постоїш», а потім пропонує: «На, затягнись. Ніхто ж не дізнається». Що мені робити?»

Емілія

 Емілія С.

1 повідомлення

У нашому класі з'явилася новенька — Каріна. На перервах вона пригощає мене сигаретами. Одного разу нас побачила вчителька, і про це дізналися мої батьки. Вони дуже засмутилися. Я пообіцяла їм більше не курити, але Каріна знову вмовляє мене йти з нею: «Ну хоч за компанію постоїш», а потім пропонує: «На, затягнись. Ніхто ж не дізнається». Що мені робити?»

Емілія

Проаналізуй групи, до яких належиш, за зразком, наведеним у першому рядку.

Що це за група?	Як часто ви зустрічаєтесь?	Що вас об'єднало?	Чи комфортно вам у цій групі?	Особливі правила
Туристичний гурток	Двічі на тиждень	Любов до природи	Так	Допомагати одне одному

§ 22. Види і наслідки конфліктів

Мета

Відпрацювання навичок аналізу і конструктивного розв'язання конфліктів.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- розрізняють конфлікти поглядів у щоденному житті;
- вміють розпізнавати конфлікти поглядів і конфлікти інтересів;
- знають способи розв'язання конфліктів.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Стрічка або мотузка.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати Додатки 1, 2.
- Принести стрічку (мотузку) або намалювати лінію на підлозі для вправи «На містку».

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	4 хв
Робота у парах «Конфлікти поглядів»	5 хв
Вправа «Конфлікт інтересів»	8 хв
Перегляд і обговорення відео	д/з
Руханка	3 хв
Запобігання ескалації конфліктів	8 хв
Вправа «На містку» (додаткова вправа)	6 хв
Тренінг навичок самоконтролю	6 хв
Підсумкові, домашні завдання	5 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Прочитайте епіграф до уроку: «Конфлікти — це норма життя. Якщо у вашому житті немає конфліктів, перевірте, чи є у вас пульс» — Чарльз Ліксон. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Прочитайте інформацію про конфлікти (підручник, с. 129).
3. Проведіть мозковий штурм: «Які дії можуть спричинити суперечку?»
4. Об'єднайте учнів у пари і попросіть розказати одне одному про те, що найчастіше спричиняє конфлікти у їхньому житті.
5. Запропонуйте учням прочитати ситуації на мал. 73 і визначити, які з них є конфліктними. Обговоріть, що діти можуть зробити, щоб мирно розв'язати ці конфлікти.

Затитання для обговорення:

- Які почуття виникають в учасників конфлікту?
- Які наслідки для здоров'я можуть мати конфлікти?

Робота у парах «Конфлікти поглядів»

1. Прочитайте інформацію про конфлікти поглядів (підручник, с. 74). Розгляньте приклад конфліктної ситуації (мал. 130). У парах пригадайте подібну ситуацію зі свого життя і обговоріть:
 - Як це було?
 - Чи вдалося вам мирно розв'язати конфлікт?
 - Що можна було зробити чи сказати інакше?
2. Роздайте парам ситуацію (Додаток 1). Учні у парах розігрують ситуацію. Попросіть пару бажаючих

продемонструвати свою роботу.

Вправа «Конфлікт інтересів»

1. *Слово вчителя:* «Конфлікти виникають через те, що кожна людина є унікальною і неповторною: має відмінні від інших переконання, власні інтереси і бажання, які можуть вступати у суперечність з інтересами інших. Виникають і конфлікти інтересів. Наприклад, одна із сестер любить грати вдома на барабанній установці, інша в цей час хоче подивитись серіал, а гра на барабанах їй заважає. Вони починають сперечатися, чий інтерес треба задовольнити спершу, але ніхто не хоче поступатися. Ще гострішим може бути конфлікт тоді, коли інтереси збігаються й виникає конкуренція, скажімо, за комп'ютер — кому зараз ним користуватися. Тому важливо мати навички конструктивного вирішення конфліктів».
3. Запропонуйте учням прочитати інформацію про способи вирішення конфліктів інтересів (підручник, с. 131). Проаналізуйте кожен спосіб, визначте його позитивні і негативні сторони.
4. Роздайте учням аркуші паперу і проведіть вправу «Яблучко і черв'ячок». *Слово вчителя:* «Сядьте зручніше, закрийте очі і уявіть на хвилину, ніби ви — яблуко. Стигле, соковите, красиве, ароматне яблучко, яке мальовничо висить на гілочці. Всі милуються вами, захоплюються. Раптом звідки не візьмись, підповзає до вас черв'як. і каже: «Зараз я тебе буду їсти!» Що б ви відповіли черв'яку? Відкрийте очі і запишіть свою відповідь».

Запитання для обговорення:

- Які ваші інтереси, а які інтереси черв'ячка у цій ситуації?
- Який спосіб розв'язання конфліктної ситуації є найправильнішим?
- Якій із перерахованих стратегій поведінки у конфліктних ситуаціях відповідає ваш варіант відповіді?

Приклади відповідей:

- Діяти агресивно (конкуренція): «Зараз як упаду на тебе і розчавлю!»
 - Ігнорувати (уникати): «Он, подивися, яка там симпатична груша!»
 - Поступатися (приспосовуватися): «Така видно вже в мене доля тяжка.»
 - Співпрацювати: «Подивися, на землі є вже яблука, що впали, ти з'їж їх, вони теж смачні!»
5. Розкажіть учням про ще один можливий варіант вирішення конфлікту — компроміс: обидві сторони конфлікту ідуть на взаємні поступки (кожна сторона відмовляється від чогось, щоб досягнути мирного вирішення конфлікту).

Приклад компромісу у ситуації з яблуком і черв'яком: «Ну, добре, відкуси половинку, решту залиш моїм улюбленим господарям!»

(вправу взято з матеріалі до уроку вчителя основ здоров'я Білківської ЗОШ І-ІІІ ступенів Капелько Ілони Іванівни)

Перегляд і обговорення відео

Подивіться відео. Обговоріть, як герої вирішували конфліктні ситуації. Який спосіб подолання конфлікту вони обирали?

<https://tinyurl.com/yuyvfhy9n>

Руханка

Запитайте учнів, що вони більше люблять — шоколад, фрукти чи карамель. Запропонуйте їм потанцювати, повторюючи рухи на відео, щоб дізнатись, що любляють ці герої.

<https://tinyurl.com/2nzbhvup>

Запобігання ескалації конфліктів

1. Прочитайте інформацію про конфліктогени (підручник, с. 76). Розгляньте конфліктний ескалатор (мал. 132) і обговоріть, які слова та дії провокують розвиток конфлікту.
2. Об'єднайте учнів у пари і запропонуйте розіграти ситуацію, зображену на мал. 76, так, щоб запобігти ескалації конфлікту.
3. Обговоріть, які способи розв'язання цього конфлікту краще використати, як мають поводити себе учасники конфлікту (*спокійний тон, допомогти знайти книжку...*).

Вправа «На містку» (додаткова вправа)

1. Учні сидять у колі, в центрі крейдою накреслить лінію (або покладіть

- мотузку чи стрічку) — це буде «місток».
2. Слово вчителя: «Уявіть, що ця лінія — навісний місток через глибоку ущелину. Його розгойдує вітер, а внизу вирує гірський потік. Цей місток такий вузький, що на ньому не можуть розминутися двоє людей. Але одного разу, коли впав густий туман, на ньому зустрілися двоє перехожих...».
 3. Запропонуйте бажаним стати по краях лінії і показати, як можна пройти по містку на інший бік, не звалившись вниз.

Затання для обговорення:

- Хто був лідером у цій ситуації?
- Як учасники комунікували між собою?
- Учасники намагалися досягти лише своєї мети чи допомагали партнеру?
- Які способи вирішення конфліктів є найдоречнішими в такій ситуації?

Підсумуйте: «В деяких ситуаціях краще поступитися і знайти спільний варіант дій, щоб не наражати на небезпеку себе чи інших».

Тренінг навичок самоконтролю

1. Попросіть учнів прочитати поради і потренуватися вгамовувати емоції в конфліктних ситуаціях (підручник, с. 85).
2. Запропонуйте прочитати ситуації і обрати спосіб, як опанувати себе у наведених нижче ситуаціях

Ситуація 1. Ви стоїте у черзі за квитком. Раптом до хлопця, що стоїть попереду, підійшли знайомі, і він пропустив їх перед собою.

Ситуація 2. Однокласник почав звинувачувати вас в тому, чого ви не робили.

5. (За наявності часу) Об'єднайте учнів у пари і запропонуйте розіграти ці ситуації.

Підсумкові, домашні завдання

1. Прочитайте притчу. Джеймса Болдуїна «Історія про Чингісхана» або попросіть учнів прочитати її самостійно (Додаток 2).

Історія про Чингісхана

Чингісхан був великим царем і воїном. Він привів свою армію до Китаю і Персії, завоювавши багато країн. Одного ранку він з друзями вирушив верхи на полювання. За ними їхали слуги з мисливськими собаками.

На зап'ястку царя сидів його улюблений яструб: у ті часи яструбів навчали для полювання. За сигналом свого господаря яструб злітав у небо і вишукував здобич. Якщо йому вдавалося побачити оленя чи кролика, він кидався на нього швидше за стрілу. Полювання тривало цілий день. Надвечір мисливці рушили додому. Чингісхан добре знав ці місця і вирішив поїхати своєю дорогою, що пролягала долиною між двома горами.

День був спекотний, і цареві дуже хотілося пити. Його улюблений яструб злетів з руки, адже він і сам міг знайти дорогу додому.

«От якби зараз знайти джерело», — подумалось Чингісхану. Нарешті він побачив, як згори тонким струмочком стікає вода. Цар зіскочив з коня, дістав з мисливської сумки срібну чашу і підставив її під струмочок. Чаша наповнювалася довго, а царя так мучила спрага, що він ледь терпів. Нарешті він підніс чашу до вуст, але раптом щось зашуміло, і чаша випала з його рук. Вода вилася на землю. Цар підняв голову і побачив, що вибив чашу його улюблений яструб. Яструб кілька разів покружляв і

сів на каміння поблизу струмка.

Цар підняв чашу і знову почав наповнювати її. Як тільки він підніс її до вуст, яструб знову налетів і вибив чашу з рук. Цар почав гніватися. Він ще раз спробував напитись, але яструб утретє вибив у нього чашу. Тепер цар страшенно розгнівався. Перш ніж знову наповнити чашу, витяг меч і сказав: «Ану, пане яструбе, спробуй-но це зробити востаннє!»

Коли яструб підлетів, щоб вибити чашу, Чингісхан вдарив його мечем. Скривавлений птах упав до його ніг, а чаша закотилася бозна-куди. «Так тобі й треба», — подумав цар про яструба і вирішив не шукати чашу, а піднятися туди, де било джерело. Він видерся на вершину і знайшов джерело. Але що він побачив у воді? Там лежала величезна мертва змія, що належала до найотруйніших у світі. Цар забув про свою спрагу. Він думав лише про вірного друга, який віддав своє життя за нього.

Цар спустився вниз, обережно підняв яструба і зі сльозами мовив: «Страшний урок я отримав сьогодні — нічого не роби в гніві».

Запитання для обговорення:

- Як ви думаєте, що відчув Чингісхан, коли зрозумів, що він накоїв?
- Що відчули б ви на його місці?
- Чи можете ви навести приклад ситуації, коли людина у гніві зробила щось таке, про що потім пошкодувала?

2. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

3. Домашнє завдання:

- виконати завдання до теми у зошиті;
- принести упаковки засобів побутової хімії.

4. Завершальна вправа. Попросіть учнів по черзі продовжити фразу: «Уміння розв'язувати конфлікти допоможе мені...».

5. Завершіть заняття оплесками.

<https://tinyurl.com/5n82swp4>

Два товариші — Олег і Дамір — дуже добре ладнають між собою, а сваряться тільки тому, що Олегу подобається супергероєм Людина-павук, а Дамір фанатіє від Залізної людини. Ці сварки пригнічують їх обох. Трапляється, що вони по кілька днів не розмовляють. Іноді сперечаються мало не до бійки. Кожен намагається довести переваги улюбленого супергероя і переконати товариша, що саме його супергероєм має кращі здібності і суперсили, а тому вартий того, щоб бути улюбленцем.

Та чи варто це робити? Чи не краще визнати право друга мати улюбленого супергероя, який подобається саме йому? Краще утримуватися від нападків на іншого супергероя і сперечатися, хто з супергероїв сильніший чи спритніший, а придумати спільну місію, де обидва супергерої діючи в команді зможуть перемогти злодіїв.

Два товариші — Олег і Дамір — дуже добре ладнають між собою, а сваряться тільки тому, що Олегу подобається супергероєм Людина-павук, а Дамір фанатіє від Залізної людини. Ці сварки пригнічують їх обох. Трапляється, що вони по кілька днів не розмовляють. Іноді сперечаються мало не до бійки. Кожен намагається довести переваги улюбленого супергероя і переконати товариша, що саме його супергероєм має кращі здібності і суперсили, а тому вартий того, щоб бути улюбленцем.

Та чи варто це робити? Чи не краще визнати право друга мати улюбленого супергероя, який подобається саме йому? Краще утримуватися від нападків на іншого супергероя і сперечатися, хто з супергероїв сильніший чи спритніший, а придумати спільну місію, де обидва супергерої діючи в команді зможуть перемогти злодіїв.

Історія про Чингісхана

Чингісхан був великим царем і воїном. Він привів свою армію до Китаю і Персії, завоювавши багато країн. Одного ранку він з друзями вирушив верхи на полювання. За ними їхали слуги з мисливськими собаками.

На зап'ястку царя сидів його улюблений яструб: у ті часи яструбів навчали для полювання. За сигналом свого господаря яструб злітав у небо і вишукував здобич. Якщо йому вдавалося побачити оленя чи кролика, він кидався на нього швидше за стрілу. Полювання тривало цілий день. Надвечір мисливці рушили додому. Чингісхан добре знав ці місця і вирішив поїхати своєю дорогою, що пролягала долиною між двома горами.

День був спекотний, і цареві дуже хотілося пити. Його улюблений яструб злетів з руки, адже він і сам міг знайти дорогу додому.

«От якби зараз знайти джерело», — подумалось Чингісхану. Нарешті він побачив, як згори тонким струмочком стікає вода. Цар зіскочив з коня, дістав з мисливської сумки срібну чашу і підставив її під струмочок. Чаша наповнювалася довго, а царя так мучила спрага, що він ледь терпів. Нарешті він підніс чашу до вуст, але раптом щось зашуміло, і чаша випала з його рук. Вода вилася на землю. Цар підняв голову і побачив, що вибив чашу його улюблений яструб. Яструб кілька разів покружляв і сів на каміння поблизу струмка.

Цар підняв чашу і знову почав наповнювати її. Як тільки він підніс її до вуст, яструб знову налетів і вибив чашу з рук. Цар почав гніватися. Він ще раз спробував напиться, але яструб утретє вибив у нього чашу. Тепер цар страшенно розгнівався. Перш ніж знову наповнити чашу, витяг меч і сказав: «Ану, пане яструбе, спробуй-но це зробити востаннє!»

Коли яструб підлетів, щоб вибити чашу, Чингісхан вдарив його мечем. Скривавлений птах упав до його ніг, а чаша закотилася бозна-куди. «Так тобі й треба», — подумав цар про яструба і вирішив не шукати чашу, а піднятися туди, де било джерело. Він видерся на вершину і знайшов джерело. Але що він побачив у воді? Там лежала величезна мертва змія, що належала до найотруйніших у світі. Цар забув про свою спрагу. Він думав лише про вірного друга, який віддав своє життя за нього.

Цар спустився вниз, обережно підняв яструба і зі сльозами мовив: «Страшний урок я отримав сьогодні — нічого не роби в гніві».

Розділ 4. Безпека у побуті і довкіллі

Рекомендована тематика	Тривалість
1. Безпека оселі	1 год
2. Пожежна безпека	1 год
3. Аварії на підприємствах	1 год
4. Дорожня безпека велосипедиста	1 — 2 год
5. Джерела допомоги	1 — 2 год

Орієнтовні / проблемні запитання:

- Які правила користування електроприладами, газовою плитою, газовим котлом?
- Як правильно користуватися водогоном і засобами побутової хімії?
- Який план евакуації зі школи?
- Як можна загасити пожежу?
- Які є вогнегасники?
- Які є види небезпечних промислових об'єктів і як дізнатися, що на підприємстві сталася аварія?
- Як правильно діяти під час аварії на промисловому підприємстві?
- Як правильно підбирати велосипед і одяг на велосипедну прогулянку?
- Які правила їзди на велосипеді?
- Як взаємодіяти з рятувальниками?
- Як надавати першу допомогу при ураженні електричним струмом, хімічною речовиною, отруєнні газом?

Цілі розділу:

1. Обговорити, як безпечно користуватись електричними приладами, газовою колонкою і плитою.
2. Навчитись правильно користуватися водогоном і засобами побутової хімії.
3. Відпрацювати план евакуації зі школи.
4. Обговорити, як можна загасити невелику пожежу подручними засобами.
5. З'ясувати, які є види небезпечних промислових об'єктів і як дізнатися, що на підприємстві сталася аварія.
6. Навчитись підбирати велосипед за розміром, підбирати одяг на велосипедну прогулянку.
7. Ознайомитись з правилами їзди на велосипеді, правилами перевезення вантажу.
8. Пригадати, за якими телефонами можна викликати допомогу в разі потреби.
9. Потренуєтесь надавати першу допомогу при ураженні електричним струмом, хімічною речовиною, отруєнні газом.

Очікувані результати розділу:

Наприкінці вивчення розділу учні:

- розповідають правила поводження з електричними приладами, газовою плитою, газовою колонкою, засобами побутової хімії;
- вміють здійснювати евакуацію зі школи;
- знають, як можна загасити невелику пожежу;
- розповідають, які є види небезпечних промислових об'єктів і як дізнатися, що на підприємстві сталася аварія;
- знають, як діяти, якщо на підприємстві сталася аварія;
- вміють підбирати велосипед за розміром, перевіряти його справність і оснащення;
- знають правила дорожнього руху велосипедиста;
- називають телефони, за якими можна викликати допомогу в разі потреби;
- вправляються надавати першу допомогу при ураженні електричним струмом, хімічною речовиною, отруєнні газом.

Очікувані результати за Державним стандартом базової середньої освіти

Загальні результати	Конкретні результати
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь	
Турбота про особисте здоров'я і безпеку, уникання факторів ризику, реагування на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного та інших осіб	
Діє відповідально [СЗО 1.1]	<p>Демонструє прихильність до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм [6 СЗО 1.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • демонструє модель безпечної поведінки згідно з інструкціями і правилами в соціальному і природному середовищі [6 СЗО 1.1.1-1] • за алгоритмом у небезпечних ситуаціях, використовуючи інформацію, що міститься в тексті інструкції [6 СЗО 1.1.1-2] • обґрунтовує необхідність власної відповідальності за поведінку в побуті та громадських місцях [6 СЗО 1.1.1-3]
Відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб [СЗО 1.2]	<p>Відстоює власні інтереси та інтереси інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження [6 СЗО 1.2.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • бережливо ставиться до власного майна та майна інших осіб, обґрунтовує недоторканність чужого майна [6 СЗО 1.2.1-3]
Надає допомогу [СЗО 1.3]	<p>Надає першу долікарську допомогу, звертається до необхідних служб відповідно до ситуації [6 СЗО 1.3.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • моделює ситуацію надання першої долікарської допомоги в разі травматизму чи поганого самопочуття [6 СЗО 1.3.1-1] <p>Ідентифікує способи та можливість надання необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації [6 СЗО 1.3.2]</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатний викликати необхідні рятувальні служби, повідомляючи відповідно до ситуації необхідну інформацію [6 СЗО 1.3.1-2]
Визначення альтернатив, прогнозування наслідків, прийняття рішень з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я та добробуту	

<p>Розпізнає небезпечні ситуації [СЗО 2.1]</p>	<p>Визначає ймовірні небезпеки в повсякденному житті [6 СЗО 2.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає потенційні небезпеки навколишнього середовища для здоров'я і безпеки людини (дорожній рух, забруднення, хімічні речовини, ультрафіолетове випромінювання тощо) [6 СЗО 2.1.1-1] • розпізнає ймовірні небезпеки природного, техногенного, соціального характеру і побутового походження [6 СЗО 2.1.1-2] • вирізняє речовини, які становлять загрозу в разі неналежного використання [6 СЗО 2.1.1-3]
<p>Прогнозує наслідки [СЗО 2.2]</p>	<p>Прогнозує наслідки своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту, зокрема під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [6 СЗО 2.2.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • прогнозує наслідки своїх дій у непередбачуваних і надзвичайних ситуаціях, апелюючи до набутих знань та достовірної інформації [6 СЗО 2.2.1-1]
<p>Приймає рішення [СЗО 2.3]</p>	<p>Використовує перевірену інформацію для прийняття рішення в типових (знайомих) повсякденних ситуаціях [6 СЗО 2.3.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • приймає рішення щодо надання самопомоги та допомоги іншим особам, звернення до інших осіб чи відповідних служб [6 СЗО 2.3.1-2]
<p>Поводиться безпечно [СЗО 2.4]</p>	<p>Пояснює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • моделює послідовність дій у небезпечних ситуаціях природного, техногенного, соціального і побутового походження [6 СЗО 2.4.1-1] • звертається до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідкам яких не може зарадити власними силами [6 СЗО 2.4.1-2]
<p>Аргументований вибір здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків і ризиків</p>	
<p>Обмірковує альтернативи власних дій і рішень [СЗО 3.1]</p>	<p>Обмірковує альтернативні рішення стосовно свого здоров'я, безпеки і особистого добробуту в умовах вибору [6 СЗО 3.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • пояснює вибір власних альтернатив і рішень з огляду на вплив зовнішніх чинників [6 СЗО 3.1.1-1] • обґрунтовує наслідки вибору альтернативного рішення щодо моделей поведінки, спрямованих на збереження здоров'я, добробуту та безпеки [6 СЗО 3.1.1-2]

Аналізує вплив поведінки на здоров'я [СЗО 3.3]	Аналізує негативний вплив недотримання правил/інструкцій безпечної поведінки на збереження життя і здоров'я [6 СЗО 3.3.1-2] <ul style="list-style-type: none"> • обґрунтовує необхідність уникнення місць підвищеної небезпеки [6 СЗО 3.3.1-3]
Здійснює вибір, що приносить користь і задоволення (радість) [СЗО 3.4]	Аналізує і визначає різні аспекти способу життя, що приносять користь і задоволення (радість) для повноцінного життя [6 СЗО 3.4.1] <ul style="list-style-type: none"> • обирає продукти харчування, способи проведення дозвілля, відповідний одяг тощо, які приносять задоволення і користь для здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 3.4.1-2] •

Мовно-літературна освітня галузь

Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях

Сприймає усну інформацію [МОВ 1.1]	Слухає висловлювання (зокрема художні тексти, медіатексти) у різних формах (монолог, діалог, полілог), сприймаючи подану в достатньо вільному темпі інформацію відповідного обсягу на відому і частково нову тематику [6 МОВ 1.1.1]
	Реагує на почуте, уточнюючи важливі для розуміння деталі [6 МОВ 1.1.2]
Перетворює інформацію з почутого повідомлення в різні форми повідомлень [МОВ 1.2]	Усно відтворює зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), акцентуючи увагу на окремих деталях [6 МОВ 1.2.1]
	Фіксує основний зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) відповідно до поставленого завдання [6 МОВ 1.2.2]
Виокремлює усну інформацію [МОВ 1.3]	Добирає відповідно до поставленого завдання або самостійно визначених цілей інформацію з одного чи кількох джерел (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 1.3.1]
Аналізує та інтерпретує усну інформацію [МОВ 1.4]	Визначає мету повідомлення [6 МОВ 1.4.4]
	Пов'язує, зіставляє почуте із життєвим досвідом [6 МОВ 1.4.5]
Оцінює усну інформацію [МОВ 1.5]	Обґрунтовує своє ставлення до змісту і форми почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.5.1] <ul style="list-style-type: none"> • обґрунтовує достовірність, повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі фрагменти почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту тощо) [6 МОВ 1.5.1-1]

Висловлює та обстоює власні погляди, ідеї, переконання [МОВ 1.6]	Конструктивно спілкується, використовуючи типові мовленнєві конструкції [6 МОВ 1.6.1]
	Обстоює власну позицію щодо окремих питань, зокрема тих, що порушені в почутому повідомленні (зокрема художньому тексті, медіатексті) [6 МОВ 1.6.2]
Використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок [МОВ 1.7]	Взаємодіє із співрозмовниками, супроводжуючи власне мовлення окремими вербальними та невербальними засобами для досягнення комунікативної мети [6 МОВ 1.7.1]
	Регулює власні емоції в комунікації [6 МОВ 1.8.2]
Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду	
Сприймає текст [МОВ 2.1]	Відповідно до мети застосовує основні види читання текстів (цілісних, перерваних, змішаних) (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 2.1.1]
	Робить висновки на основі аналізу тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 2.2.7]
Оцінює текст [МОВ 2.4]	Пояснює значення здобутої з прочитаного тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) інформації в контексті власного досвіду для розв'язання визначених завдань [6 МОВ 2.4.1]
Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови	
Створює письмові висловлення [МОВ 3.1]	Записує (від руки або з використанням спеціальних, зокрема цифрових, пристроїв) власні міркування або інформацію з різних джерел [6 МОВ 3.1.1]
	Добирає потрібні мовні засоби, дотримується основних мовних норм [6 МОВ 3.1.4]
Взаємодіє письмово в режимі реального часу (у цифровому середовищі) [МОВ 3.2]	Створює невеликі типові повідомлення / медіатексти на захищених цифрових сервісах і в соціальних мережах щодо проблем, пов'язаних з особистим досвідом та освітньою діяльністю [6 МОВ 3.2.1]

Громадянська та історична освітня галузь

Історико-хронологічне мислення, орієнтація в історичному часі, встановлення причиново-наслідкових зв'язків між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявлення змін і тяглості в житті суспільства

Орієнтується в історичному часі [ГІО 1.1]	Демонструє знання перебігу подій в часі в межах теми, локалізує події в часі [6 ГІО 1.1.2] <ul style="list-style-type: none">розташовує події у хронологічній послідовності, укладає хронологічну таблицю [6 ГІО 1.1.2-1]установлює послідовність історичних подій за допомогою лінії часу [6 ГІО 1.1.2-2]
Розкриває взаємозв'язки та тяглість суспільного розвитку [ГІО 1.2]	Пояснює зв'язок між подіями, розрізняє причини, приводи, результати і наслідки подій [6 ГІО 1.2.1] <ul style="list-style-type: none">виявляє і розрізняє з допомогою вчителя причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [6 ГІО 1.2.1-1]

Інформатична освітня галузь

Пошук, подання, перетворення, аналіз, узагальнення та систематизація даних, критичне оцінювання інформації для розв'язання життєвих проблем

Досліджує і оцінює вплив інформаційних технологій на своє життя, навколишній світ і розвиток [ІФО 1.1]	Пояснює призначення і використовує цифрові пристрої і технології для здійснення інформаційних процесів у повсякденному житті та навчальній діяльності [6 ІФО 1.1.1] <ul style="list-style-type: none">розпізнає життєві, навчальні проблеми, для розв'язання яких можна застосувати цифрові технології [6 ІФО 1.1.1-2]
	Обирає цифрові пристрої та/чи інформаційні технології для розв'язання задачі [6 ІФО 1.1.2] <ul style="list-style-type: none">описує призначення та застосування цифрових пристроїв і технологій для здійснення інформаційних процесів з використанням відповідної термінології [6 ІФО 1.1.2-1]пояснює вибір та використовує цифрові пристрої і технології для розв'язання конкретних задач [6 ІФО 1.1.2-2]

§ 23. Безпека оселі

Мета

Розвивати уміння і навички безпечного користування комунальними вигодами. Виховувати дисциплінованість, уміння дотримуватися заходів безпеки.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- називають, які комунальні вигоди є у вашій оселі;
- знають п'ять правил користування електричними приладами;
- розповідають, як безпечно запалювати газову плиту і колонку;
- знають, як правильно користуватися водогонном і засобами побутової хімії.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Упаковки засобів побутової хімії.
- Роздрукувати і роздати слова пісні «Firefighters Song for Kids» (Додаток 3, урок «Пожежна безпека»).

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати Додатки 1-3.
- Принести упаковки засобів побутової хімії.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	5 хв
Робота у групах «Комунікації»	10 хв
Дослідження комунікацій	д/з
Руханка «Дім, господар, землетрус»	3 хв
Робота у групах «Взаємонавчання»	15 хв
Дослідження упаковки	5 хв
Підсумкові, домашні завдання	7 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Скажіть, що ви починаєте вивчати новий розділ «Безпека у побуті і довкіллі». Запропонуйте учням прочитати, що вони будуть вивчати у цьому розділі на с. 135 підручника. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Запропонуйте учням по черзі розказати про свій дім: який він, за що вони його люблять, що хотіли б у ньому змінити.
3. Подивіться відео про незвичайні будинки. Обговоріть, який будинок вразив учнів найбільше.

<https://tinyurl.com/3xjpw22>

Робота у групах «Комунікації»

1. Прочитайте інформацію про комунікації (підручник, с. 136).
2. Об'єднайте учнів у три групи (кухня, ванна кімната, підвал) та запропонуйте у групах обговорити:
 - Які комунікації, електричні прилади і препарати побутової хімії використовують у цих приміщеннях?
 - Які небезпечні ситуації можуть там виникнути.
3. Попросіть групи намалювати про це плакати і презентувати у класі.

Дослідження комунікацій»

Примітка: це завдання учні виконують вдома.

Запропонуйте учням перейти за QR-кодом і роздрукувати бланк (або роздайте їм *Додаток 1*). Разом із дорослими учні мають дослідити приміщення своєї оселі й написати, які небезпечні ситуації можуть там виникнути.

<https://tinyurl.com/5aapdxec>

Руханка «Дім, господар, землетрус»

Учні об'єднуються в трійки. Двоє беруться за руки. Вони — будинок. Один заходить усередину. Він — господар. За командою вчителя «Будинок» будинки міняються місцями. За командою «Господар» господарі міняються місцями. За командою «Землетрус» усі міняються місцями.

Робота у групах «Взаємонавчання»

1. Об'єднайте учнів у 4 групи (електрика, газ, вода, хімія). Групи мають ознайомитися з відповідною інформацією у підручнику:
 - група «електрика» (с. 136—137);
 - група «газ» (с. 138);
 - група «вода» (с. 139);
 - група «хімія» (с. 140—141).
2. *Слово вчителя:* «У кожному будинку бажано мати всі комунальні вигоди — електрику, газ, водогін. Жодна оселя не обійдеться й без препаратів побутової хімії. Добре, коли в одному домі живуть фахівці з усіх питань. Поселіться в будинки по чотири. У кожному будинку має жити

фахівець з електрики, газової служби, сантехнік і хімік. Поділіться з іншими мешканцями будинку своїми знаннями і вміннями».

3. Організуйте роботу у групах по чотири, де учні проводять взаємонавчання.

Запитання для обговорення:

- Чому не слід користуватися електроприладами під час купання у ванній?
 - Чому перед заміною перегорілої електролампи треба обов'язково вимкнути освітлювальний прилад із розетки або вимкнути електрику на щитку?
 - Які електроприлади не треба вимикати, йдучи з дому?
 - Чому небезпечно знаходитись у загазованій кімнаті?
4. Запропонуйте учням вдома дізнатися, де розташовані вентиля, що перекривають воду у їх квартирі або будинку і потренуватися закривати їх у присутності дорослих.

Дослідження упаковки

1. Роздайте учням упаковки різних засобів побутової хімії. Попросіть їх перейти за QR-кодом і завантажити бланк або роздайте *Додаток 2*. Дослідіть упаковку засобів побутової хімії, користуючись інфор ацією на с. 141) та заповніть бланк.

<https://tinyurl.com/2ac33jed>

2. Скажіть учням, якщо у них є молодший братик чи сестричка, потрібно разом з

дорослими перевірити, чи не лежать препарати побутової хімії та ліки (навіть вітаміни!) там, де малюки можуть їх дістати.

Підсумкові, домашні завдання

1. Роздайте учням *Додаток 3* і запропонуйте заповнити свій будинок. Попросіть по черзі зачитати одне або два віконця на вибір.
2. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/y3j9dfj7>

3. Домашнє завдання:
 - виконати завдання до теми у зошиті;
 - разом із дорослими дослідити приміщення своєї оселі й написати, які небезпечні ситуації можуть там виникнути і заповнити бланк;
 - перевірити разом з батьками, чи не лежать препарати побутової хімії та ліки (навіть вітаміни) там, де малюки можуть їх дістати;
 - прочитати слова пісні «Firefighters Song for Kids» (*Додаток 3*, урок «Пожежна безпека»).
4. Завершальна вправа. Учні стають у коло. По черзі дякують одному з учнів за те, що він/вона їх навчив/ла. Кожен наступний обирає того, кого ще не називали, щоб до кінця вправи усі отримали подяку. Останньому учню дякує вчитель. Насамкінець усі дякують оплесками за роботу самим собі і вчителю.

Разом із батьками/опікунами обстеж приміщення, в якому найбільше небезпек (кухню, ванну кімнату, підвал чи горище). Обговоріть, як безпечно поводитися у цьому приміщенні.

Назва приміщення:

Які комунікації, електричні прилади і препарати побутової хімії використовують у ньому:

Які небезпечні ситуації там можуть виникнути, як їх уникнути:

Назва засобу: _____

Призначення: _____

Особливості застосування: _____

Застереження: _____

Маркування

Упаковка

Мій дім

4. Дім моєї мрії

1. Який він

2. За що я його люблю

3. Що я хотів/ла би у ньому змінити

§ 24. Пожежна безпека

Мета

Розвивати уміння аналізувати причини пожеж. Обговорити правила користування вогнегасником. Виховувати серйозне ставлення до правил пожежної безпеки.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- *пояснюють* причини виникнення пожеж;
- *називають* спорядження рятувальників;
- *пояснюють*, як поводитись під час пожежі;
- *описують* вогнегасник і знають принцип його роботи.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- М'ячик, свічка, сірники.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати *Додатки 1, 2, 4*.
- За можливості запросити на урок пожежників.
- Знайти місце розташування вогнегасника і пожежного щита.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	4 хв
Робота групах «Горючі речовини» (<i>за наявності часу</i>)	
Бесіда «Сучасна пожежна охорона»	2 хв
Перегляд і обговорення відео	8 хв
Робота з підручником «Причини виникнення пожежі»	5 хв
Руханка	3 хв
Взаємонавчання, взаємооцінювання	10 хв
Правила користування вогнегасниками	5 хв
Дослідження пожежного щита	4 хв
Підсумкові, домашні завдання	4 хв
Усього тривалість	45 хв

Примітка: на цей урок можна запросити пожежників, які продемонструють свою форму, дадуть відповіді на запитання учнів.

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Зворотний зв'язок, перевірка домашнього завдання.
Запитання для обговорення:
 - В якому стані перебуває пожежна безпека вашої оселі?
 - Чи проводив хтось із вас тренування щодо евакуації молодших членів родини?
 - Як пройшли ці тренування?
2. Назвіть тему і завдання цього уроку.
3. Вправа: «Я можу використати вогонь...». Запаліть свічку і передавайте її по колу, продовжуючи фразу: «Я можу використати цей вогонь для того, щоб (розпалити вогнище, освітити приміщення, створити святкову атмосферу...).

Робота у групах «Горючі речовини» (за наявності часу)

1. Роздайте учням *Додаток 1*. Об'єднайте їх у три групи (негорючі, важкогорючі, горючі) і попросіть намалювати плакат про ці речовини й матеріали.

<https://tinyurl.com/2p9dw756>

2. Попросіть учнів назвати ситуації, за яких вогонь може бути вкрай

небезпечним (на автозаправці, при витіканні газу, коли вогонь виходить з-під контролю...).

Бесіда «Сучасна пожежна охорона»

1. Запитайте учнів, що вони знають про пожежні служби, які існували раніше (який вони мали одяг, транспорт).
2. Попросіть учнів прочитати інформацію на с. 143 підручника, розглянути мал. 84 і назвати засоби захисту та спорядження рятувальника.

Запитання для обговорення:

- Для чого пожежникам сокира?
- Який транспорт мають пожежники?
- Де поблизу вашого населеного пункту знаходиться пожежне депо?

Перегляд і обговорення відео

1. Запропонуйте учням переглянути відео, як українські рятувальники виїжджають на завдання у наш час (с. 143 підручника).

<https://tinyurl.com/3k3fyddc>

2. Перегляньте відео про жінок-рятувальниць в Україні за цим же посиланням.

Запитання для обговорення:

- Чому вважається, що жінки не можуть бути хорошими пожежниками? Чи справді це так?
- Якими рисами характеру, вміннями мають володіти рятувальники?

Робота з підручником «Причини виникнення пожежі»

1. Запропонуйте учням розглянути мал. 85, с. 144 підручника і обговорити причини виникнення пожеж.-
2. Перейдіть за QR-кодом або роздрукуйте *Додаток 2* і ознайомтеся зі стадіями розвитку пожежі. Розкажіть про відомі вам пожежі. На якій стадії вдалося їх загасити?

<https://tinyurl.com/yh6kbrsk>

Руханка

Запропонуйте учням поспівати і потанцювати під пісню «Firefighters Song for Kids».

<https://tinyurl.com/yxmecb29>

Взаємонавчання, взаємооцінювання

1. Об'єднайте учнів у 3 групи. Групи мають попрацювати з підручником і підготувати повідомлення:
група 2 — «Які бувають вогнегасники» (підручник, с. 145);
група 3 — «Як правильно дихати в зоні пожежі» (підручник, с. 147);
група 4 — «Як загасити одяг на людині» (підручник, с. 148).

2. Організуйте презентацію групових робіт. Групи діляться інформацією, а решта учнів записують усе, що запам'ятали. Потім учні оцінюють, яка з груп найкраще презентувала свою тему, а яка з груп була найуважнішою.
3. Запропонуйте учням розглянути типи вогнегасників і класи пожеж, які ними можна загасити (мал. 86). Попросіть продовжити речення:
 - Усі класи пожеж можна загасити ...
 - Електрочайник можна загасити ...
 - Бензин можна загасити ...
 - Багаття можна загасити ...

Правила користування вогнегасниками

1. Запропонуйте учням розглянути мал. 87 (с. 146 підручника) і прочитати правила користування вогнегасником.
2. Перейдіть за QR-кодом або використайте *Додаток 3*, завантажте і роздрукуйте бланк. Дослідіть вогнегасник у вашій школі за наведеним планом.

<https://tinyurl.com/4254fbx4>

Дослідження пожежного щита

1. Запропонуйте учням дослідити пожежний щит у їх школі чи будь-якому іншому громадському місці.
2. Перевірити, чи на ньому є: багор, лопата, сокира, пожежний рукав, відро, пісок, вогнегасник.
3. Перейдіть за QR-кодом або роздрукуйте

Додаток 4. Завантажте бланк і підпишіть складові пожежного щита.

<https://tinyurl.com/29p48dbf>

Підсумкові, домашні завдання

1. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/3wfwkhev>

2. Домашнє завдання:
 - виконати завдання до теми у зошиті;
 - принести марлю, ножиці, вату, голку, нитку або степлер для виготовлення ватно-марлевої пов'язки;
 - (*за наявності часу*) принести на наступний урок гумові чоботи, плащ або куртку, головний убір, рукавички, щоб потренуватися одягати саморобний костюм хімічного захисту.
3. Завершальна вправа «Побажай другу тепла». Запропонуйте учням стати в коло і по черзі побажати сусіду справа щось приємне, тепле на сьогоднішній день.

КЛАСИФІКАЦІЯ ГОРЮЧОСТІ РЕЧОВИН І МАТЕРІАЛІВ

Об'єднайтеся у три групи — негорючі, важкогорючі, горючі.

- Виготовіть плакати про властивості цих речовин і матеріалів.
- Намалюйте або напишіть приклади цих речовин і матеріалів.
- Опишіть для чого їх використовують, як треба з ними поводитися.
- Презентуйте свої плакати у класі.

Негорючі

не горять за будь-яких умов

Важкогорючі

загоряються, тліють чи обуглюються під дією вогню, але перестають горіти без джерела запалювання

Горючі

загоряються від джерела запалювання і продовжують самостійно горіти, коли це джерело видалити

Firefighters Song for Kids

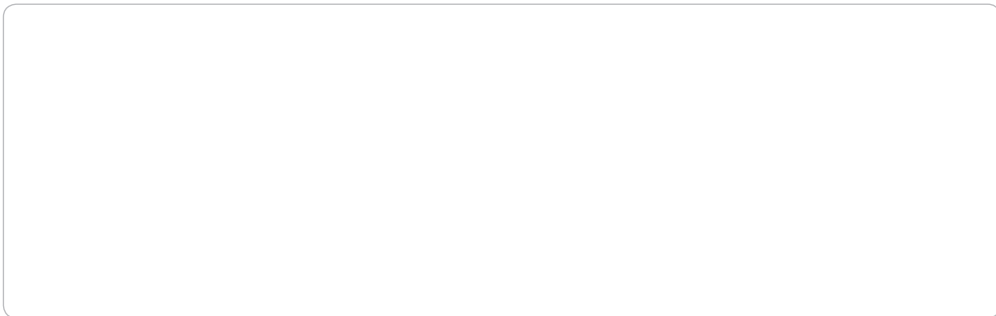
(Bounce Patrol)

Sound the sirens, nee naaw nee naaw!
Sound the sirens, nee naaw nee naaw!
We're Firefighters, fighting fires is the job
we do
We turn up in our big red truck, ready to
rescue you
We're Firefighters, fighting fires is what
we're all about
When the water flows out our big fire hose
it puts the fire out
I got my firefighting pants and my
firefighting coat
With gloves and boots and an air mask that
keeps out the smoke
I got my walkie talkie, and an axe to knock
down doors (oo careful!)
My fire helmet protects my head in case
something falls
Sound the sirens, nee naaw nee naaw!
Sound the sirens, nee naaw nee naaw!
We're Firefighters, fighting fires is the job
we do
We turn up in our big red truck, ready to
rescue you
We're Firefighters, fighting fires is what
we're all about
When the water flows out our big fire hose
it puts the fire out
Stand ready at the fire station waiting for
a call
When we hear the fire alarm we slide down
the fire pole
Sound the sirens, nee naaw nee naaw!
Sound the sirens, nee naaw nee naaw!

We're Firefighters, fighting fires is the job
we do
We turn up in our big red truck, ready to
rescue you
We're Firefighters, fighting fires is what
we're all about
When the water flows out our big fire hose
it puts the fire out
If you find yourself in need of help in an
emergency
Fire, floods and accidents, and kittens stuck
in trees (Your kitten m'am) (Oh thank
you!) (Meow!)
Sound the sirens, nee naaw nee naaw!
Sound the sirens, nee naaw nee naaw!
We're Firefighters, fighting fires is the job
we do
We turn up in our big red truck, ready to
rescue you
We're Firefighters, fighting fires is what
we're all about
When the water flows out our big fire hose
it puts the fire out
So turn the hoses on
Then before too long
We'll put the fire out!

Дослідіть вогнегасник у вашій школі за наведеним нижче планом.

Малюнок вогнегасника

Тип вогнегасника: _____

Які пожежі можна загасити: _____

Інструкція використання: _____

Застереження при використанні: _____

Підпишіть складові пожежного щита.

§ 25. Аварії на підприємствах

Мета

Ознайомити учнів з видами небезпечних промислових об'єктів і правилами проживання поблизу промислових підприємств. Розвивати вміння правильно діяти під час техногенної аварії.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- усвідомлюють ризики проживання поблизу промислових підприємств;
- розповідають, які є види небезпечних промислових об'єктів і як дізнатися, що на підприємстві сталася аварія;
- розуміють, як правильно діяти під час аварії.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери.
- Марля, вата, голки, нитки, степлер для виготовлення ватно-марлевої пов'язки.
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати *Додаток 1*.
- Роздрукувати бланк «Кінокритика» (*Додаток 3, § 3*).
- Принести необхідні матеріали для виготовлення ватно-марлевої пов'язки.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	13 хв
Вправа «Ознаки аварії на підприємствах»	5 хв
Робота у групах	12 хв
Перегляд і обговорення відео	4 хв
Виготовлення ватно-марлевої пов'язки	7 хв
Інформаційне повідомлення «Захист шкіри і захист шкіри і волосся»	
Рухлива гра «Одяг хімічного захисту» (за наявності часу)	
Підсумкові, домашні завдання	5 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Слово вчителя: «Промислові підприємства є в багатьох населених пунктах. В одних — невеликі заводи, в інших — промислові гіганти. Деякі з них цілком безпечні для довкілля. Інші (і це не обов'язково гіганти) можуть бути небезпечними. Тепер на підприємствах намагаються впроваджувати екологічно безпечні технології, але, на жаль, навіть найсучасніші виробництва не гарантують абсолютної безпеки. Аварія на промисловому об'єкті — подія надзвичайна і дуже небезпечна».
3. Об'єднайте учнів у 8 груп. Попросіть їх перейти за QR-кодом і розподілити між собою інформацію про техногенні катастрофи (або роздайте їм *Додаток 1*). Групи готують інформаційні повідомлення й презентують їх у класі.

<https://tinyurl.com/yc6w3jxw>

4. Мозковий штурм: «Які підприємства розташовані у нашому населеному пункті (районі/ОТГ)?»

Запитання для обговорення:

- До яких груп вони належать?
 - Які небезпеки можуть загрожувати населенню в разі аварії?
5. Прочитайте інформацію про чотири типи аварій на промислових підприємствах (підручник, с. 151, мал.

90). Обговоріть аварійні ситуації, які виникали на підприємствах вашого міста, області, в Україні, у світі. Якими були причини цих аварій?

Вправа «Ознаки аварії на підприємствах»

1. Прочитайте інформацію про ознаки аварії на підприємствах (підручник, с. 152).
2. Перегляньте відео «Що робити, якщо чуєте звуки сирен у місті!».

<https://tinyurl.com/2mrx4ukz>

3. Попросіть учнів скласти пам'ятку «Що робити, якщо чуєте звуки сирен» за допомогою запитань.

- Який основний сигнал оповіщення?
- Яке основне завдання цього сигналу?
- Яким чином подається сигнал «Увага всім!»?
- Як потрібно діяти, коли сигнал перестане лунати?

Слово вчителя: «Потрібно уважно слухати оповіщення по місцевому радіо або телебаченні і виконувати всі вказівки. Відповідно до того, яка саме аварія сталася на підприємстві, або витік якої хімічної речовини стався, буде запропонований певний алгоритм дій».

Робота у групах

1. Об'єднайте учнів у 3 групи. Групи мають уявити, що сталася аварія на хімічному заводі, розподілити ситуації, розміщених ще QR-кодом на

с. 152 підручника та продемонструвати, як треба діяти дітям за допомогою пам'яток за кодом, с. 152.

<https://tinyurl.com/2w2xtrsf>

- Група 1: Назар був вдома, коли почув сирену, однак не почув оголошень про евакуацію.
 - Група 2: Софія була вдома, коли почула сирену і дізналася, що призначили місце евакуації.
 - Група 3: Сергій гуляв у лісі, коли почув сирену.
2. Організуйте презентацію групових робіт.

Перегляд і обговорення відео

Подивіться відео про дії під час бомбардування фосфорними бомбами.

<https://tinyurl.com/2w2xtrsf>

Запитання для обговорення:

- Чому фосфор не можна гасити водою?
- Як видалити залишки фосфору зі шкіри?
- Чим небезпечне проникнення фосфору в організм людини?

Виготовлення ватно-марлевої пов'язки (за відсутності часу на уроці це завдання можна виконати вдома)

1. Слово вчителя: «Для захисту органів дихання від шкідливих речовин використовують засоби індивідуального захисту. Якщо під рукою немає маски індивідуального захисту чи респіратора, її неможливо придбати в аптеці чи магазині, то можна виготовити ватно-марлеву пов'язку. При хімічній небезпеці пов'язку можна змочити водою чи певним розчином відповідно до вказівок місцевої служби ДСНС».
2. Прочитайте інформацію про варіанти виготовлення ватно-марлевої пов'язки (підручник, с. 153).
3. Виготовте маску одним із описаних способів. потренуйтеся правильно зав'язувати її.

Інформаційне повідомлення «Захист шкіри і захист шкіри і волосся»

Прочитайте інформацію про захист шкіри і волосся у разі хімічної загрози (підручник, с. 154). Попросіть учнів розглянути мал 92. Обговоріть, для чого потрібен кожний елемент саморобного одягу для хімічного захисту.

Рухлива гра «Одяг хімічного захисту» (за наявності часу)

Зберіть принесені учнями речі (чоботи, верхній одяг, шапки, рукавички), перемішайте їх, покладіть на стільці або парти і запропонуйте якнайшвидше одягнути свій костюм хімічного захисту. Виграє той, хто зробить це найшвидше і правильно.

Підсумкові, домашні завдання

1. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу

<https://tinyurl.com/5t2w3435>

2. Домашнє завдання:
 - виконати завдання до теми у зошиті;
 - подивитись відео про історію велосипеда (урок «Безпека велосипедиста») і заповнити бланк «Кінокритика» (Додаток 3, § 3).
3. Попросіть учнів по черзі назвати одну річ, яку вони запам'ятали з цього уроку.
4. Завершальна вправа. Запропонуйте учням виконати вказівки вчителя.
 - «Зроби раз» — встають.
 - «Зроби два» — тиснуть сусідові руку.
 - «Зроби три» — виходять з класу.

Бхопальська трагедія

Катастрофа в індійському Бхопалі виявилася воістину страшною не тільки тому, що вона завдала величезної шкоди природі штату, а й тому, що забрала життя 18 000 жителів. Дочірня фірма американської компанії Union Carbide Corporation будувала у Бхопалі хімічний завод, який за первинним проектом мав виробляти пестициди, що використовуються у сільському господарстві.

Але щоб завод став конкурентоспроможним, технологію виробництва вирішено було замінити на більш небезпечну та складну, для якої не потрібна було дорога імпортна сировина. Однак завод був нерентабельним, тому власники вирішили його продати влітку 1984 року. Фінансування було згорнуто, обладнання поступово зношувалося. Зрештою, в одному з реакторів стався різкий викид парів надзвичайно отруйного газу, який розірвав аварійний клапан. В атмосферу за лічені секунди потрапили 42 тонни отруйної пари, що утворили над заводом та навколишньою місцевістю смертоносну хмару діаметром 4 кілометри.

У зону ураження потрапили житлові райони та залізничний вокзал. Влада не встигла вчасно поінформувати населення про небезпеку, а медперсоналу критично не вистачало. Тому у перший же день трагедії, надихавшись отруйного газу, померли 5000 осіб. Днями, місяцями й роками отруєні смертельними парами люди продовжували вмирати. Загальна кількість жертв тієї аварії складає близько 30 000 осіб.

Вибух на хімічному заводі в Оппау

21 вересня 1921 року на хімічному підприємстві поблизу німецького містечка Оппау, сталася техногенна катастрофа, яка спричинила масові жертви та значні руйнування. Вибух пролунав на заводі анілінових барвників та добрив, де випускалися компоненти вибухових речовин і отруйний газ фосген.

Як з'ясувалося, причиною трагедії стала економія. Зазвичай для подрібнення злежаних сільгоспдобрив використовували картонні трубки з чорним порохом, що не викликало детонації. Однак підрядник вирішив заощадити, взявши дешевшу вибухівку, яка і призвела до трагедії.

Внаслідок нищівного вибуху в Оппау з 1000 будівель було зруйновано 800, 7500 місцевих жителів залишилися без даху над головою. Руйнівною хвилею були зруйновані довколишні села. Потяги на прилеглих станціях були скинуті з рейок, а в радіусі 70 км вибило шибки у всіх будівлях. За словами очевидців, звук вибуху було чути навіть у розташованому за 300 км Мюнхені. Після вибуху, який залишив вирву розміром 90 на 125 м та завглибшки 20 м, почалася сильна пожежа. Її вдалося загасити лише через кілька днів. Жертвами катастрофи стала 561 людина, понад 1500 осіб отримали поранення та опіки.

Шкода майну у 1922 році була оцінена The New York Times у 321 млн німецьких марок, що на той час дорівнювало 7 млн доларів.

Витік нафтопродуктів із танкера «Престиж»

У листопаді 2002-го танкер «Престиж», проходячи через Біскайську затоку, потрапив у сильний шторм, внаслідок чого отримав тріщину завдовжки 35 м, з якої стали витікати тисячі тонн мазуту на добу.

Іспанські берегові служби не дозволили брудному судну зайти до найближчого порту, тому його спробували відбуксирувати до Португалії, але і там було отримано аналогічну відмову. Зрештою, танкер відправили в Атлантику. 19 листопада він затонув остаточно, розколовшись на дві частини, які занурилися на глибину близько 3700 м. Оскільки усунути проблему і відкачати нафтопродукти було неможливо, в океан потрапило понад 70 000 кубометрів нафти.

На поверхні уздовж берегової лінії утворилася пляма завдовжки понад тисячу кілометрів, це завдало місцевій фауні та флорі колосальної шкоди. Усе узбережжя від Португалії до південно-західної Франції виявилось зараженим, загинуло понад 250 тисяч птахів - найбільше в європейській історії.

Однак після того, як танкер потонув, проблеми не закінчилися. За розрахунками вчених, «Престиж» затонув із 50 тисячами нафти на борту. Якщо відняти від цієї кількості всю нафту, що вилася в море, і те, що вдалося відкачати із затонулого судна, залишається 20 тисяч тонн, які все ще повинні міститися в резервуарах «Престижу». Експерти вважають, що процесу прискореної корозії корпусу танкера сприяють бактерії, які знаходяться там. Уже через чотири роки від танкера, найімовірніше, нічого не залишиться, його повністю знищить іржа. Тому вчені закликають уряд Іспанії почати споруджувати над залишками «Престижу» бетонний саркофаг.

Запорізька катастрофа

18 серпня 1941 року під натиском армії нацистської Німеччини радянські війська, що відступали, підірвали греблю «Дніпрогесу». Це обернулось справжньою трагедією для тисяч жителів міста, які жили на берегах Дніпра, та біженців, що переправлялись того дня через річку. Історики та старожили кажуть, що хвиля у 30 метрів заввишки горнула все на своєму шляху.

У водах потонули за різними підрахунками від 20 до 100 тисяч людей. Серед них місцеві жителі, які жили на берегах Дніпра та солдати Червоної армії, котрі того вечора переправлялись на лівий берег.

Документально доведено: наказ на знищення «Дніпрогесу» віддав особисто Йосип Сталін. Для здійснення вибуху у греблі було закладено 20 тон вибухівки, яку напередодні доставили двома літаками з Москви. Але час початку операції підрильники взяли на себе і прорахувались. Війська «Вермахту» навіть і не збирались захоплювати Запоріжжя, до якого вони увійшли на два місяці пізніше.

Останні два роки у Запоріжжі громадськість намагається вшанувати пам'ять загиблих від вибуху на «Дніпрогесі». 18 серпня нинішнього року запоріжці встановлять пам'ятний хрест на честь потонулих співвітчизників. Організатори сподіваються достукатись до сердець пересічних громадян, які роками не мали можливість почути правду про трагедію у Запоріжжі 18 серпня 1941 року.

Катастрофа у Техас-Сіті

16 квітня 1947 року в порту міста Техас-Сіті четвертий день тривало завантаження аміачної селітри на корабель «Гранкан». Найімовірніше, хтось із вантажників кинув недопалок. Згодом був помічений дим, що йде з трюмів. Його почали заливати водою і содо-кислотними вогнегасниками. Помічник капітана, котрий керував операцією з гасіння пожежі, заборонив використовувати воду, щоб не зіпсувати вантаж. Натомість він наказав задраяти люки й пустити у трюми пару. Однак невдовзі кришки люків були зірвані відкритим вогнем. Пролунав вибух неймовірної сили.

Вода біля пірсу, де стояв «Гранкан», випарувалася, оголивши дно. Шматки металу розлетілися в радіусі кілометра. Вибуховою хвилею були збиті два невеликі літаки, що перебували у повітрі.

Техас-сіті був «містом хімії» з великою кількістю підприємств та складів. Все це зайнялося за лічені хвилини. На хімкомбінаті «Монсанто» загинули 154 працівники. Понад половина міських пожежників загинула, гасячи вогонь на кораблі. Через кілька годин вибухнули ще 2 пароплави з вантажем селітри та сірки. Це викликало нові пожежі. На порятунок міста прибув полк солдатів. Боротьба з вогнем тривала три доби.

Внаслідок трагедії загинула 581 людина, ще 113 зникли безвісти, 5 тисяч осіб було поранено. Загинули всі, за винятком одного, працівники пожежної охорони Техас-Сіті. Знищено 2/3 міста та 3/4 усієї хімічної та нафтопереробної промисловості регіону. Було пошкоджено 1100 автомобілів та 362 вантажних вагонів. Катастрофа завдала величезної матеріальної шкоди, яка на той час становила близько 50 млн доларів, за сьогоднішніми мірками це понад 520 млн доларів.

Куренівська трагедія

Куренівська трагедія – одна із наймасштабніших техногенних катастроф України. Вона сталася у Києві 13 березня 1961 року. Вранці, о 08:30, пульпа (відходи Петрівських цегельних заводів, переважно змішана із водою земля), яку десять років закачували до Бабиного Яру, прорвала дамбу.

Гігантська хвиля відходів за лічені хвилини затопила столичну Куренівку, зруйнувавши багато будівель та лише за офіційною інформацією – поховала заживо 145 людей. Зараз деякі українські історики стверджують, що загиблих було значно більше.

Вал, висотою у чотири метри та двадцять завширшки, руйнував все на своєму шляху: знищував будинки, перевертав автобуси, затоплював підприємства й лікарні, вбивав людей.

Грязьовий вал повністю знищив 68 житлових і 13 адміністративних будівель, а також поруйнував близько 300 квартир та будинків. За лічені хвилини без даху над головою опинилися майже 1300 киян.

Влада залучила військових, міліцію, пожежників, будівельників та техніку для ліквідації наслідків катастрофи.

Причина куренівської трагедії – недбальство радянських чиновників

Після війни в Бабиному Ярі влаштували сміттєзвалище. Пізніше урочище почали заповнювати рідкими відходами сусіднього цегельного заводу. Так хотіли його замити та влаштувати там парк, що зрештою пізніше і зробили.

За 10 років в Бабин Яр намили близько 4 мільйонів кубометрів пульпи. Дренажна система з цим не справлялася. Щоб заощадити, замість бетонної дамби збудували піщану та ще й на десять метрів нижчу. А напередодні трагедії демонтували насосну станцію. І вранці 13 березня 1961 року піщана дамба в Бабиному Яру не витримала.

Чорнобильська катастрофа

26 квітня 1986 року на 4-му енергоблоці Чорнобильської атомної електростанції стався вибух, який повністю зруйнував реактор, а у навколишнє середовище було викинуто тонни радіоактивних матеріалів.

Офіційно вважаються загиблими від аварії близько 200 осіб, які безпосередньо брали участь в її ліквідації, їхнє життя забрала променева хвороба. Величезних втрат зазнала природа всієї Східної Європи. Десятки тонн радіоактивних речовин були розпорошені в атмосфері і стали повільно осідати на землю. Свою частку у трагічність подій, що розгорталися навколо ЧАЕС, внесло прагнення тодішньої влади не розголошувати те, що сталося, аби серед населення не почалася паніка. Тому багато тисяч жителів міст і сіл, що не потрапили у 30-кілометрову зону, безтурботно продовжували жити своїм життям.

У наступні роки на прилеглих територіях країн-сусідів спостерігався сплеск онкологічних захворювань, матері народжували тисячі хворих дітей. Усього через поширення радіоактивного забруднення місцевій владі довелося евакуювати понад 115 000 осіб, що проживали всередині 30-кілометрової зони навколо АЕС. У ліквідації цієї аварії та її затяжних наслідків взяли участь понад 600 000 людей та були витрачені колосальні кошти. Територія, що безпосередньо знаходиться біля ЧАЕС, довгий час була забороненою зоною, непридатною для проживання.

У 2017 році у 30-кілометровій зоні було відкрито Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник. Він займає майже 227 тисяч гектарів, що становить 2/3 території Чорнобильської зони відчуження. У

Аварія на АЕС Фукусіма-1

11 березня 2011 року, внаслідок сильного землетрусу і потужного цунамі, стався вибух на атомній станції Фукусіма 1. Відбувся викид радіоактивних речовин, зокрема, велика кількість радіації просочилася в океан на 30 кілометрів. Через деякий час у місцевих водах почали з'являтися тварини з генетичними та фізіологічними мутаціями.

Аварія у Фукусімі вважається наймасштабнішою техногенною катастрофою після аварії на Чорнобильській АЕС. Після трагедії у японському місті у свої домівки не повернулися 52 тисячі людей. Внаслідок вибуху загинули майже 16 000 осіб, близько 3000 зникли безвісти.

Наразі на АЕС тривають ліквідаційні роботи, а на повний демонтаж станції потрібно близько 40 років. Попри те, що фахівцям вдалося закрити пошкоджені енергоблоки і обмежити масштаби забруднення довкілля, загроза загострення ситуації зберігається. Так, мільйон літрів зараженої води зберігається у контейнерах поряд з АЕС, але в разі нового землетрусу вони можуть бути пошкоджені, що призведе до ще однієї екологічної кризи.

За останніми планами, воду з Фукусіми після очищення збираються злити в океан: ці роботи займуть близько 2 років. Проти цієї ідеї категорично виступають місцеві рибалки, які і зараз відчувають значний спад попиту на рибу. Очисні заходи, демонтаж станції та повна дезактивація постраждалих районів коштуватиме не менш як 192,5 млрд доларів.

§ 26. Дорожня безпека велосипедистів

Мета

Ознайомити учнів з важливими елементами конструкції велосипеда, з перевагами і недоліками цього виду транспорту. А також дізнатися правила руху для велосипедистів і правила перевезення вантажів і пасажирів.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- *уміють* підбирати велосипед за розміром, перевіряти його справність і оснащення;
- *розповідають*, як краще вдягнутися на велосипедну прогулянку;
- *знають*, як виконувати маневри на велосипеді;
- *пояснюють* правила перевезення вантажів та пасажирів.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати *Додатки 1-4*.
- Роздрукувати бланк «Кінокритика» (*Додаток 3, § 3*).

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час (1 урок)	Час (2 уроки)
Стартові завдання	13 хв	20 хв
Бесіда «Як купувати велосипед» (<i>за наявності часу</i>)		5 хв
Робота у групах «Безпека велосипедиста»	7 хв	14 хв
Тести на перевірку уваги велосипедистів (<i>за наявності часу</i>)		4 хв
Додаткове завдання «Підбір велосипеда»		5 хв
Руханка «Перешкоди»	2 хв	2 хв
Робота з підручником, бесіда	7 хв	14 хв
Робота в групах	10 хв	16 хв
Підсумкові, домашні завдання	6 хв	10 хв
Усього тривалість	45 хв	90 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Запропонуйте учням по черзі розповісти, який вид транспорту у них є (якщо немає, то який би транспорт вони хотіли мати).
3. Проведіть мозковий штурм: «Переваги і недоліки велосипеда».
4. Прочитайте інформаційне повідомлення «З історії велосипеда» (підручник, с. 156) і розгляньте стрічку часу «Історія велосипеда» (мал. 93).
5. Перегляньте відео про історію велосипеда.

<https://tinyurl.com/ffm9ddwf>

Запитання для обговорення:

- Який з велосипедів вас найбільше здивував?
- Чому люди продовжували вдосконалювати велосипед?
- В якій європейській країні найбільша кількість велосипедистів?
- Які незнайомі слова ви записали до бланку «Кінокритика»? Чи все тепер зрозуміло?
- Підійміть руки ті, хто порадили б його подивитися друзям? Чому? *(дайте слово 1–2 бажаним)*
- Ті хто не підняв руку, чому б ви не порадили це відео? *(1–2 бажаних)*

Підсумуйте: «Велосипед став зручним

видом транспорту, яким користуються і дорослі і діти».

Бесіда «Як купувати велосипед» (за наявності часу)

1. Попросіть учнів ознайомитися із характеристиками деяких видів велосипедів (або роздайте їм *Додаток 1*).

Запитання для обговорення:

- Для яких доріг призначений кожен вид велосипеда?
 - Де потрібно купувати велосипед?
 - Чому потрібно перевіряти справність велосипеда перед поїздками?
2. Обговоріть, який велосипед краще обрати дітям, якщо:
 - Злата любить швидку їзду на велосипеді та хоче взяти участь у велоперегонах.
 - Андрій живе далеко від школи, тому хоче велосипед, щоб було зручно возити наплічник.

Робота у групах «Безпека велосипедиста»

1. Об'єднайте учнів у 2 групи.
2. Перша група готує демонстрацію елементів конструкції велосипеда, що впливають на безпеку руху (підручник, с. 157).
3. Друга група готує демонстрацію одягу для велосипедистів (підручник, с. 158).
4. Організуйте презентацію групових робіт.

Запитання для обговорення:

- Навіщо велосипедистам світловідбивні елементи на одязі?
- У того, хто є власником велосипеда, запитайте, чим їх велосипед

укомплектований, а чим — ні?

- Щоб вони хотіли придбати для свого велосипеда?

Тести на перевірку уваги велосипедистів (за наявності часу)

1. Запропонуйте учням пройти тести № 1, 2 на перевірку уваги (*Додаток 2*).
2. Попросіть учнів об'єднатися у пари і пройти тест для перевірки швидкості реакції на цьому ж додатку.

Додаткове завдання «Підбір велосипеда»

Слово вчителя: «Якщо дорослі вирішили придбати вам велосипед, передусім слід подбати, щоб, щоб на ньому було зручно їздити, тобто щоб він підходив вам за розміром. Для цього виміряйте довжину своєї ноги від п'ятки до тазостегнового суглоба. Розмір велосипеда визначають відстанню від центра каретки до верхнього краю підсідельної труби. За допомогою таблиці з *Додатку 3* визначте який розмір велосипеда підходить для вас».

Руханка «Перешкоди»

У центрі класу — два стільці на відстані 1,5 м. Учні заплющують очі і по черзі обходять ці перешкоди «вісімкою». Той, хто зачіпає перешкоду, вибуває з гри. Інші знову стають у кінець черги. Виграє той, хто залишиться останнім.

У цю гру можна грати двома командами. Перемагає команда, яка менше зачіпає перешкоди.

Робота з підручником, бесіда

1. *Слово вчителя:* «На початку ХХ століття на дорогах з'явилися

автомобілі, а водночас сталися й перші поодинокі випадки дорожньо-транспортних пригод. ДТП — це подія, що сталася під час руху транспортного засобу, внаслідок якої загинули або зазнали поранень люди чи заповдіано матеріальних збитків. ДТП за участі велосипедистів трапляються дуже часто».

2. Попросіть учнів пригадати деякі Правила дорожнього руху. Обговоріть, де мають рухатися пішоходи, як правильно переходити дорогу на регульованому перехресті.
3. Прочитайте інформацію у підручнику (с. 159). Розгляньте мал. 97 про сигнали велосипедистів про виконання маневрів. Продемонструйте їх разом з учнями.
4. Обговоріть з учнями їх ставлення до самокатів, гіробордів, моноколів. Чи повинні водії таких транспортних засобів виконувати правила дорожнього руху? Запропонуйте учням знайти інформацію щодо правил керування таких транспортних засобів.

Робота в групах

1. Об'єднайте учнів у 2 групи. Групи мають підготувати повідомлення або демонстрації:

Група 1 — виконання маневрів на велосипеді (підручник, с. 160) .

Група 2 — як перевозити вантаж на велосипеді (підручник, с. 161).

2. Організуйте презентації груп і обговорення.

3. *Слово вчителя:* «Варто відповідально ставитися до обов'язків велосипедиста і Правил дорожнього руху, щоб не створювати аварійних ситуацій

на дорозі». Запропонуйте учням розглянути малюнок, розташований за QR-кодом на с. 161 підручника (або у *Додатку 4*), на якому зображені небезпечні способи їзди на велосипеді.

4. Обговоріть відповідні наслідки таких порушень.

«велосипедом» і стежити за іншими велосипедистами, щоб уникнути зіткнення. За якийсь час партнери міняються ролями.

4. Подякуйте учням за роботу на уроці.

Підсумкові, домашні завдання

1. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/3zmjep64>

2. Домашнє завдання: виконати завдання до теми в зошиті.

3. Завершальна вправа «Велосипед і велосипедист».

Учні об'єднуються в пари і стають одне за одним. Перший з них — велосипед, другий — велосипедист. Він кладе руки на плечі першого учня. «Велосипед» заплющує очі і прислухається до сигналів «велосипедиста»:

- натискати обома великими пальцями на хребет означає рухатися вперед (якщо водій посилює тиск — їхати швидше);
- натискати на ліве плече — лівий поворот (що сильніше натискати, то крутіший поворот);
- натискати на праве плече — правий поворот;
- забрати руки — натиснути на гальма.

Учні хвилинку тренуються, а відтак починають рухатися. Завдання «велосипедиста» — акуратно управляти

Міські велосипеди

Це один із найпоширеніших видів, що користується популярністю серед широких мас велолюбителів. Він найкраще підходить для їзди у місті, поїздки на роботу, пересування у пробках чи прогулянок в парку. Зазвичай він має зручне широке сідло, підніжку, багажник чи кошик, захист ланцюга.

Такий велосипед дуже поширений у багатьох країнах Європи. У ньому зручно їздити практично у будь-якому одязі та за різних погодних умов, велосипед не потребує складного обслуговування та прослужить тривалий час.

Гірські велосипеди

Найпоширеніший велосипед на теренах України. Спроектований для їзди по гірській місцевості та бездоріжжю, проте стає популярним вибором серед велосипедистів завдяки універсальності, яка дозволяє впоратися із їздою по інших видах покриття.

Гірський велосипед міцний, має широкі колеса, велику кількість передач.

Шосейні велосипеди

Це велосипеди, які використовують для гонок, вони призначені для їзди ідеальним покриттям, але дозволяють розвивати високу швидкість (до 70 км на годину). На такій веломашині можна подолати сотні кілометрів на високій та середній швидкості. Це вибір професійних спортсменів та любителів гонок. Шосейний велосипед легкий, має специфічне кермо (загнуті донизу «роги»), вузькі покритшки та гладкі шини.

Електровелосипеди

Унікальний по-своєму вид велосипедів, адже обладнаний електричним двигуном, котрий забезпечує рух. Це стане у пригоді, коли водій втомлюється крутити педалі. Середня швидкість пересування такого «залізного коня» – 35 км/год, окремі моделі розганяються до 55 км/год.

Зовні електровелосипед дуже схожий на звичайний, але обов'язково присутні двигун та акумулятор. Фактично єдина вимога – вчасно заряджати батарею, щоб не потрапити в неприємну ситуацію. Однак, після розрядки акумулятора треба просто «перейти» на педалі. Заряджають транспорт від звичайної розетки.

Особливістю такого велосипеда є те, що він підходить для різних вікових категорій та цілей: і для міських прогулянок, і для поїздок за місто, і для виїздів за покупками. Для користування таким видом транспорту не потрібне водійське посвідчення.

ЩОБ СТАТИ ВПРАВНИМ ВЕЛОСИПЕДИСТОМ

Велосипедисти мають розвивати увагу, швидку реакцію. Перевірте себе за допомогою тестів (мал. 1).

Тест на увагу № 1

Якогомога швидше знайдіть очима в цій таблиці числа у порядку від 1 до 25. Людині з хорошою увагою знадобиться на цю вправу не більш як 30 секунд.

21	12	7	1	20
6	15	17	3	18
19	4	8	25	13
24	2	22	10	5
9	14	11	23	16

Тест на увагу № 2

Цей тест виконуйте інакше. Спочатку знайдіть чорну одиницю, потім червону, далі чорну двійку і червону і т. д. Впораєтесь за 40 секунд — у вас хороша увага, якщо більш як за 50 секунд — недостатня, її необхідно тренувати.

5	3	7	12	7
6	1	10	9	6
11	9	8	10	2
8	2	1	3	5
4	13	11	12	4

Мал. 1. Тести на увагу

Ви їдете велосипедом. Раптом на дорогу вибігає кіт чи викочується м'яч. У таких ситуаціях багато залежить від вашої реакції — чи встигнете загальмувати або повернути вбік. Для водія дуже важливою є швидка реакція на зміну дорожньої ситуації. Розвинути її допоможе гра (мал. 2).

Візьміть лінійку завдовжки 25–30 см. Грають удвох. Попросіть друга/подругу тримати лінійку за кінець великим і вказівним пальцями. Він/вона мають відпустити лінійку без попередження, а ви — зловити її великим та вказівним пальцями. Якщо лінійка пролетіла більш як 13 см, ваша реакція недостатня, щоб сідати за кермо велосипеда.

Мал. 2. Тест для перевірки швидкості реакції

Визначення типорозміру велосипеда

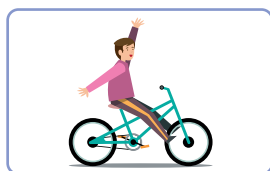
Довжина ноги, см

Розмір велосипеда, мм

78–82
83–87
88–91
більше як 91

540
560
580
580

Хизування, їзда без рук — висока ймовірність падіння. Через це трапляються навіть смертельні випадки.

Занадто важкий вантаж на багажнику порушує стійкість, перешкоджає маневрувати. Через це ламаються спиці, гнуться колеса.

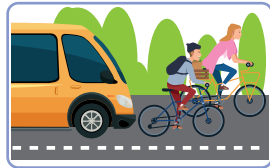
Пасажир на рамі заважає велосипедисту дивитися на дорогу.

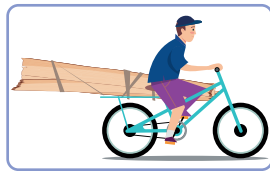
Не можна тягнути на буксирі інший велосипед. Впадете обоє. Це перешкоджає також руху транспорту на дорозі.

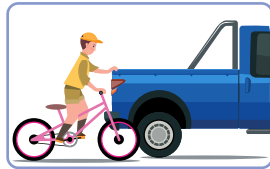
Перевезення вантажів на кермі зміщує центр ваги велосипеда, порушує його стійкість і маневренність.

Два велосипеди поруч на дорозі перешкоджають руху транспорту.

Вантаж, який виступає за габарити велосипеда, небезпечний для пішоходів і велосипедиста.

Чіплення до автомобіля на ходу — прямий шлях до важких травм. Це часто призводить також до автомобільних аварій, жертвами яких можуть стати десятки людей.

Небезпечні способи їзди на велосипеді

§ 27. Джерела допомоги

Мета

Навчити учнів складати повідомлення для рятувальних служб. Обговорити, що має бути в аптечці. Навчитися надавати домедичну допомогу при саднах, подряпинах або невеликих кровотечах.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- *розповідають*, за якими телефонами можна викликати допомогу в разі потреби;
- *вміють*, правильно складати повідомлення про небезпечну ситуацію і взаємодіяти з рятувальниками;
- *вправляються* надавати першу допомогу при ураженні електричним струмом, хімічною речовиною, отруєнні газом, при саднах, подряпинах або невеликих кровотечах.;
- *називають* вміст автомобільної аптечки, щоб мати змогу допомогти потерпілим у ДТП та інших екстремальних ситуаціях.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери, чисті аркуші;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Автомобільна аптечка (за бажанням).

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати *Додатки 1-3*.
- Роздрукувати бланк «Кінокритика» (*Додаток 1, § 2*).
- Роздрукувати слова пісні «Get Your Money Right Song» (урок «Фінансова грамотність», *Додаток 2*)
- Принести автомобільну аптечку.

ОРИЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час (1 урок)	Час (2 уроки)
Стартові завдання	7 хв	10 хв
Робота з підручником «Аварійні служби»	3 хв	12 хв
Бесіда «Як повідомити рятувальникам»	3 хв	7 хв
Руханка	3 хв	3 хв
Бесіда і робота в групах	8 хв	20 хв
Робота у групах «Надання допомоги»	12 хв	25 хв
Робота у парах	5 хв	10 хв
Підсумкові, домашні завдання	4 хв	10 хв
Усього тривалість	45 хв	90 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Знайомство. Роздайте учням бінго-форми (*Додаток 1*). Кожен учасник шукає тих, хто відповідає заданій характеристиці, і просить поставити їх підпис у відповідній клітинці. Важливо! Ніхто не має права ставити підпис двічі в одній бінго-формі. Той, хто першим збере підписи у всіх клітинках, вигукує: «Бінго!» Гра продовжується, аж поки кілька гравців (наприклад, троє) вигукнуть: «Бінго!» Скажіть, що уміння правильно ставити запитання і відповідати на них допомагає у критичних ситуаціях.

Робота з підручником «Аварійні служби»

1. *Слово вчителя:* «Ніхто не застрахований від небезпечних ситуацій. Якщо не можете самі упоратися з небезпекою — негайно зверніться до аварійних та рятувальних служб».
2. Запропонуйте учням розглянути блок-схему, до якої служби слід звернутися у таких ситуаціях (підручник, с. 163). Об'єднайте учнів у три групи. Групи мають визначити за допомогою блок-схеми, до якої служби слід звернутися у таких ситуаціях:
група 1: ви стали свідком пограбування;
група 2: ви помітили пожежу;
група 3: ви відчули запах газу.
3. Попросіть учнів перейти за QR-кодом (або роздайте їм *Додаток 2*) і ознайомитися із пам'яткою «До кого звертатися по допомогу».

<https://tinyurl.com/2m9fkn7c>

Бесіда «Як повідомити рятувальникам»

1. Запропонуйте учням прочитати інформацію про те, як повідомити рятувальникам необхідні дані (підручник, с. 164).
2. Роздайте учням аркуші, попросіть скласти і записати повідомлення про пожежу у багатоповерховому будинку.
3. Запропонуйте кільком бажаючим прочитати свої повідомлення.
4. Роздайте учням пам'ятку з *Додатку 2*, щоб вони пригадали номери служб порятунку.

Руханка

1. *Слово вчителя:* «Головне правило у критичній ситуації — не панікувати. Повторюйте рухи за героями на відео, щоб навчитися швидко заспокоюватися».

<https://tinyurl.com/4nydjwrz>

Бесіда і робота в групах

1. Попросіть учнів прочитати інформацію і розглянути мал. 100 на с. 165 підручника.

2. Разом із дорослими розгляньте вміст домашньої аптечки. Перевірте, чи є у ній лікарські препарати, медичні інструменти, засоби для накладання пов'язок (мал. 100).
3. Попросіть учнів виконати інтерактивну вправу, щоб перевірити, як вони запам'ятали вміст аптечки.
3. Попросіть групи зробити презентацію, як розпізнати причину такого стану і продемонструвати, як потрібно надавати першу допомогу у відповідних ситуаціях.
4. Обговоріть, чи стикались учні з такими ситуаціями у своєму житті. Якими були їх дії?

<https://tinyurl.com/3d6f2atw>

4. Знайдіть антисептичні засоби, бинт, захисні рукавички, які можуть знадобитися для обробки невеликих ран.
5. Об'єднайте учнів у 2 групи. Розподіліть інформацію на с. 166–167: «Допомога при забиттях» та «Обробка подряпин». Попросіть їх продемонструвати, як потрібно надавати першу допомогу.

Робота в групах «Надання допомоги»

1. Об'єднайте учнів у чотири групи.
2. Розподіліть між ними інформацію, розміщену за QR-кодом на с. 165 підручника (або у Додатку 3): «Ураження електричним струмом», «Перша допомога при хімічних опіках», «Перша допомога при отруєннях», «Перша допомога при отруєннях газом».

<https://tinyurl.com/349x3hsf>

Підсумуйте: «У багатьох випадках життя потерпілого залежить від того, чи надано йому першу допомогу. Якщо це вам не під силу, не гайте ні хвилини, покличте на допомогу дорослих і зателефонуйте до «швидкої допомоги». Діти і люди похилого віку потребують негайної госпіталізації навіть за незначних травм та ураження».

Робота у парах

1. Об'єднайте учнів у пари. Попросіть їх виконати завдання на с. 167 підручника:
 - обробіть уявну подряпину або
 - невелику рану на руці сусіда або сусідки, використовуючи поради на мал. 102. Накладіть пов'язку або використайте пластр. Дайте поради, коли з подряпиною потрібно звернутися до лікаря.
2. Перейдіть за QR-кодом і виконайте вправу, щоб перевірити свої знання стосовно обробки подряпин або невеликих ран.

<https://tinyurl.com/4m6dw6k3>

Підсумкові, домашні завдання

1. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/fxbv6jxf>

2. Домашнє завдання:
 - виконати завдання до теми в зошиті;
 - подивитись відео про податки (урок «Фінансова грамотність») і заповнити бланк «Кінокритика».
 - прочитати слова пісні «Get Your Money Right Song» (урок «Фінансова грамотність», Додаток 2).
3. Завершальна вправа. Стати в коло. По черзі продовжити фразу: «Я не розгублюсь у небезпечній ситуації, тому що...».

БІНГО

Збери в кожній клітинці підписи двох людей, які...

Мають велосипед

Катались на самокаті

Знають правила безпеки велосипедиста

Катались на конях

Є єдиною дитиною в родині

Бували у Карпатах

До кого звертатися по допомогу

Отже, сталося щось таке, з чим ти не можеш упоратися. Десь спалахнуло, вибухнуло, хтось знепритомнів, потрапив у ДТП, загубився... У цьому випадку слід негайно повідомити рятувальні служби. Куди телефонувати? У таблиці наведено коротку інформацію про державні служби, до яких можна звернутися по допомогу.

За допомогою інтернету чи інших джерел знайди і впиши до таблиці номера телефону районного відділення поліції, соціальної служби, санітарно епідеміологічної служби.

Що трапилося	Кого викликати	Куди звертатися
Пожежа, спрацювала система оповіщення про пожежу, відчувається запах диму; усі випадки, коли невідомо, до кого звертатися	Пожежна охорона	Телефонуй 101
Напад, пограбування, ДТП, викрадення, здириництво	Поліція	Телефонуй 102, до районного відділення поліції — <input type="text"/>
Травма, сильний біль у грудях або животі, непритомність, сильна кровотеча	Медична допомога	Телефонуй 103 («швидка» має десятихвилинну готовність) або викликай «невідкладну допомогу», яка прибуде протягом 40 хвилин, чи звернися за медичною консультацією по телефону (в Києві— 1583)
Витікання газу, запах газу, несправність газових приладів, відсутність тяги в димоході газової колонки	Служба газу	Телефонуй 104. Служба газу виконує аварійні роботи безплатно
Жорстоке поводження, родинні проблеми, думки про самогубство	Соціальна служба	<input type="text"/>
У приміщенні є щури, миші, таргани, блощиці. Порушення санітарних норм у магазинах та їдальнях	Санітарно-епідеміологічна служба (СЕС)	<input type="text"/>

УРАЖЕННЯ ЕЛЕКТРИЧНИМ СТРУМОМ

Якщо людину уразило електричним струмом, її ще можна врятувати. Спочатку потерпілого треба звільнити від контакту з проводом чи приладом, що перебуває під напругою. Це нелегко, адже людина сама стає провідником електричного струму, тож торкатися до неї смертельно небезпечно. Перш ніж зробити це, слід вимкнути електрику за допомогою вимикача чи рубильника. Можна відкинути провід сухою гілкою чи садовим інструментом з довгою дерев'яною ручкою.

У крайньому разі слід надягнути сухі гумові рукавиці, щільно обгорнути руки сухим ганчір'ям або одягом і лише тоді визволяти потерпілого. Відтак його треба покласти на спину, забезпечити вільний доступ свіжого повітря. Якщо людина непритомна, їй слід дати понюхати нашатирного спирту.

При ураженні електричним струмом у потерпілого може зупинитися дихання або серце. У такому разі треба негайно

робити штучне дихання та масаж серця. Навряд чи це вам під силу, тому якщо поблизу є дорослі, попросіть їх допомогти, а самі викличте екстренну медичну допомогу.

ПЕРША ДОПОМОГА ПРИ ХІМІЧНИХ ОПІКАХ

Причиною хімічних опіків найчастіше є засоби для дезінфекції та відбілювання, чищення каналізаційних труб, оцтова есенція тощо.

Як розпізнати? На місці опіку — почервоніння шкіри, її знебарвлення, вологість, м'якість, побіління, пористість

чи запалення. Може утворитися набряк. Людина відчуває дуже сильний біль і загальну слабкість. У неї може зупинитися дихання або статися запаморочення. Але іноді навіть за дуже сильних опіків болю не відчують.

Як діяти? Якщо хімічна речовина попала на шкіру або в очі, запам'ятай основне, що слід зробити негайно: *змити, струсити, знешкодити*.

Якщо хімічна речовина рідка (наприклад, оцтова есенція), її треба негайно *змити*. Це означає, що місце, на яке попала хімічна речовина, слід промивати 15–30 хвилин проточною водою.

У жодному разі уражене місце не можна терти ватним тампоном, змоченим у воді, чи цупкою тканиною або змивати під сильним напором води. Тому що хімічна речовина може глибше проникнути в шкіру.

Найнебезпечнішими є хімічні опіки очей. Вони можуть призвести до зниження гостроти зору або повної його втра-

ти. Тому при попаданні хімічної речовини в очі їх промивають холодною водою протягом 10–15 хвилин. Око слід розплющити, а струмінь води спрямувати до його внутрішнього куточка.

Сушу хімічну речовину треба *струсити* або зняти сухою ганчіркою, оскільки деякі хімікати (наприклад, вапно) при контакті з водою виділяють велику кількість тепла, і це може посилити опік. Не слід здувати таку речовину, щоб порошок не потрапив в очі. Після цього уражене місце промивають водою протягом 30 хвилин.

Знешкодити — означає нейтралізувати дію деяких хімічних речовин. Наприклад, якщо оцтова есенція попала на шкіру, після промивання водою обпечене місце обробляють мильною водою чи слабким розчином харчової соди (1 чайна ложка на склянку води). Якщо це був засіб для чищення каналізаційних труб, знадобиться розчин лимонної кислоти (1/2 чайної ложки на склянку води) або розведений наполовину харчовий оцет.

ПЕРША ДОПОМОГА ПРИ ОТРУЄННЯХ ПРЕПАРАТАМИ ПОБУТОВОЇ ХІМІЇ

Причиною отруєння може стати препарат побутової хімії будь-якої групи. Часто трапляються отруєння після обробки препаратами для боротьби зі шкідниками та бур'янами.

Не ходіть на ділянках, щойно оброблених отрутохімікатами. Дуже небезпечно змішувати кілька різних хімікатів. В одних випадках це може призвести до утворення токсичних речовин, а в інших — навіть до вибуху.

Чи знаєте ви, що...

Деякі з поширених у побуті засобів боротьби з тарганами, блощицями, мурахами, колорадським жуком і попелицею небезпечні для здоров'я людини.

Наприклад, деякі «підприємці» продають отруту під назвою «Тіурам», яка надзвичайно токсична. І такі випадки не поодинокі. Тому засоби для боротьби зі шкідниками треба купувати лише в магазинах, де товар сертифікований.

Як розпізнати? Про отруєння свідчать: запаморочення, нудота, розлади зору, головний біль, задуха.

Як діяти? За перших ознак отруєння треба викликати швидку допомогу. Якщо людина випила отруту, важливо запобігти її всмоктуванню у кров.

Потерпілого слід покласти на лівий бік. Таке положення уповільнить всмоктування отрути, а якщо він почне блювати, то не захлинеться. Після надання першої допомоги потерпілому необхідно звернутися до лікаря. З собою обов'язково узяти посуд та етикетку від хімічної речовини, яка спричинила отруєння.

ПЕРША ДОПОМОГА ПРИ ОТРУЄННЯХ ГАЗОМ

Як розпізнати? Природний газ не має запаху, тому в нього додають домішки. Про його витік свідчить характерний запах. Чадний газ також не має запаху, тому потрібно насторожитися, якщо бачите дим, відчуваєте запаморочення.

Отруєння газом може статися:

- за відсутності тяги в димоході печі, газовій колонці, котлі;
- під час перебування в накуреному приміщенні;
- якщо перекрити димохід до повного згорання палива в печі;
- під час пожежі.

Отруєння газами дуже небезпечні. Через дихальні шляхи гази швидко потрапляють в організм і уражують життєво важливі органи. Тому діяти в таких випадках треба оперативно, не забуваючи про власну безпеку.

Як діяти? Під час пожежі у задимленому приміщенні потрібно затулити собі рота вологою тканиною, відчинити навстіж вікна і двері. Потім допомогти потерпілому вийти із загазованого приміщення. Якщо він зомлів, то винесіть його із загазованого приміщення і покладіть на бік. Щоб привести потерпілого до тями, піднесіть йому до носа вату із нашатирним спиртом, також протріть нею скроні. Якщо він не дихає, покличете когось із дорослих зробити потерпілому штучне дихання.

Обов'язково викличте «швидку допомогу». До приїзду лікарів покладіть потерпілого, розтебніть йому комір і пасок, послабте краватку.

Розділ 5. Добробут

Рекомендована тематика

Тривалість

1. Фінансова грамотність
2. Підприємливість і волонтерство

1 год
1 — 2 год

Орієнтовні / проблемні запитання:

- Які є складові фінансової грамотності?
- Що спільного і відмінного між товарами та послугами?
- Навіщо людям потрібні гроші?
- Що таке економічна діяльність?
- Що таке доходи, витрати, ресурси?
- Що таке підприємливість і підприємництво?
- Які життєві навички сприяють розвитку підприємливості?
- Як розвивати впевненість, критичне та творче мислення?
- Що таке добродійність та етика підприємницької діяльності?

Цілі розділу:

1. Визначити складові фінансової грамотності.
2. Обговорити спільне і відмінне між товарами та послугами.
3. З'ясувати, навіщо людям гроші.
4. Проаналізувати складові економічної діяльності.
5. Визначити, що таке доходи, витрати, ресурси.
6. Визначити, у чому полягає необхідність сплати податків.
7. Визначити, що таке підприємливість і підприємництво.
8. Дослідити життєві навички, які сприяють розвитку підприємливості.
9. З'ясувати умови ефективної співпраці.
10. Обговорити, що таке добродійність та етика підприємницької діяльності.

Очікувані результати розділу:

Наприкінці вивчення розділу учні:

- називають складові фінансової грамотності;
- визначають спільне і відмінне між товарами та послугами;
- знають, навіщо людям потрібні гроші;
- розрізняють поняття «доходи», «витрати», «ресурси»;
- розповідають, у чому полягає необхідність сплати податків;
- знають різницю між підприємництвом і підприємливістю;
- досліджують життєві навички, які сприяють розвитку підприємливості;
- називають умови ефективної співпраці;
- розповідають, що таке добродійність та етика підприємницької діяльності;
- започатковують волонтерський проєкт.

Очікувані результати за Державним стандартом базової середньої освіти

Загальні результати	Конкретні результати
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь	
Підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту	
Вчиться вчитися [СЗО 4.1]	<p>Відстежує власний поступ і висловлює бажання пізнавати нове без шкоди для здоров'я [6 СЗО 4.1.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • організовує власний освітній простір, раціонально розподіляє час [6 СЗО 3.4.1-1] • визначає прагнення і потреби у сфері власного особистісного розвитку та навчання [6 СЗО 3.4.1-5]
Діє ефективно та самостійно [СЗО 4.3]	<p>Діє ефективно для реалізації короткострокових цілей для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб [6 СЗО 4.3.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • визначає свої потреби, бажання, інтереси та цілі [6 СЗО 4.3.1-1] • моделює кроки задоволення власних потреб з урахуванням можливостей своїх та інших осіб [6 СЗО 4.3.1-3]
Виявляє культуру споживання [СЗО 4.5]	<p>Пояснює обмеженість ресурсів, необхідність ощадного ставлення та потребу повторного використання їх для здоров'я, безпеки і добробуту [6 СЗО 4.5.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • аналізує взаємозв'язок між потребами людини та обмеженістю ресурсів [6 СЗО 4.5.1-1] • визначає потребу ощадливого використання ресурсів і повторної переробки вторинної сировини [6 СЗО 4.5.1-2] • обґрунтовує обмеженість ресурсів (зокрема часу, здоров'я, фінансів) [6 СЗО 4.5.1-3]
Планує майбутнє [СЗО 4.6]	<p>Аналізує потенціал опанування різних видів діяльності [6 СЗО 4.6.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • доводить, що здоров'я, безпека і добробут є підґрунтям успішного майбутнього [6 СЗО 4.6.1-1] • виявляє зацікавлення до тривалої систематичної діяльності (хобі, спорт, мистецтво, навчання тощо) та наполегливість у досягненні мети [6 СЗО 4.6.1-2] • розуміє перспективність своєї діяльності для успішного майбутнього [6 СЗО 4.6.1-3]

<p>Співпрацює для досягнення результату діяльності [СЗО 4.7]</p>	<p>Працює самостійно або з іншими особами, виконуючи різні ролі та встановлюючи нові контакти [6 СЗО 4.7.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • бере участь у груповій роботі, враховуючи індивідуальні особливості і потреби [6 СЗО 4.7.1-1] • розуміє взаємовплив емоційного стану, переконань, поведінки всіх учасників спільної діяльності [6 СЗО 4.7.1-2] • виконує різні ролі в груповій роботі [6 СЗО 4.7.1-3] • встановлює нові контакти та ефективно співпрацює для досягнення результату, використовує різні засоби зв'язку [6 СЗО 4.7.1-4]
<p>Планує, запроваджує і оцінює фінансові рішення [СЗО 4.9]</p>	<p>Пояснює потенціал фінансових ресурсів [6 СЗО 4.9.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • оперує основними економічними поняттями (гроші, зайнятість, підприємництво тощо) [6 СЗО 4.9.1-1] • розрізняє та зазначає законні джерела доходів для свого віку [6 СЗО 4.9.1-2] • вміє раціонально розпоряджатися власними грошима [6 СЗО 4.9.1-3] • розуміє вагу докладених зусиль дорослих для отримання доходів [6 СЗО 4.9.1-4]
<p>Підтримує добродієність [СЗО 4.10]</p>	<p>Розпізнає добродієність [6 СЗО 4.10.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • вирізняє ознаки добродієності [6 СЗО 4.10.1-1] • виявляє чуйність до осіб, які потребують допомоги [6 СЗО 4.10.1-2] • пояснює значення волонтерства [6 СЗО 4.10.1-3]

Мовно-літературна освітня галузь

Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях

<p>Сприймає усну інформацію [МОВ 1.1]</p>	<p>Слухає висловлювання (зокрема художні тексти, медіатексти) у різних формах (монолог, діалог, полілог), сприймаючи подану в достатньо вільному темпі інформацію відповідного обсягу на відому і частково нову тематику [6 МОВ 1.1.1]</p> <p>Реагує на почуте, уточнюючи важливі для розуміння деталі [6 МОВ 1.1.2]</p>
---	--

Перетворює інформацію з почутого повідомлення в різні форми повідомлень [МОВ 1.2]	Усно відтворює зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту), акцентуючи увагу на окремих деталях [6 МОВ 1.2.1]
	Фіксує основний зміст почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) відповідно до поставленого завдання [6 МОВ 1.2.2]
Виокремлює усну інформацію [МОВ 1.3]	Добирає відповідно до поставленого завдання або самостійно визначених цілей інформацію з одного чи кількох джерел (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 1.3.1]
Аналізує та інтерпретує усну інформацію [МОВ 1.4]	Визначає мету повідомлення [6 МОВ 1.4.4]
	Пов'язує, зіставляє почуте із життєвим досвідом [6 МОВ 1.4.5]
Оцінює усну інформацію [МОВ 1.5]	Обґрунтовує своє ставлення до змісту і форми почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 1.5.1] • обґрунтовує достовірність, повноту інформації, у разі потреби звертаючись до відповідних джерел, доречно цитуючи окремі фрагменти почутого повідомлення (зокрема художнього тексту, медіатексту тощо) [6 МОВ 1.5.1-1]
Використовує вербальні та невербальні засоби під час представлення своїх думок [МОВ 1.7]	Взаємодіє із співрозмовниками, супроводжуючи власне мовлення окремими вербальними та невербальними засобами для досягнення комунікативної мети [6 МОВ 1.7.1]
	Регулює власні емоції в комунікації [6 МОВ 1.8.2]
Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду	
Сприймає текст [МОВ 2.1]	Відповідно до мети застосовує основні види читання текстів (цілісних, перерваних, змішаних) (зокрема художніх текстів, медіатекстів) [6 МОВ 2.1.1]
	Робить висновки на основі аналізу тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) [6 МОВ 2.2.7]
Оцінює текст [МОВ 2.4]	Пояснює значення здобутої з прочитаного тексту (зокрема художнього тексту, медіатексту) інформації в контексті власного досвіду для розв'язання визначених завдань [6 МОВ 2.4.1]

Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови	
Створює письмові висловлення [МОВ 3.1]	Записує (від руки або з використанням спеціальних, зокрема цифрових, пристроїв) власні міркування або інформацію з різних джерел [6 МОВ 3.1.1]
	Добирає потрібні мовні засоби, дотримується основних мовних норм [6 МОВ 3.1.4]
Взаємодіє письмово в режимі реального часу (у цифровому середовищі) [МОВ 3.2]	Створює невеликі типові повідомлення / медіатексти на захищених цифрових сервісах і в соціальних мережах щодо проблем, пов'язаних з особистим досвідом та освітньою діяльністю [6 МОВ 3.2.1]
Інформатична освітня галузь	
Пошук, подання, перетворення, аналіз, узагальнення та систематизація даних, критичне оцінювання інформації для розв'язання життєвих проблем	
Співпрацює в команді для створення інформаційного продукту [ІФО 2.5]	Складає план виконання своєї роботи із створення інформаційного продукту відповідно до ролі в групі [6 ІФО 2.5.1] <ul style="list-style-type: none"> • бере участь у спільному проєкті (он-лайн та оф-лайн) із створення інформаційних продуктів для реалізації власних і суспільних інтересів [6 ІФО 2.5.1-1] • планує роботу перед виконанням завдання і за потреби вносить корективи в план під час виконання завдання [6 ІФО 2.5.1-2]
	Пояснює роль членів групи і користь співробітництва для виконання спільного завдання із створення інформаційного продукту [6 ІФО 2.5.2] <ul style="list-style-type: none"> • пояснює, розподіляє і відповідально виконує ролі групової взаємодії під час розроблення проєкту [6 ІФО 2.5.2-1] • пропонує і дотримується правил взаємодії і прийняття спільних рішень під час створення колективного проєкту [6 ІФО 2.5.2-2] • наводить приклади переваги конструктивної співпраці [6 ІФО 2.5.2-3]

<p>Співпрацює в команді для створення інформаційного продукту [ІФО 2.5]</p>	<p>Бере участь у спільному створенні інформаційного продукту, враховуючи власний і груповий емоційний стан [6 ІФО 2.5.3]</p> <ul style="list-style-type: none"> • у разі потреби пропонує допомогу іншим особам [6 ІФО 2.5.3-1] • бере участь у представленні результатів групової роботи [6 ІФО 2.5.3-2] • описує вплив власних думок, емоцій і настрою на власну діяльність і результат роботи (власний і групи) [6 ІФО 2.5.3-3]
<p>Природнича освітня галузь</p>	
<p>Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту [індивідуально та у співпраці]</p>	
<p>Працює в групі для розв'язання проблеми [ПРО 4.4]</p>	<p>Розуміє значення співробітництва у розв'язанні навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.4.1]</p> <ul style="list-style-type: none"> • складає з допомогою вчителя чи інших осіб план власної діяльності для розв'язання навчальної / життєвої проблеми відповідно до своєї ролі в групі [6 ПРО 4.4.1-1]
<p>Розкриває взаємозв'язки та тяглість суспільного розвитку [ГІО 1.2]</p>	<p>Взаємодіє в групі для розв'язання навчальної / життєвої проблеми [6 ПРО 4.4.2]</p> <ul style="list-style-type: none"> • пропонує правила взаємодії в групі і дотримується їх [6 ПРО 4.4.2-1] • бере участь у прийнятті спільних рішень [6 ПРО 4.4.2-2]

§ 28. Фінансова грамотність

Мета

Ознайомити учнів зі складовими фінансової грамотності і фінансової діяльності. Проаналізувати, що таке доходи, витрати і ресурси. Обговорити необхідність сплати податків.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- називають складові фінансової грамотності і фінансової діяльності;
- знають, що таке доходи, витрати і ресурси;
- розповідають, навіщо людям потрібні гроші;
- знають про необхідність сплати податків.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Банкноти гривень різним номіналом.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати *Додаток 1*.
- Принести банкноти гривень різним номіналом.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	5 хв
Вправа «Товари й послуги»	5 хв
Вправа «Гроші» (за наявності часу)	
Руханка	4 хв
Робота у парах «Гроші»	4 хв
Бесіда «Ринок і економічна діяльність»	3 хв
Доходи і витрати	5 хв
Бесіда «Ресурси»	7 хв
Вправа «Податки»	7 хв
Підсумкові, домашні завдання	4 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Скажіть, що ви починаєте вивчати новий розділ «Добробут». Запропонуйте учням прочитати, що вони вивчатимуть у цьому розділі на с. 169 підручника. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Знайомство. Запропонуйте учням уявити, що вони отримали 70 000 гривень і по черзі розказати, що вони б зробили з цими грошима. Обговоріть, для чого людям потрібні гроші і попросіть навести приклади того, що не можна купити за гроші.
3. Прочитайте інформацію про добробут (підручник, с. 171). Попросіть учнів розглянути мал. 103 на цій же сторінці і назвати складові фінансової грамотності. Обговоріть, з якими складовими вони стикались в своєму житті. Як знання про фінансову грамотність можуть допомогти у майбутньому? Обговоріть, навіщо людині потрібні гроші. Попросіть навести приклади того, що не можна купити за гроші.

Вправа «Товари й послуги»

1. Прочитайте інформацію про товари і послуги (підручник, с. 172).
2. Проведіть мозковий штурм. Учні мають навести приклади товарів і послуг.
3. Об'єднайте учнів у пари. Роздайте їм *Додаток 1* і запропонуйте назвати послуги, які надаються у кожній будівлі міста.
4. Попросіть учнів у парах розповісти, які послуги вони можуть отримати у

своєму мікрорайоні.

5. Запропонуйте учням розглянути на мал. 104 діаграму Вєнна про товари і послуги і з'ясувати, що у них спільного, а що — відмінного.

Запитання для обговорення:

- Де можна здійснювати покупки?
- Хто може надавати послуги?
- На які товари і послуги можуть витратити кишенькові гроші шестикласники?

Вправа «Гроші» (за наявності часу)

1. Запропонуйте учням подивитись відео про гроші.

<https://tinyurl.com/3ce84jbv>

Запитання для обговорення:

- Що раніше люди використовували замість грошей?
 - Які гроші, на думку Максима, будуть у майбутньому?
2. (За наявності часу) Подивіться відео про українську гривню. Продемонструйте учням банкноти гривні різним номіналом і дослідіть, хто зображений на кожній купюрі і монеті.

<https://tinyurl.com/2jzm5jvc>

3. Попросіть учнів пригадати прислів'я і приказки про гроші та виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/mnenujr8>

Руханка

Запропонуйте учням потанцювати і поспівати під пісню «Get Your Money Right Song – Learn About Money». Після руханки можна обговорити, що зображено на українських гривнях.

<https://tinyurl.com/yc4jd3nr>

Робота у парах «Гроші»

1. Об'єднайте учнів у пари. У парах учні обговорюють, для чого їм потрібні гроші. Вони мають створити інфографіку за зразком на мал. 105, підручник, с. 173.
2. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом і завітати до віртуального музею Національного банку України, щоб дослідити історію грошей.

<https://tinyurl.com/5ajst2pf>

Бесіда «Ринок і економічна діяльність»

Запропонуйте учням прочитати інформацію і розглянути інфографіку (мал. 106, підручник, с. 174).

Запитання для обговорення:

- Які товари ви купляєте самостійно.
- Де ви їх купляєте?
- Як ці товари потрапляють до магазину?
- Скільки ви за них платите?
- Хто, на вашу думку, їх виробляє?

Доходи і витрати

1. Прочитайте учням інформацію про доходи і витрати (підручник, с. 175). Попросіть учнів розглянути інфографіку (мал. 107).
2. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом і визначити, що відноситься до доходів, а що — до витрат.

<https://tinyurl.com/bdda6y7z>

3. Попросіть учнів у парах обговорити, для чого потрібно робити заощадження. За результатами учні створюють інфографіку. Попросіть учнів обговорити, чи є у них заощадження.
4. *Слово вчителя:* «За Цивільним Кодексом України діти до 14 років вважаються малолітніми. Вони можуть розпоряджатися невеликими коштами, а за більші фінансові справи відповідальні батьки (опікуни). Джерелом доходів у школярів можуть бути стипендії за перемогу

- у всеукраїнських олімпіадах або конкурсі наукових робіт МАН, спортивні стипендії, призові за перемогу у спортивних змаганнях».
- Обговоріть, які ще джерела доходів можуть бути у підлітків. Як із них є законними? Запропонуйте поділитися бажаними своїми першими доходами, якщо такі були.

Бесіда «Ресурси»

- Слово вчителя:* «Для досягнення цілей потрібно мати план дій і ресурси для його втілення».
- Прочитайте інформацію у підручнику, с. 176. Попросіть учнів розглянути інфографіку (мал. 108) про приклад якостей, які цінуються у роботі з тваринами.
- Обговоріть, які ресурси (капітал) потрібно мати, щоб стати футболістом.
- Запропонуйте учням подумати, чим вони хотіли б займатися. Учні мають визначити свої особисті якості, які найбільше підходять для цієї роботи. За зразком на мал. 153 попросіть створити інфографіку потенціалу своєї особистості для цієї роботи. *(Примітка: за нестачі часу на уроці, це завдання учні виконують вдома).*

Вправа «Податки»

- Прочитайте інформацію про податки (підручник, с. 177) і обговоріть, які податки сплачують українці. Скажіть, що люди сплачують податки, навіть не помічаючи це. Зокрема, купуючи товари у магазинах вони сплачують податок на додану вартість.

- Методом мозкового штурму визначте, на що, на вашу думку, мають витратитися податки.
- Попросіть учнів перейти за QR-кодом і переглянути відео про податки.

<https://tinyurl.com/3z47vcfb>

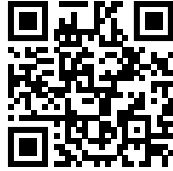
Запитання для обговорення:

- На які витрати йдуть державні кошти?
 - Чому важливо сплачувати податки?
- Об'єднайте учнів у три групи й запропонуйте потренуватися аналізувати доцільність введення нових податків. Для цього учні уявляють, що у їх населеному пункті місцева влада вирішила ввести новий податок — наприклад, збір з власників собак.
 - Перша група від імені законодавців має переконати про доцільність введення зборів.
 - Друга група виражає інтереси власників собак.
 - Третя група представляє інтереси решти мешканців.
 - За результатами обговорення учні мають створити брошуру з аргументами за і проти введення нового податку. *(за нестачі часу це завдання учні виконують вдома)*

Підсумуйте: «Вчасно сплачені податки підтримують економічну ситуацію в країні і дають змогу здійснювати соціальні виплати громадянам».

Підсумкові, домашні завдання

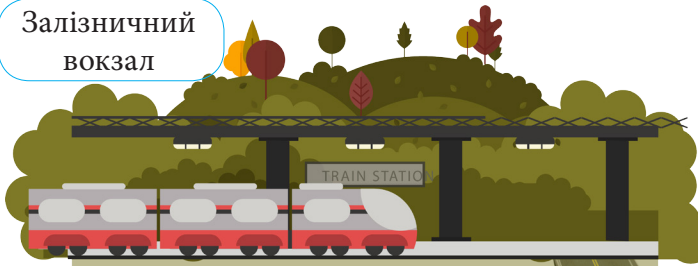
1. Запропонуйте учням виконати інтерактивну вправу.

<https://tinyurl.com/48k47mnp>

2. Домашнє завдання: виконати завдання до теми у зошиті.
3. Завершальна вправа. Попросіть учнів по черзі продовжити фразу: «Я дізнався/дізналась про фінансову грамотність це те, що ...».

Залізничний вокзал

Кафе

Пошта

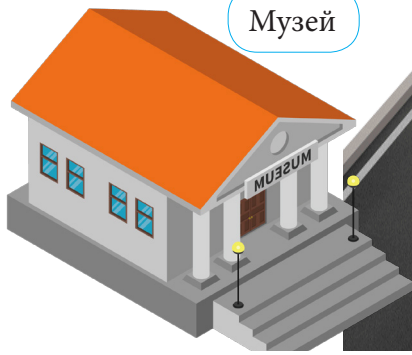
Школа

Готель

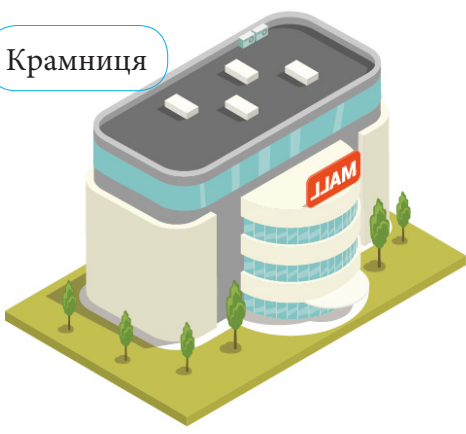
Музей

Поліція

Крамниця

Get Your Money Right Song
GoNoodle

Blazer Fresh!
Nutcracker
Dollars. To the. Sky!

Let's get it!

Ya better getcha money right,
Yeah getcha getcha money right!
Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Watch the green like a traffic light
So you can getcha money right,
Get a million like a megabyte
yo getcha money right!

Pennies nickels and dimes are lookin
mighty FOYNE!

A Penny's one cent, A nickel has five
A dime's ten cents, And a quarter's
twenty five
When it adds up to a hundred cents
you gotta dolla yo
I got all of my money right it's like I
won the lotto yo

I have five pennies that adds up to a
nickel
But I need 10 nickels, for a 50 cent
pickle
If I have 2 nickels, that's as much as a
dime
50 dimes is 5 dollars, yo I HIT THE BIG
TIME

Lincoln on the penny is the only one
that's brown
But Tom, FDR, and George got the
silver down

Ya better getcha money right,
Yeah getcha getcha money right!
Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Watch the green like a traffic light
So you can getcha money right,
Get a million like a megabyte
yo getcha money right!

I think i'm getting better at STACKIN
ALL THIS CHEDDAR

A Stack of 25 pennies is worth a quarter
A stack of 5 nickels, same amount but
it's shorter
10 dimes or 4 Quarters are worth a dollar
bill
I got my money right, yo I got mad
financial skill

Yo I need buy deodorant for my armpit
(ew!)
Three dollars fifty cents, I would like to
purchase it
I got four dollars so how much do I get
back?
50 cents of change man! Put that in your
back pack!

Lincoln on the penny is the only one
that's brown
But Tom, FDR, and George got the
silver down

Ya better getcha money right,
Yeah getcha getcha money right!
Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Watch the green like a traffic light
So you can getcha money right,
Get a million like a megabyte
yo getcha money right!

Ya better getcha money right,
Yeah getcha getcha money right!
Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Watch the green like a traffic light
So you can getcha money right,
Get a million like a megabyte
yo getcha money right!

How much is a penny yo?
ONE CENT
How much is nickel though?
FIVE CENTS
How much is a dime worth?
TEN CENTS
I got a quarter in my man purse!
THAT'S TWENTY FIVE CENTS

Now I got a hundred pennies!
You got a DOLLA!
Nickels Nerds, I got twenty!
You got a DOLLA!
What about my ten dimes?
You got a DOLLA!
Four quarters and some sweet rhymes!
You got a DOLLA!
(You got a dollar!)

Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Ya chicken, ya cheddar, ya cheese, ya
guap
Come on!

Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Ya better getcha money right,
yeah getcha getcha money right!
Watch the green like a traffic light
So you can getcha money right,

Get a million like a megabyte
Yeah GO GO GO!

Get cha money
Get cha money
Get cha money
Better get get getcha money right
Get cha money right
adlibs....

§ 29. Підприємливість і волонтерство

Мета

Визначити, що таке підприємливість і підприємництво. Дослідити, які життєві навички сприяють розвитку підприємливості. Започаткувати волонтерський проєкт.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- розповідають, що таке підприємливість і підприємництво;
- знають, які життєві навички сприяють розвитку підприємливості;
- розповідають про добродійність та етику підприємницької діяльності;
- започатковують волонтерський проєкт.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Надувні кульки, скотч, аркуші паперу.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати Додатки 1, 2.
- Надути кульки відповідно до кількості груп.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час (1 урок)	Час (2 уроки)
Стартові завдання	3 хв	5 хв
Бесіда «Навички підприємця»	4 хв	9 хв
Вправа «Командна робота»	7 хв	10 хв
Рухлива гра «Команда»	4 хв	4 хв
Перегляд і обговорення відео «5 правил критичного мислення»	8 хв	10 хв
Вправа «Творче мислення»	4 хв	6 хв
Діти-підприємці	д/з	13 хв
Етика підприємницької діяльності	д/з	6 хв
Робота у парах «Добродійність»	3 хв	6 хв
Вправа «Волонтерство»	7 хв	13 хв
Підсумкові, домашні завдання	5 хв	8 хв
Усього тривалість	45 хв	90 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Назвіть тему і завдання цього уроку.
2. Роздайте учням шкалу з *Додатку 1*. Попросіть їх визначити власний рівень добробуту і відмітити його на шкалі. Запропонуйте по черзі продемонструвати шкалу з рівнем добробуту і розповісти, що вони можуть зробити для його підвищення.
3. Проведіть мозковий штурм. Попросіть учнів назвати особисті якості, якими має володіти підприємець (бізнесмен). Записуйте результати роботи у вигляді хмари слів на дошці або фліпчарті.

Бесіда «Складові підприємливості»

1. Прочитайте інформацію (підручник, с. 179). Разом з учнями розгляньте мал. 109.
2. За допомогою методу мозкового штурму попросіть учнів назвати особисті якості, якими має володіти підприємець / підприємця. Результати оформіть у вигляді хмари слів.

Бесіда «Навички підприємця»

1. Розгляньте мал. 110 (с. 180 підручника). Наведіть приклади ситуацій, коли ці життєві навички допомагають досягати бажаного результату.
2. Зачитайте наступну ситуацію і обговоріть, які навички допомагають хлопчику досягнути результату.

Роман хоче допомогти тату продати породистих цуценят. Для цього він придумав рекламу і разом з подругою

зняв цуценят на відео. Він самостійно змонтував цікаве відео, де вказав, у кого можна придбати таких цуциків. Він надіслав це відео своїм друзям, товаришам по футбольній команді і однокласникам. А ще попросив батьків поширити це відео серед їх друзів та колег.

3. Попросіть учнів навести приклади ситуацій, коли життєві навички з інфографіки допомагають досягати бажаного результату.

Вправа «Командна робота»

1. Запропонуйте учням пригадати правила роботи в групі. Обговоріть, до яких наслідків може призвести недотримання цих правил.
2. Прочитайте інформацію про переваги командної роботи (підручник, с. 181). Проведіть у класі умовну лінію. Запропонуйте учням, яким дуже подобається працювати у команді, стати з одного кінця лінії, які люблять працювати наодинці — з іншого. Попросіть кількох бажаючих обґрунтувати свій вибір.
3. Запропонуйте учням навести відомі їм приклади ефективної співпраці (з особистого досвіду, приклади компаній, музичні дуети або колективи тощо).
4. *Слово вчителя:* «Робота у команді потребує від кожного члена впевненості у собі. Розвитку впевненості допоможуть наступні рекомендації». Попросіть учнів прочитати рекомендації для розвитку впевненості (підручник, с. 181). Об'єднайте їх у пари. Учні мають визначити одну ситуацію, коли вони почуваються невпевнено і розіграти сценку, як потрібно діяти в такому

випадку. Запропонуйте двом парам продемонструвати свої ситуації.

Рухлива гра «Команда»

Об'єднайте учнів у дві або три команди зручним для вас способом (*залежно від кількості учнів у класі*). Роздайте командам однакову кількість заздалегідь надутих кульок, ножиці і скотч. Групи мають за три хвилини скласти високу піраміду за допомогою цих предметів. Перемагає та команда, яка збудувала найвищу піраміду.

Перегляд і обговорення відео «5 правил критичного мислення»

1. Прочитайте інформацію про критичне мислення (підручник, с. 182).
2. Запропонуйте учням переглянути і обговорити відео про 5 правил критичного мислення.

<https://tinyurl.com/mvvv22m3>

Запитання для обговорення:

- Яка інформація залишається після критичного аналізу питання або ситуації? (*найкорисніша і найдостовірніша інформація*)
- Чому важливо аналізувати ймовірні наслідки вибору?
- Які незнайомі слова ви записали до бланку «Кінокритика»? Чи все тепер зрозуміло?
- Підійміть руки ті, хто порадили б його подивитися друзям? Чому? (*дайте*

слово 1–2 бажаним)

- Ті хто не підняв руку, чому б ви не порадили це відео? (*1–2 бажаних*)
- Як ці кроки допомагають розв'язати проблеми?

Вправа «Творче мислення»

1. Запитайте учнів, чи знають вони, що таке творче (креативне) мислення. Запропонуйте прочитати інформацію (підручник, с. 183).
2. Роздайте учням аркуші і попросіть записати десять різних способів використання голки і пластикової пляшки. Попросіть учнів обмінятися аркушами з сусідом/сусідкою і порівняти результати.
3. Об'єднайте учнів у 4 групи. Групи мають придумати кілька кращих способів збору сміття для того, щоб уникнути непривабливості сміттєвих відер і контейнерів на узбіччях.
4. Групи презентують свою роботу.

Діти-підприємці

1. Запропонуйте учням подивитись відеосюжет ТСН про підприємливого 14-річного хлопця (с. 184 підручника). Обговоріть, як його захоплення почало приносити прибуток.

<https://tinyurl.com/y8kfnzp3>

2. Попросіть учнів пригадати джерела доходів для підлітків і проведіть мозковий штурм «Законні джерела доходів для вашого віку». Обговоріть,

які із «заробітків» можуть бути онлайн, а які потребують особистої присутності на «робочому місці».

3. Об'єднайте учнів у пари. У парах учні розказують про своє хобі. Обговорюють, як можна використати це хобі у професійному житті.
4. Запропонуйте двом-трьом бажаючим розповісти, які їхні захоплення можуть приносити фінансову вигоду.
5. За наявності часу подивіться відео про варіанти підробітку для підлітків. Обговоріть, які варіанти підробітку актуальні у вашому населеному пункті. Наголосіть, що перш, ніж почати підробіток, потрібно запитати дозволу у батьків.

<https://tinyurl.com/35te2x4y>

Етика підприємницької діяльності

Примітка: за відсутності часу на уроці це завдання учні виконують вдома.

1. Запропонуйте учням ознайомитись з складовими етичної підприємницької діяльності (підручник, с. 187).
2. *Слово вчителя:* «Уявіть, що ви вирішили займатися бізнесом, наприклад створити підприємство по виготовленню будиночків для котиків і собачок. Створіть кодекс честі вашого підприємства (визначте, яких етичних принципів мають дотримуватися всі співробітники вашого підприємства)». Роздайте учням аркуші паперу і

попросіть виконати це завдання.

Робота у парах «Доброчинність»

1. Запропонуйте учням прочитати список щоденних добрих справ (підручник, с. 185).
2. Об'єднайте учнів у пари й попросіть обговорити, які ще добрі справи вони можуть запропонувати до цього переліку.

Вправа «Волонтерство»

1. Запропонуйте учням перейти за QR-кодом (підручник, с. 186), подивитись відео та прочитати статтю про приклади волонтерства. Попросіть учнів обговорити свої почуття.

<https://tinyurl.com/yu76e38k>

2. Запитайте учнів, які громадські чи волонтерські організації вони знають. Розкажіть про те, що є волонтерські організації, які мають різні напрями роботи: гуманітарна допомога (одяг, медикаменти, продуктові набори), е ті, які збирають гроші і передають їх іншим організаціям (протезування, лікування, психологічна допомога, тощо), організації, які допомагають військовим (купують спорядження, автомобілі, інші необхідні речі).
3. Об'єднайте учнів у 4 групи. Учні мають придумати по 3 волонтерські проекти, які можна виконати під час

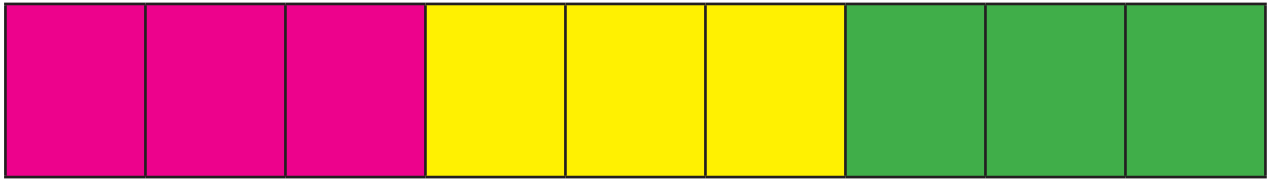
літніх канікул.

4. Організуйте презентацію групової роботи.
5. Попросіть учнів обрати один проєкт, який підходить їхньому класові. Учні переходять за цим же QR-кодом (або роздайте їм *Додаток 2*), завантажують бланк і створюють план свого волонтерського проєкту.
6. Запропонуйте учням під час літніх канікул втілити цей проєкт у життя. Періодично робити фото і відеозвіт своєї діяльності та розміщувати на сайті школи чи у групі класу тощо.

Підсумкові, домашні завдання

1. Попросіть учнів подумати і по черзі сказати, яку добру справу вони можуть зробити сьогодні. Запропонуйте їм зробити цю добру справу впродовж дня.
2. Домашнє завдання: виконати завдання до теми у зошиті.
3. Завершальна вправа. Запропонуйте учням налаштуватися на успішний день і тричі повторити фразу «Я з усім впораюсь, у мене все вийде!»
4. Подякуйте учням за плідну роботу на уроці. Завершіть заняття оплесками.

Рівень добробуту

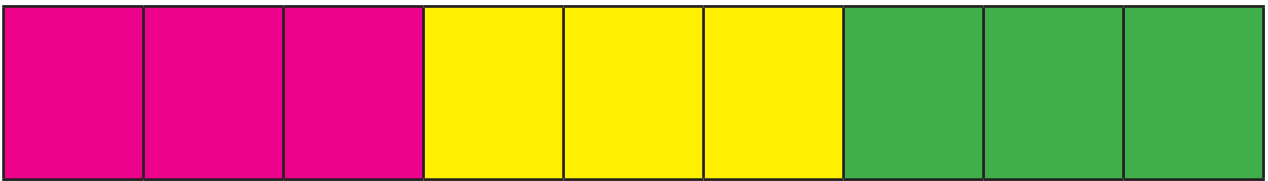
низький (поганий)

середній (добре)

високий (дуже добре)

Рівень добробуту

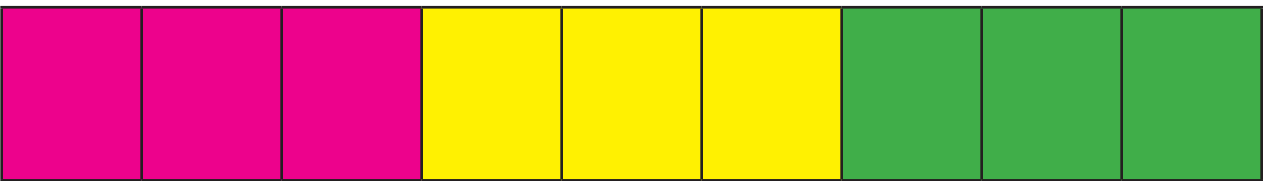
низький (поганий)

середній (добре)

високий (дуже добре)

Рівень добробуту

низький (поганий)

середній (добре)

високий (дуже добре)

Підсумковий урок

Мета

Підведення підсумків навчального року, емоційне завершення вивчення предмету у 6 класі. Налаштування учнів на корисний і безпечний відпочинок під час канікул.

Результати навчання

Наприкінці заняття учні:

- *пояснюють* значення терміна «життєві навички», наводять приклади життєвих навичок;
- *визначають* своє ставлення до предмета «Здоров'я, безпека та добробут»;
- *знаходять* спільні захоплення з однокласниками;
- *демонструють* позитивність, бажання навчатись у наступному навчальному році.

Обладнання і матеріали

- Класна дошка і кольорова крейда або фліпчарт і фломастери;
- Комп'ютер, доступ до інтернету, мультимедійний проектор (бажано).
- Аркуші формату А4, скотч, маркери або фломастери, ножиці, клей.

Що підготувати заздалегідь

- Роздрукувати *Додатки 1, 2*.
- Записати на дошці перелік шкільних предметів.
- Записати у таблицю (*Додаток 2*) імена дітей і першу літеру прізвища.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН УРОКУ

АКТИВНОСТІ	Час
Стартові завдання	5 хв
Вправа «Діамант навичок»	7 хв
Визначення рейтингу предмета «Здоров'я, безпека та добробут»	4 хв
Руханка	4 хв
Вправа «Спільне хобі»	15 хв
Завершення уроку	10 хв
Усього тривалість	45 хв

Стартові завдання

1. Привітайте учнів. Попросіть їх пригадати, що вони вивчали на минулому уроці. Скажіть, що сьогодні завершальний урок з предмету «Здоров'я, безпека та добробут» у цьому навчальному році.
2. Знайомство. Запропонуйте учням подивитися на зміст підручника, щоб пригадати теми, які вони вивчали цього року. Попросіть по черзі розповісти про найяскравіший момент, який їм запам'ятався з уроків «Здоров'я, безпека та добробут» (вправа, відео, руханка тощо).

Вправа «Діамант навичок»

1. *Слово вчителя:* «Сподіваюсь, вам сподобалися уроки, на яких ви разом з друзями здобували нові знання і відпрацьовували навички, важливі для вашого життя і здоров'я. Деякі з цих навичок є особливо цінними. Недаремно їх називають життєвими навичками. Створіть свій діамант життєвих навичок і продовжуйте розвивати їх не лише на уроках, а й у щоденному житті».
3. Роздайте учням картки з навичками (Додаток 1). *(виріжте їх заздалегідь або попросіть учнів це зробити)*
4. Учні мають розкласти їх у формі діаманта. На вершині — картка, де записано найважливіші, на їх думку, навички. Внизу — картка з найменш важливими навичками. Решту карток розкладають посередині — ближче до того чи іншого краю (можна приклеїти ці картки).

Визначення рейтингу предмета «Здоров'я, безпека та добробут» серед інших шкільних предметів

На дошці запишіть перелік шкільних предметів. Роздайте учням листочки і попросіть скласти рейтинг шкільних предметів: написати спочатку свій улюблений предмет, потім найулюбленіший з тих, що залишилися, і так далі. Обговоріть результати.

Руханка

Запропонуйте учням порухатись, повторюючи рухи на відео.

<https://tinyurl.com/498j74mw>

Вправа «Спільне хобі»

1. *Слово вчителя:* «Попереду у вас чудова пора — літні канікули, під час яких ви маєте важливе завдання — добре відпочити. Обирайте ті види дозвілля і відпочинку, які вам до вподоби».
2. Перегляньте разом з учнями відео про хобі. Запропонуйте назвати якомога більше прикладів хобі, показаних у відео.

<https://tinyurl.com/3zx9z2kf>

3. Попросіть учнів знайти однокласників зі спільними захопленнями. Роздайте учням *Додаток 2*, де в кожній комірці записано ім'я дитини і перша буква прізвища. Запропонуйте учням ходити по класу, розпитувати однокласників, чим вони захоплюються, цікавляться. Якщо двоє учнів знайшли спільне хобі, то записують його в таблицю у відповідній комірці.
4. Після завершення вправи обговоріть, які хобі найчастіше були спільними. Чи є у когось хобі, якого не зустоїчалось в однокласників? Яке саме?

Підсумуйте: «Попереду у вас літні канікули, під час яких треба добре відпочити. Пам'ятайте, що дозвілля — це не розкіш, а необхідна частина вашого життя. Воно допомагає оцінити здобутки і стосунки з людьми робить життя збалансованим і різноманітним».

Завершення уроку

1. Роздайте учням чисті аркуші. Попросіть написати собі листа, який вони прочитають на першому уроці наступного навчального року. Це можуть бути поради, як провести канікули, слова вдячності, якісь рекомендації стосовно волонтерського проєкту, плани, з ким зустрітись, скільки книжок прочитати. Учні підписують листи і віддають вчителю на зберігання до наступного року.
2. (*За наявності часу*) Роздайте учням аркуші А4, маркери або фломастери і клаптик скотчу. Учні підписують свій аркуш і з допомогою однокласників наклеюють його собі на спину. Запропонуйте учням ходити по класу і писати на аркуші однокласникам

побажання на літні канікули.

3. Запропонуйте учням по черзі сказати слова вдячності за навчальний рік і продовжити фразу: «Щоб безпечно провести літні канікули я буду».
4. За можливості можна зробити фото на згадку. Завершіть заняття оплесками.

**Уміння уникати
непорозумінь**

Навички самоконтролю

**Уміння розв'язувати
конфлікти**

**Уміння обирати друзів і
компанію**

**Навички ефективного
спілкування**

**Уміння відмовлятися
від небезпечних
пропозицій**

**Навички розбудови
самооцінки**

**Уміння знайомитись і
долати сором'язливість**

**Навички прийняття
рішень**

**Уміння протидіяти
насиллю**

ім'я / ім'я					

ім'я / ім'я					

Спільне хобі

	Марина К.	Олег М.	Віра З.	Богдан Р.	Катя В.
Марина К.		Музика	Ролики	Мультитики	Танці
Олег М.	Музика		—	Комп'ютер	—
Віра З.	Ролики	—		Книжки	Плавання
Богдан Р.	Мультитики	Комп'ютер	Книжки		Мандрі
Катя В.	Танці	—	Плавання	Мандрі	